

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Středisko ibero-amerických studií

Diplomová práce

Adéla Ščurková

Význam kaktusu *peyote* v každodenním životě, náboženství a umění Indiánů Huichol

Significance of *peyote* in everyday life, religion and art of Huichol Indians

Praha 2017

Vedoucí práce: Doc. Markéta Křížová, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Karlíně 5.5.2017

Adéla Ščurková

Poděkování

Chtěla bych alespoň touto cestou poděkovat tomu pánovi, kterému jsem na svém kole málem přejela psa. Tak jsme si totiž vstoupili do života, byť jen na pár desítek minut. Povídal mi o Huicholech a o jejich životní situaci v dnešním světě, se kterou měl on sám zkušenost, neboť s nimi kdysi několik měsíců žil. Tím tato práce začala.

Ráda bych poděkovala také Juanovi, který mi vstoupil do života ten samý den o pár hodin později. Jakožto bývalý univerzitní profesor historie mne podpořil ve výběru tématu a jeho aktuálnosti v Mexiku, byl mi nápomocen se získáním zdrojů, cenných kontaktů a v mé práci mne velmi povzbuzoval. Díky němu (i když nejen díky němu) mám taktéž zkušenost s konzumací *peyote* mimo huicholskou komunitu, byť zprostředkovanou.

Děkuji prof. Neurathovi za to, že mi poskytl veškeré své publikace a články, a také za pozvání do Sala del Gran Nayar, kterou vede v Museo Nacional de Antropología, byť k našemu osobnímu setkání nakonec nedošlo.

Děkuji všem Huicholům z různých komunit, že si byli ochotni se mnou povídat a odpovídat na mé dotazy, i když mi mnohdy nechtěli sdělit své skutečné jméno, ale za to mi radostně vyprávěli o svém domově a o tom jak žijí. Ochotně a trpělivě mi vysvětlovali, aniž by věděli, že sbírám materiál pro svou práci.

Největší a nejsrdečnější Díky mé milé vedoucí doc. Křížové, že mne přijala pod svá akademická křídla, dávala mi cenné rady a vůbec za celou její péči. Dodávala mi vždy pocit, že má práce má i za hranicemi Mexika smysl.

Mé obrovské Díky patří panu prof. Opatrnému za veškerou pomoc, vlídnost, ochotu, podporu a za to, že jsem se dostala právě do Mexika.

Doktorce Binkové za vlídnost a podporu v průběhu studia na Iberoamerikanistice. Všem třem za to, co nás naučili a za všechny dveře, které nám svou péčí otevřeli.

Děkuji Hlávkově nadaci, že můj výjezd do Mexika finančně podpořila a taktéž Fondu mobility.

Zuzaně za to, že je a stála při mě. Mým rodičům, za zázemí a že mi v cestách nebránili.

Janovi, že mě nechal odjet. Nakonec bych chtěla poděkovat Mexiku. Za to, jakým způsobem se mi představilo a nechalo si kousek mého srdce.

Klíčová slova: Indiáni Huichol, řemeslo, peyote, komercializace, Huichol umělci, indiánské umění, mexické umění

Key words: Huichol community, crafts, peyote, commercialization, huichol artisans, indigenous art, mexican art

Abstrakt

Má práce je případovou studií mexického etnika *Huichol*. Ve své práci jsem se snažila pomocí studia vztahů Huicholů k *peyote* poskytnout vhled do dodnes přetrvávajícího duchovního světa vycházejícího z předkolumbovských rituálů, i když adaptovaného pod vlivem pěti století kontaktu s evropskou kulturou.

Cílem práce bylo zmapovat význam kaktusu *peyote* v každodenním životě, náboženství a umění Indiánů Huichol v současné době a vysvětlit jaký vztah mají současní Huicholes k uměleckým předmětům vytvořeným nejen pro vlastní komunitu, ale také pro komerční účely. Pro zodpovězení výzkumných otázek jsem vycházela především z polostrukturovaných rozhovorů, které jsem vedla s Huicholy během sedmiměsíčního pobytu v Mexiku.

Z rozhovorů vyplynulo, že *peyote* má v jejich kultuře zcela zásadní význam. V rámci každodenního života pro ně představuje samotné vtělení bohů a předků a hlavní komunikační prostředek s bohy. Nejen, že jim umožňuje se s bohy „setkat“, ale také s nimi komunikovat a žádat o rady a odpovědi na své otázky. Na *peyote* stojí celá huicholská kosmovize.

Peyote je také signifikantní pro huicholskou uměleckou tvorbu, která je úzce spjata s huicholskými rituály a náboženstvím. Ukázalo se, že samotné motivy uměleckých děl jsou svědectvím komunikace s bohy. Huicholští umělci jsou tudíž prostředníky mezi bohy a uměleckým artiklem nesoucí huicholský mozaikový výjev. Komunikace s bohy je pro huicholské umělce zásadním zdrojem inspirace a umělecký předmět pak zaznamenaným svědectvím o něm, což platí zejména pro tradiční rituální umělecké předměty. Zatímco při tvorbě rituálních uměleckých předmětů je dodržována tradice (*el costumbre*), u uměleckých předmětů určených k prodeji to tak v současnosti často není. Se vzrůstajícím zájmem o huicholské umění v posledních letech se pro Huicholy stal obchod s jejich uměním velmi významným zdrojem příjmu. Zvýšená poptávka tak narušila „správný postup“ výroby huicholských uměleckých předmětů. Z práce vyplývá, že Huicholská tradice je dodnes velmi živá a kontinuálním procesem se přetváří do kreativní formy, lépe řečeno, do samotného uměleckého díla, které v sobě nese poselství několika generací a celé jedné indiánské kultury.

Abstract

My thesis is a case study of a Mexican ethnic group *Huichol*. In my work I attempted to provide an insight into a spiritual view rooted in pre-Columbian rituals adapted by the influence of five centuries of contact with European culture, through studying relations of Huichols to *peyote*.

The goal of the thesis was to map the meaning of *peyote* cactus in everyday life, religion and art of Huichol Indians in recent times, and explain what relationship do current Huichol have to art artefacts created not only for their own community, but also for commercial purposes. To answer my research questions I analyzed semi-structured interviews I lead with Huicholes during my 7 months stay in Mexiko.

The interviews revealed that *peyote* has a central importance in their culture. In everyday life it represents the embodiment of gods and ancestors and the main means of communication with gods. Not only does it allow them to „meet“ gods, but also to communicate with them, ask for advice and answers to their questions. The whole Huichol cosmovision is centered on *peyote*.

Peyote is also significant for Huichol artwork which is closely tied to Huichol rituals and religion. Motives of Huichol art turned out to be witness testimonies of communication with gods. Huichol artists are therefore intermediaries between gods, and their artwork a carrier of Huichol mosaic. Communication with gods is to Huichol artists a crucial source of inspiration and their artwork then a testimony of it, which is especially true in connection with traditional ritual artwork. In the process of creating ritual artwork, tradition (*el costumbre*) is strictly observed while in the process of creating articles for commercial purposes it is often not. With the rise of interest in Huichol artwork in the past few years, selling artwork has become an essential source of income for Huichol. The growing demand has thus interrupted the „right“ traditional way of creating Huichol artwork.

My thesis suggests that Huichol tradition is very much alive up till today and it is continually recreated into an art form, or rather into a form of artwork itself, which carries the message of several generations of one whole Indian culture.

OBSAH

1. ÚVOD	3
1.1 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	5
2. METODOLOGIE.....	6
2.1 TEORETICKÝ RÁMEC	6
2.2 PRAMENY – POLOSTRUKTUROVANÉ ROZHOVORY	6
2.3 VÝBĚR RESPONDENTŮ.....	7
2.4 STRATEGIE POLOSTRUKTUROVANÝCH ROZHOVORŮ	8
2.5 CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH RESPONDENTŮ	9
3. HUICHOLÉS	12
3.1 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA ETNIKA	12
3.2 TERITORIUM OBÝVANÉ HUICHOLY	13
3.3 JAZYK.....	15
3.4 HISTORIE HUICHOLŮ.....	16
3.4.1 <i>Předkolumbovské období</i>	16
3.4.2 <i>Koloniální období</i>	17
3.4.3 <i>Období nezávislosti</i>	18
3.4.4 <i>Huicholes a mexická revoluce</i>	19
3.4.5 <i>Významná padesátá a šedesátá léta dvacátého století</i>	20
3.4.6 <i>Huicholes posledních desetiletí</i>	21
3.5 SOUČASNÉ SPOLEČENSKÉ USPOŘÁDNÁNÍ	22
3.5.1 <i>Morální autority</i>	23
3.5.1.1 <i>Kawiteros</i>	23
3.5.2 <i>Tradiční autority</i>	24
3.5.2.1 <i>El Gobernador</i>	24
3.5.2.2 <i>El Alcalde</i>	25
3.5.2.3 <i>El Capitán</i>	26
3.5.2.4 <i>El Topil</i>	26
3.5.2.5 <i>El Comisario</i>	26
3.5.3 <i>Náboženské autority</i>	27
3.5.3.1 <i>Mara'akame</i>	27
3.5.3.2 <i>Jicarero/ Peyotero</i>	29
3.6 RODINNÉ USPOŘÁDNÁNÍ	30
3.6.1 <i>Tradiční oděv</i>	31
3.7 KOSMOVIZE.....	33
3.8 NÁBOŽENSTVÍ.....	34
3.8.1 <i>Tradiční huicholské slavnosti</i>	35
3.9 HOSPODÁŘSTVÍ.....	36
4. PEYOTE.....	36
4.1 PEYOTE - <i>HIKURÍ</i> - PEYOTL	36
4.1.1 <i>Lokalizace peyote na území Mexika</i>	37
4.1.2 <i>Droga nebo lék?</i>	38
4.1.3 <i>Peyote – modla, ikona, slavná mexická droga</i>	44
4.2 UŽITÍ PEYOTE HUICHOLY	45
4.2.1 <i>Rituální aspekty užití peyote u Huicholů</i>	47
4.3 POUŽÍ ZA SBĚREM PEYOTE.....	49
4.4 HALUCINOGENNÍ EFEKTY ZPŮSOBENÉ PEYOTE	50

4.4.1	<i>Zprostředkovaná zkušenost:</i>	51
5.	WIRIKUTA	53
5.1	CO JE WIRIKUTA?.....	53
5.2	VÝZNAM WIRIKUTY Z POHLEDU HUICHOLSKÉ MYTOLOGIE	55
5.3	RITUÁLNÍ POUŤ NA POSVÁTNÉ ÚZEMÍ WIRIKUTA.....	58
5.3.1	<i>La cacería del venado</i>	61
5.3.2	<i>El costumbre</i>	65
5.4	KONFLIKT A OCHRANA ÚZEMÍ WIRIKUTA	67
5.4.1	<i>Historický vývoj využití oblasti</i>	67
5.4.2	<i>Problém těžebních koncesí</i>	69
5.4.3	<i>Problém velkých agro-industriálních projektů</i>	72
6.	HUICHOLSKÉ UMĚNÍ	73
6.1	NEPOSTRADATELNÁ ROLE PEYOTE PRO HUICHOLSKOU TVORBU	75
6.1.1	<i>Huicholské rituální umění a proces jeho tvorby</i>	76
6.1.2	<i>Huicholské umění jako hrozba neboli samostatně žijící objekt</i>	77
6.1.2.1	„Dohoda s bohy“	80
6.1.3	<i>Tradiční rituální předměty v huicholském umění</i>	81
6.1.3.1	Člověk – jícara	83
6.1.3.2	Člověk-šíp	83
6.1.4	<i>Huicholské korálkové umění</i>	84
6.2	MERKANTILIZACE: DICHOTOMIE UMĚNÍ VS KOMERČNÍ PRODUKT	88
6.2.1	<i>Motivace k obchodu s uměním</i>	88
6.2.2	<i>Schopnost „rozdvajování“</i>	89
6.2.3	<i>Poptávka po „původním a exotickém“</i>	92
6.2.4	<i>„Odhalený“ umělecký produkt k prodeji</i>	93
6.2.5	<i>První příklad novodobého prodeje: Arte Huichol na přání - bizarní verze umění</i>	93
6.2.5.1	Arte Huichol v současném módním průmyslu.....	96
6.2.5.2	Arte Huichol v současném hudebním průmyslu	98
6.2.6	<i>Druhý příklad novodobého prodeje: masky</i>	99
6.3	SHRNUTÍ HUICHOLSKÉHO UMĚNÍ	101
7.	ZÁVĚR	103
8.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	106
9.	SEZNAM ZKRATEK	113
10.	PŘÍLOHY	114
10.1	PŘÍLOHA 1: ČÁSTI PŘEPISŮ ROZHovorŮ S HUICHOLY	114
10.2	PŘÍLOHA 2: ÚMLUVY A ZÁKONY OCHRANUJÍCÍ ÚZEMÍ WIRIKUTA	141
10.3	PŘÍLOHA 3: VODA A LIDSKÁ PRÁVA NA ALTIPLANO POTOSINO – WIRIKUTA	144

1. Úvod

Má diplomová práce je případová studie mexického etnika *Wixárika* (španělsky a dále jako Huichol, Huicholes¹), kterému v českém prostředí dosud nebyla moc věnována pozornost. Ani jinde mimo americký kontinent nejsou Huicholes příliš známí. Co však známo je, je kaktus *peyote* – endemitní kaktus rostoucí na severních pouštích a polopouštích Mexika. *Peyote* přitahuje pozornost díky svým silným halucinogenním účinkům a jeho konzumace láká převážně moderní západní společnost. Faktem je, že kdo zná *peyote*, tuší, že pochází z Mexika, ale jen málokdo ví, jakou souvislost má s Huicholy. Ve své práci jsem se snažila pomocí studia vztahů Huicholů k *peyote* poskytnout vhled do dodnes přetrvávajícího duchovního světa vycházejícího z předkolumbovských rituálů, i když adaptovaného pod vlivem pěti století kontaktu s evropskou kulturou.

Huicholes žijí ve větším počtu komunit na rozmezí čtyř mexických států Nayarit, Jalisco, Zacatecas a Durango. Díky své poloze vysoko v horách byli po celá staletí uchráněni zásadních civilizačních a historických vlivů, dokonce ani misionáři neudrželi nad oblastí úplnou kontrolu. Jejich tradice užívání *peyote* má za cíl přiblížit se bohům, setkat se s nimi, a po té zaznamenat toto setkání uměleckým dílem. Jejich umění má jedinečnost a uchovává v sobě stovky let tradice, oddanosti předkům a víry. Je obrazem celých generací indiánských rodin, zvyků a let vývoje tohoto etnika. *Peyote* je základním kamenem jejich kosmovize. Prof. Neurath zabývající se mnoho let výzkumem huicholského etnika tvrdí, že jsou převážně šamany – umělci, a že jsou těmi „nejautentičtějšími Mexičany“ dneška (Neurath: 2013, 15), což je nutno vnímat v rámci současného indigenistického diskurzu jako opozici proti tradičnímu vyzdvihování Aztéků.

Huicholy v souvislosti s klíčovou rolí *peyote* pro jejich kosmovizi a každodenní život sužují dva problémy: *peyote* je definován mexickou ústavou jakožto rostlina obsahující nepovolenou látku meskalin, což znamená, že není legální jej konzumovat. Druhý problém je, že oblast Wirikuta, huicholské posvátné území a jediné místo výskytu *peyote*, je bohatá na nerostné suroviny a mexická vláda v ní vidí velkou příležitost pro využití nerostných zdrojů, tudíž prodala již třetinu rozlohy těžebním koncesím. Tato skutečnost ohrožuje ve velké míře nejen životní prostředí, ale také přežití celého jednoho indiánského etnika.

Cílem mé práce bylo zjistit, do jaké míry je *peyote* pro indiánské etnikum Huichol v dnešní době podstatné v jejich běžném životě a jak souvisí s jejich uměleckou tvorbou.

¹ V prvním pádu jednotného a množného čísla budu v práci používat španělské tvary Huichol, Huicholes, v dalších pádech budu používat české skloňování.

Stanovila jsem si dvě zásadní výzkumné otázky, kterým jsem se po celou dobu věnovala: první otázka byla zaměřena na význam kaktusu *peyote* v každodenním a také rituálním životě, tohoto indiánského etnika, ve smyslu zaznamenání jejich komunikace s bohy. Druhá otázka se týkala huicholského umění, díky kterému jsou Huicholes spatřováni na ulicích ve velkých městech. Zabývala jsem se tím, jaký má současné huicholské umění rituální a nerituální význam pro ně samotné a zdali je pro Huicholy rozdíl mezi rituálními uměleckými předměty a uměleckými předměty určenými výhradně k prodeji mesticům a cizincům.

Pro zodpovězení výzkumných otázek jsem vycházela především z polostrukturovaných rozhovorů, které jsem vedla s Huicholy v období září 2015 – leden 2016 ve čtyřech mexických státech (Estado de México, Michoacán, Jalisco a Guanajuato). Rozhovory s Huicholy ukázaly, že situace je mnohem vážnější nežli by se mohla zdát, neboť nebudou-li mít Huicholes v budoucnu přístup k endemitému *peyote* v oblasti Wirikuta, bude v ohrožení kultura a identita dalšího indiánského etnika.

Po vymezení cílů práce a výzkumných otázek se ve druhé kapitole věnuji metodologii mé práce. Základní literaturou pro teoretické zázemí práce byly materiály poskytnuté prof. Neurathem, současnou přední autoritou na poli bádání o huicholském etniku. Dále vysvětluji způsob, jakým jsem postupovala při samostatném výzkumu v Mexiku, definuji kritéria výběru respondentů, popisuji sestavení strategie nestrukturovaných rozhovorů a poskytují charakteristiku klíčových respondentů.

Třetí kapitola obsahuje obecnou charakteristiku huicholského etnika. Zabývám se teritoriem, které obývají, a poměrně izolovaným jazykem, kterým hovoří. Dále se věnuji stručnému nastínění huicholské historie v jednotlivých významných etapách, kterými si toto etnikum ve své historii prošlo. Toto období dělím na šest hlavních etap: předkolumbovské období, koloniální období, období nezávislosti, mexickou revoluci, boom padesátých až šedesátých let dvacátého století a Huicholům v posledních desetiletích. Vysvětluji systém společenského uspořádání s popisem jednotlivých *cargos* (funkcí v komunitě) a jejich významu v huicholské společnosti, které dělím na tři základní skupiny: morální autority, tradiční autority a náboženské autority. V neposlední řadě se věnuji huicholské kosmovizi a tradičnímu huicholskému náboženství.

Ve čtvrté kapitole bylo mým cílem zpracovat význam *peyote* z hlediska jeho vnímání uvnitř a mimo huicholskou komunitu. Pokládám si otázku, do jaké míry se jedná o drogu nebo lék, vysvětluji vztah Huicholů k *peyote*, jeho rituální aspekty a užití v rámci komunity i mimo ni. V neposlední řadě se věnuji popisu halucinogenních efektů způsobených požitím tohoto

kaktusu a uvádím také zprostředkovanou zkušenost s *peyote* osoby mimo huicholskou komunitu.

V páté kapitole se zabývám významem posvátného místa Wirikuta. Vysvětluji, co ve skutečnosti Wirikuta je, kde se nachází a jaký je její význam z hlediska huicholské mytologie. V dalším bodě se věnuji huicholské rituální pouti do této oblasti a jejímu průběhu, včetně huicholské zkušenosti s *peyote*, která je hlavním cílem poutě. Závěrem se pak věnuji konfliktu a ochraně území Wirikuta.

V následující šesté kapitole se zabývám huicholským uměním a rolí *peyote* v souvislosti s jeho tvorbou. Řeším otázky do jaké míry je *peyote* podstatné pro huicholské umění a jaký má na něj vliv. Věnuji se také tradičnímu huicholskému rituálnímu umění a rituálním předmětům, které posléze stavím do opozice s předměty vyrobenými ryze ke komerčním účelům. Ve druhé části kapitoly se věnuji samotnému problému merkantilizace a za cíl mám ukázat a vysvětlit rozdíl mezi tradičním huicholským uměním a komerčním produktem. Zabývám se taktéž celkovou poptávkou po huicholském umění a motivací huicholských tvůrců a prodejců. Navarrete (2014) tvrdí, že Huicholes prodávají medializovanou verzi své vlastní kultury, která je do jisté míry smyšlená a přizpůsobená naší kultuře, a že hlavní motivací tvorby je prodej těchto uměleckých předmětů a výdělek. Z mého výzkumu však vyplývá, že hlavní hnací silou pro velkou část Huicholů je stále úsilí jít ve šlépějích svých vlastních předků, a díky tomu zachránit jisté duchovní aspekty jejich rituálních děl a nenechat je klesnout na úroveň pouhého komerčního objektu. Nakonec udávám příklady vzešlých finálních uměleckých novodobých objektů k prodeji.

V sedmé kapitole stručně shrnuji výsledky práce, vyvozují závěry ze svého výzkumu a zodpovídám výzkumné otázky.

1.1 Cíl práce a výzkumné otázky

Cílem práce je zmapovat význam kaktusu *peyote* v každodenním životě, náboženství a umění Indiánů Huichol v současné době a vysvětlit jaký vztah mají současní Huicholes k uměleckým předmětům vytvořeným nejen pro vlastní komunitu, ale také pro komerční účely. V práci budu hledat odpověď na následující výzkumné otázky:

1. Jaký je význam *peyote* pro každodenní a rituální život Huicholů, ve smyslu zaznamenání komunikace s bohy?
2. Jaký je vztah současných Huicholů k uměleckým předmětům, jež jsou určeny pro jejich vlastní rituální potřebu či naopak ke komercializaci?

2. Metodologie

2.1 Teoretický rámec

Co se týče teoretického rámce, těžím převážně z materiálů poskytnutých prof. Neurathem. Prof. Neurath je v současnosti jedinou váženou autoritou na tomto poli bádání. Studiu Huicholů se intenzivně věnuje v posledních desetiletích, několik měsíců s nimi také žil v jejich komunitách. Je tudíž velmi obtížné se z jeho vlivu vymanit, většina faktických informací v mé práci pochází právě z jeho publikací, a taktéž většina ostatních citovaných autorů věnujících se tomuto etniku, mohu říci, „spadá do Neurathovy školy“. Prof. Neurath, vystudoval Etnologii na vídeňské univerzitě a získal doktorát z Antropologie na mexické UNAM (Universidad Nacional Autónoma de México). Od roku 1992 se věnuje studiu Huicholů v rámci práce pro INAH (Instituto Nacional de Antropología e Historia) a jako postgraduální vyučující na oboru Estudios Mesoamericanos e Historia del Arte na filosofické fakultě UNAM. Je hlavním kurátorem sálu Gran Nayar v Museo Nacional de Antropología v hlavním městě Mexika a externě také pracuje a publikuje pro INI (Instituto nacional Indigenista). V průběhu mého pobytu v Mexiku se opakovaně nacházel na několika zahraničních konferencích, tudíž nedošlo k osobnímu setkání, ale poskytnul mi veškerý nezbytný materiál ke studiu.

Jako podklad pro právní problematiku *peyote* (ilegality jeho konzumace), jsem vycházela z mexické ústavy a mexických zákonů. K podrobnější analýze problematiky související se záměry těžby a ohrožení přirozených lokalit výskytu *peyote*, jsem vycházela zejména z programů a výpovědí účastníků aktivistických organizací, jejich webových stránek a nečetných, nesnadno dostupných a krátkých článků ve veřejném tisku.

2.2 Prameny – polostrukturované rozhovory

Pro zodpovězení mých otázek bylo potřeba provést výzkum přímo v Mexiku. Huicholy jsem kontaktovala na tržištích a na ulicích, kde nabízeli své zboží. V začátcích mého bádání jsem měla v úmyslu použít polostrukturované rozhovory, ale záhy jsem se uchýlila k rozhovorům nestrukturovaným, neboť jsem velice rychle pochopila, že bavíte-li se s jakýmikoliv Indiány z pozice badatele, velmi snadno toto vycítí a cíleně zkreslují informace, které vám poskytují ve svůj prospěch. Proto jsem začala metodou bez pevné struktury. Postupem času samotný rámec struktury vyplynul z jednotlivých rozhovorů a informací, ke kterým jsem se dopracovávala. Po navázání kontaktu a důvěry jsem pokračovala již v polostrukturovaných rozhovorech a zjišťovala informace o tématech, kterým jsem se chtěla věnovat, tedy zejména vztah Huicholů k *peyote*, pouť na posvátné místo Wirikuta, vztah

k uměleckým předmětům, proces a motivace jejich výroby. Ve všech případech se jednalo o uvolněné rozhovory na přátelské bázi. Snažila jsem se spolupracovat zejména se staršími muži, kteří se opakovaně vraceli na jedno prodejní místo. Zajímala jsem se o jejich společenské postavení v rámci tradiční huicholské společnosti, a taktéž jsem se zaměřila na to, aby byli z odlišných huicholských komunit, pokud možno také z *comunidades madres*, což se mi ve dvou případech podařilo.

Díky známostem při mém studijním působení na UNAM jsem se také dopracovala k neformálním rozhovorům s mexickými doktorandy, a také profesory, kteří se dlouhodobě zabývají otázkou mexických indiánských etnik. Také za pomoci pana profesora Jesús María Serna Moreno na UNAM, u kterého jsem absolvovala semestrální kurz s názvem México: Indígenas, Estado y Nación, jsem při konzultacích dostala perfektní úvod do huicholského světa, podporu co se tématu mé práce týče, cenné rady a pomoc při vypracování mé semestrální práce, která se týkala právě Huicholů. Doplnkovým materiálem pro mne byly také rozhovory s kurátory různých galerií, které huicholské umění vystavují, majiteli obchůdků s uměleckými předměty a také skupinou mladých lidí z města Morelia, kteří se rozhodli založit své podnikání na huicholském umění na zakázku. Zejména posledně uvedené kontakty mi poskytly také pohled na Huicholy z druhé strany, tedy pohled na toto indiánské etnikum, jakožto komerční produkt a dobrou investici.

2.3 Výběr respondentů

Jelikož jsem byla poučena panem profesorem Sernou ohledně toho, že Huicholes tvoří velmi uzavřené komunity ve špatně přístupných oblastech, kde cizince za žádnou cenu nevitají, rozhodla jsem se respondenty vybírat přímo na ulici. Zaměřila jsem se tedy na pouliční prodejce huicholského umění ve státech Estado de México, Guanajuato, Jalisco, San Luis Potosí a Michoacán. Vybírala jsem si prodejce primárně na základě jejich vzhledu (oděv, obuv, rodová taška) a na základě huicholského jazyka, kterým komunikovali se svým doprovodem. Další kritéria výběru se odvíjela od faktu, jak moc byli ochotní si povídat a „spolupracovat“. Výběr jsem omezila pouze na muže, neboť není zvykem, aby se huicholské ženy bavily s cizinci za nepřítomnosti svého muže, nicméně manželka zpovídaného dona Pedra na spoustu věcí reagovala různými poznámkami, které jsem ve své práci použila. Kvůli nekonzistenci rozhovoru s ní, a vzhledem k faktu, že pouze doplňovala informace svého manžela, jsem se však rozhodla ji jako samostatného respondenta nezařadit.

Respondenty jsem vybírala na základě předem stanovených kritérií za použití mých nastudovaných znalostí o Huicholech, poučeních ze strany bývalého profesora historie na UNAM a pana učitele Serny. Pro výběr respondentů bylo důležité, aby se dorozuměli španělsky, zároveň jsem se zaměřovala na starší muže, spíše než na mladší. Dalším podstatným kritériem výběru pak byla huicholská oblast či komunita, ze které respondenti pocházeli. Mým cílem bylo zajistit variabilitu a proto je každý z respondentů z odlišné komunity, dva z nich z *comunidades madres*. Samotné Huicholy jsem pak zpovídala v pěti různých městech: (ze západu na východ) Guadalajara, Morelia, Guanajuato, Querétaro a Ciudad de México. Celkem jsem diskutovala s 11 Huicholy, z nichž jsem posléze udělala užší výběr. Zejména jsem vyřadila radikální aktivisty, nedůvěryhodné jedince (z mého osobního pocitu) a rozdělila Huicholy dle jednotlivých pozic uvnitř jejich společenského uspořádání. Výsledkem mi vzešlo pět huicholských mužů a jedna huicholská žena, z pěti různých komunit, s věkovým rozpětím 36 – 70 let, čtyř odlišných postavení v rámci huicholské společnosti.

Měla jsem také domluvenou schůzku s jednou z hlavních aktivistických skupin, co se oblasti Wirikuta týče, avšak nakonec jsem se díky jejich přílišné militantnosti a mého ne příliš dobrého pocitu, rozhodla schůzku odvolat, neboť jsem nechtěla, abych jimi byla, při zpracování této problematiky nějak výrazně ovlivněna. Měla jsem spíše pocit, že se jedná o skupinu nadšenců a notorických manifestátorů, bez ohledu na konkrétní etnickou komunitu.

Dále jsem prováděla zúčastněné pozorování zejména v oblastech vzdáleným Huicholům s nulovým výskytem jich samotných. Jednalo se konkrétně o města Oaxaca, Tuxtla Gutiérrez, San Cristóbal de las Casas, Cancún a Tulum. Místa jsem si vybrala proto, že mě zaujala skutečnost, že oproti nulovému výskytu Huicholů v daných oblastech, se zde nacházel velký počet obchůdků a galerií nabízející jejich umění ve velkém. Dalším podstatným kritériem byl také fakt, že se jednalo o poměrně frekventovaná turistická místa, kde je vysoká kupní síla. Důležitým faktorem pro mne byla skutečnost, že tato místa Huicholy vnímají jako pouhý komerční objekt, po kterém je velká poptávka, bez jakékoliv přidané hodnoty.

2.4 Strategie polostrukturovaných rozhovorů

V průběhu neformálních rozhovorů bylo mým cílem formulovat otázky tak, aby byly upraveny na míru respondenta a byly konzistentní, co se naší diskuze týče. Zároveň jsem se však snažila udržet vztah ke stejným rámcovým tématům, aby mi jednotlivé odpovědi dovolovaly syntézu získaných údajů.

Při vedení rozhovoru bylo společným rysem to, že jsem projevovala zájem o jejich umění. Vždy jsem vystupovala jako laik s velkým zájmem o mexické nativní kultury a jejich tradiční umění. Rámcová témata byla vždy stejná, a taktéž jsem dbala na to pokládat všem totožné otázky v rámci nenuceného dialogu. Snažila jsem se co možná nejvíce dodržovat pořadí dotazovaných témat a otázek. Veškeré informace, jsem se snažila ověřovat jinými dostupnými zdroji zejména z publikací a studií prof. Neuratha, jenž s Huicholy několik měsíců žil.

Definovala jsem si tedy tři rámcová témata, na základě kterých jsem formulovala konkrétní otázky pro vybrané respondenty. Mimo hlavních otázek jsem také formulovala mnoho otázek doplňujících. Prvním rámcovým tématem byly umělecké předměty, které měli u sebe na prodej. Odtud jsme přešli k druhému tématu, což je vztah k *peyote* a jeho význam v rámci jejich konkrétní huicholské komunity a každodenního života. Z tématu *peyote* jsme se vždy konverzaci stočili k posvátné oblasti Wirikuta a její současné problematice. Samotné respondenty jsem vyzývala, aby mi vše vysvětlovali velice podrobně a jednoduše, jakožto absolutnímu laikovi. Mnohdy jsem se doplňujícími otázkami „prozradila“, ale respondenti mi to neměli za zlé a v konverzaci se mnou pokračovali dále. Žádala jsem také o neustálé uvádění konkrétních případů.

Při rozhovorech jsem si nehlídala čas, trvaly přibližně od čtyřiceti minut ke dvěma hodinám a s některými Huicholy došlo k opakovanému setkání, zejména s donem Pedrem, který byl nejlídnější.

2.5 Charakteristika klíčových respondentů

Don PEDRO, peyotero, 57 let, Coyoacán, Ciudad de México leden 2016

Don Pedro byl jediný z dotázaných Huicholů, který se nebál se mnou otevřeně komunikovat. Zřejmě to bylo také tím, že jsme se potkali v klidném období a na klidném místě. Netlačil jej prodej ani čas a díky své jediné výpravě do Evropy dokonce věděl, kde leží Česká republika. Společně se svou ženou, doňou Felipou pochází z jedné *comunidades madres* (dle huicholské mytologie původních huicholských komunit) komunity Santa Catarina z velmi staré a tradiční huicholské rodiny velmi striktně dodržující *costumbre* (tradicí). Přivydělávají si tvorbou a prodejem uměleckých předmětů v historické čtvrti Coyoacán ve Ciudad de México, kam jezdí za svým nejstarším synem, který zde žije se svou rodinou. Don Pedro již několikrát vykonal pouť na posvátné území *Wirikuta* a dvakrát dokonce se svými dvěma nejstaršími syny. Společně se svým bratrem, dvěma dalšími bratřenci a synovcem, tvoří součást huicholského hudebního uskupení. Díky spolupráci s Instituto Nacional Indigenista, se dokonce jednou

jedinkrát dostali mimo Mexiko, a to až do Evropy. Stali se součástí světového hudebního folklórního festivalu, který se uskutečnil v roce 2013 v Paříži. Jeho bratr je huicholský umělec vyrábějící na zakázku. Jeho žena Felipa měla povolení se mnou konverzovat, byť její španělština nebyla na nejlepší úrovni, nicméně díky svému manželovi je jedinou dotazovanou ženou v mé práci.

Don JOSÉ, mara'akame, 61 let, Ciudad de México 2015

José je *mara'akame*² a huicholský umělec zároveň. Pochází z komunity Wautia ze státu Nayarit, jeho rodina však emigrovala do státu Jalisco, když mu byli zhruba tři roky.

Jeho jméno jakožto *mara'akame* je Yukaiye a již od dětství jej rodiče připravovali na úděl a život *mara'akame*, zejména jeho dědeček mu předával své vědomosti a zkušenosti. Funkci *mara'akame* v tomto případě zdědil přes generaci, neboť *mara'akame* byl jeho dědeček, zatímco otec se živil jako řemeslný umělec. Sám říká, že proto, aby se mohl on sám stát dobrým *mara'akame*, musel zasvětit pětadvacet let svého života učení, nyní už má jako *mara'akame* padesátiletou praxi. Pravidelně také po dobu padesáti po sobě jdoucích let vykonával pěší pouť do *Wirikuty* a zpět, aniž by kdykoliv vynechal. Každý rok se velmi těšil a nemohl dočkat, až se setká opět s *Nuestros Ancestros* (svými předky) a *Nuestras Madres* (svými bohy/ *peyote*). Kromě poslání *mara'akame* své komunity plnil nejrůznější *cargos* v rámci tradičního huicholského uspořádání: pět let jako *cantador*, pět jako *curandero*, pět jako *comisario*.

Don JESÚS, peyotero, 44 let, Guanajuato říjen 2015

Don Jesús je *peyotero* z Nayaritu, posvátného přímořského místa San Blas, jedná se o jediného zpovídáného Huichola žijícího mimo horské území. Každý rok vykonává pouť do *Wirikuty* a je jedním z Huicholů, kteří se velmi aktivně angažují, co se její ochrany týče. Dá se říci, že v posledních pěti letech docela „zanedbává“ svůj život v komunitě, neboť neustále cestuje a zúčastňuje se všech možných zasedání a sjezdů. Jesús byl také řemeslným umělcem, tyto aktivity však z nedostatku času musel omezit. Sice moc nevystupuje veřejně, neobjíždí školy a univerzity a nedává rozhovory do médií, pokud je o nějaké rozhovory vůbec zájem, ale vzal si na starost ještě společně s několika dalšími Huicholy objíždět jednotlivé huicholské komunity, zejména ty vzdálenější, a o dané problematice a jejím vývoji je informovat, zároveň také podněcovat k aktivitě a k zúčastňování se huicholských sjezdů. V posledních letech se dokonce začaly konat společné poutě do *Wirikuty* ze všech huicholských komunit zároveň, aby

² Jednotlivé funkce v rámci huicholských komunit budou vysvětleny v kapitole 3.5.

se všichni setkali na jednom místě, a kromě společného uctívání posvátné půdy a předků také probírali aktuální problémy s posvátnou oblastí spojené.

CHU, aktivista, 36 let, Guadalajara 2015

Chu je mladý huicholský aktivista. Jeho rodina pochází z komunity San Martín de Bolaños, ale Chu již několik let žije v hlavním městě státu Jalisco, Guadalajaře, kde studuje na univerzitě. Střídavě žije se svou rodinou v San Martín a po dobu školního roku ve městě. Chu patří ke skupině aktivistů, kteří bojují za indiánská práva v Mexiku, za ochranu životního prostředí (zejména v severních oblastech Mexika) a v neposlední řadě samozřejmě za ochranu huicholského posvátného území Wirikuta. Chu vysvětluje, že ochrana *Wirikuty* není jen ochranou posvátného území jednoho indiánského etnika, ale má mnohem větší přesah, například, co se ochrany životního prostředí týče. Usiluje o to, aby těžební společnosti přímo komunikovaly s Huicholy, což se konkrétně týká jeho domácí komunity, jelikož jeden z aktivních dolů je v jeho těsné blízkosti. Nabádá huicholskou společnost, aby o problematice více diskutovala, také mezi sebou a pravidelně pořádá semináře a workshopy, které jsou zejména informativního charakteru pro jednotlivé huicholské komunity, aby byly v obraze, v jaké fázi se jednotlivá vyjednávání nacházejí.

Don OCTAVIANO, Gobernador, 52 let, Morelia listopad 2015

Don Octaviano pochází z jedné z *comunidades madres*, San Sebastián Teponahuaxtlán. V rámci své komunity má důležitou funkci *Gobernadora*. V Morelii jsme se potkali na trhu, kde prodával své umění po zpáteční cestě z jednoho z posvátných míst *Lago de Chapala*, kam šel uložit své obětiny. Často vycestovává mimo svou komunitu a informuje se o dění ve Wirikutě a ohrožených místech, která Huicholes obývají. Spolupracuje a jezdí na setkání s dalšími huicholskými komunitami, které se scházejí s různými aktivistickými skupinami zapojených do ochrany indiánských práv a Wirikuty samotné. Zabývá se také mladými huicholskými umělci, kteří nedodržují správný postup tvorby huicholského umění. Klade důraz na správný postup a snaží se jej šířit v rámci své komunity, neboť špatný postup může vést k rozzlobení bohů. Zastává názor, že hlavní motivací umělecké tvorby by měla být osobní zkušenost ze setkání s bohy a nikoliv rychlý a úspěšný prodej uměleckého předmětu.

3. Huicholes

3.1 Obecná charakteristika etnika

Prof. Johannes Neurath říká, že se v případě Huicholů jedná o etnikum, které se těší velké vitalitě a které bylo „objeveno“ tehdejší rodící se antropologií na konci 19. století (Neurath: 2013, 15). Antropologové jako Carl S. Lumholtz, Léon Diguet, Konrad Theodor Preuss a Robert M. Zingg byli ti, kteří jako první nashromáždili mnoho informací a velké sbírky toho, čemu se v té době říkalo *el arte clásico huichol* (klasický huicholský styl). Jednalo se zejména o vyšívané a tkané látky a významné rituální předměty, mezi kterými dominovaly dřevěné a kamenné sošky, ozdobené šípy a korálkované rituální mísy známé jako *jícaras*. Všechny tyto cenné sbírky jsou dodnes uchovány v muzeích měst New York, Chicago, Paříž a Berlín.

Na rozdíl od mnoha dalších indiánských komunit v oblasti antropologové Huicholy považují za takzvaně „čisté“, neboť berou v potaz jejich „nekontaminaci“ ze strany jiných kultur. Huicholes se téměř úplně ubránili vlivu křesťanství, kapitalismu a dalších institucí, které přinesla moderní civilizace. Ralph L. Beals (1943, 16), který se zabýval kalkulací procenta akulturovaných mexických indiánských komunit tvrdí, že Huicholes v době svého antropologického objevení byli prakticky předkolumbovskou komunitou, nicméně také předpovídal jejich brzkou ztrátu původní identity a kultury. Jejich geografické umístění, které se dodnes nezměnilo, je hlavní příčinou jejich „čistoty“, neboť žijí na velmi špatně přístupných místech vysoko v pohořích, kde je takřka nulová infrastruktura.

Přesto valná část antropologů v čele se jmény jako R. M. Zingg (1982), K. T. Preuss (1998) a C. S. Lumholtz (1945), považovala indiánskou komunitu Huichol za kulturu, která se nachází v přímém ohrožení z důvodů vlivů moderní doby a modernizace, kterým nelze zabránit. Jsou toho názoru, že v době objevení Huicholů na přelomu 19. a 20. století, se jednalo o jakýsi *fósil cultural*. Nicméně profesor Neurath to dnes již rozporuje a potvrzuje jejich obavy (2013, 18), neboť ze své zkušenosti tvrdí, že pokaždé, když se měl tu možnost s Huicholy v posledních desetiletích setkat, vždy měl tu čest střetnout se s velmi schopnou komunitou v demografickém, teritoriálním a kulturním rozkvětu. V tomto tvrzení souhlasím s prof. Neurathem, na základě vlastní zkušenosti s Huicholy mohu potvrdit, že se jedná o etnikum dynamicky reagující na vlivy moderní doby.

Huicholes žijí v malých komunitách a obývají relativně ne příliš velké území na severozápadě Mexika. V posledních desetiletích se stávají čím dál tím známějšími díky svým uměleckým předmětům z korálků zvaných *chaquira* a konzumaci halucinogenního kaktusu

peyote. Mezi jedny z nejdůležitějších autorit v komunitě patří *mara'akame* neboli *šaman-léčitel*, který má v rámci komunity jedno z rozhodujících slov. Pro Huicholy hraje velmi významnou roli kosmovize, která se celá točí kolem jejich předků a kaktusu *peyote*, který představuje jejich hlavního boha. Vliv křesťanství sice zanechal své stopy, ale Huicholes je uměli dokonale propojit se svým vlastním výkladem světa. Jejich kosmovize a nábožensví, které s nimi souvisí, se odvíjí právě od halucinogenního kaktusu *peyote*, kolem kterého se huicholský svět točí, neboť *peyote* symbolizuje most, přes který lze přejít a díky němuž jsou Huicholes schopni komunikovat se svými předky.

Oblast, ve které *peyote* roste, není Huicholy obývána, ale z hlediska jejich kosmovize je považována za posvátné území se jménem Wirikuta. Leží v mexickém státě San Luis Potosí, nacházející se severovýchodně od oblasti, kterou Huicholes obývají. Tato oblast leží na náhorní plošině, je z velké části tvořena polopouštěmi s nedostatkem zdrojů pitné vody, avšak je bohatá na endemité pouštní rostliny a také na nerostné suroviny, jakými jsou například zlato, stříbro a antimon. V posledních desetiletích byla až třetina posvátného území prodána jako kanadské těžební koncese a začalo se zde těžit velice invazivním způsobem, který má devastující následky na okolní krajinu. Těžba zde probíhá převážně povrchově, což má za příčinu zamoření půdy agresivním kyanidem a velké čerpání vody z chabých vodních zdrojů v oblasti. Jelikož mexická vláda nepřestává s udělováním těžebních koncesí, existují aktivistická uskupení jako např. *Movimiento Huichol*, *Frente Huichol en Defensa de Wirikuta* a *Salvemos Wirikuta*, která bojují nejen s mexickou federální vládou, ale také vládami jednotlivých států za zákaz udělování těchto koncesí, neboť tímto podle nich dochází k a) počínající ekologické katastrofě v oblasti, b) ničení kultury významného mexického indiánského etnika.

3.2 Teritorium obývané Huicholy

Oblast obývaná indiánskou komunitou Huichol je jimi samotnými nazývána *huicot*, protíná mexické pohoří Sierra Madre Occidental a nachází se, z hlediska správy, na území čtyř mexických států (obrázek 1). Oblast je topograficky obtížná, je protkána spoustou nebezpečných propastí a nachází se v nadmořském převýšení od přibližně 900 m nad úrovní moře, místy se vyšplhá až do výšky 3000 m.n.m. Základním problémem, anebo naopak z historického hlediska štěstím³, je skutečnost, že do těchto oblastí obecně nevede žádná státem vybudovaná komunikace. Oblast byla vždy obtížně přístupná a vzhledem k chybějící

³ V období evangelizace byl františkánský řád pověřen evangelizací oblasti. Františkáni sice do oblasti došli, avšak evangelizační vliv se jim kvůli těžko dostupným horám nepodařilo ustálit. Viz kapitola Historie Huicholů.

infrastruktury tento stav trvá. Většina vybudovaných přístupových cest vznikla z iniciativy samotných Huicholů. Komunikace však postrádají kvalitu, a tak zejména v deštivých obdobích a vlivem nadmořské výšky, se oblasti stávají zcela nedostupnými.

Obrázek 1. Umístění teritoria obývaného Huicholy na fyzické mapě Mexika. Detail teritoria s hranicemi mexických států. Zdroj: <http://www.odapi.org/images/francais/mapa%20huicholes.jpg>

Huicholské území se nachází na rozhraní čtyř mexických států a je obecně, historicky a geograficky známé jako *El Gran Nayar*. Zahrnuje část mexických států Nayarit, Zacatecas, Durango a Jalisco. Tato oblast není a nikdy nebyla obývána pouze indiánským etnikem Huichol, ale také jinými etniky, jako například *coras*, *tepehuanes* a *mexicaneros* (Neurath: 2013, 15). Podle profesora Neuratha jsou však právě Huicholes považováni za ty nejautentičtější, neboť si vždy uchovávali své zvyky a tradice, a díky své uzavřenosti se stranili veškerého okolí.

Podle zeměpisného chápání Huicholů jejich území dělí na: Východ, známý jako *Wirikuta*, posvátné místo v mexickém státě San Luis Potosí; Západ známý jako *Ha'ramara*, bohyně moře, čímž se myslí Tichý oceán; Sever známý jako *Aurra'manaca*, nacházející se ve státě Durango; Jih známý jako *Rapavilleme* neboli Laguna de Chapala a nakonec Střed zahrnující území států Jalisco a Nayarit, považované za posvátné území (INI: 2001, 95). Polohu jednotlivých částí oblasti ukazuje obrázek 14.

Dá se říci, že existují tři hlavní huicholské komunity, které se mezi Huicholy nazývají „madres“ (matky nebo mateřské). Tyto tři komunity jsou vnímány jako původní huicholské osady a nazývají se Santa Catarina Cuexcomatitlán, San Andrés Cohamiata a San Sebastián

Teponahuaxtlán (obrázek 2). Všechny tři komunity se nacházejí v mexickém státě Jalisco a v každé z těchto komunit se dodnes zachovala tradiční správa, ke které se vážou zásadní politická a rituální centra.

Druhým nejosídlenějším státem Huicholy je právě stát Nayarit, ve kterém se nachází jedno z nejdůležitějších huicholských rituálních center pláž *Haramara*, a nakonec lze najít několik menších komunit na území států Durango a Zacatecas. Existuje celkem pět hlavních a zásadních komunit a rituálních center, kde se také usídlila tradiční huicholská samospráva. Jsou to San Andrés Cohamiata, Santa Catarina Cuexcomatitlán, San Sebastián Teponahuaxtlán, Tuxpan de Bolaños a Guadalupe Ocotán.

Nejdůležitější posvátné místo huicholské komunity, známé jako *Wirikuta*, se nenachází ani v jednom z těchto států. Jedná se o polopoušť ležící vysoko v horách na území státu San Luis Potosí. O tomto posvátném místě si více řekneme v následujících kapitolách.

V posledních letech můžeme říci, že se rozloha území obývaného Huicholy až zdvojnásobila. K dnešnímu dni se huicholská populace rozšířila z hor do přímořské oblasti státu Nayarit a také do oblasti kolem Tepicu, což mimo jiné zapříčinilo, že dosud mestické oblasti se staly oblastmi indiánskými. Příčinou migrace Huicholů a rozšiřování jimi obývaného území je časté vyvlastňování půdy ze strany státu z důvodu prodeje těžebních koncesí a chybějící infrastruktura v původních oblastech.

3.3 Jazyk

Huicholský jazyk patří do rodiny jazyků yuto – nahua, jedná se o jazyk příbuzný s nejdůležitějším jazykem celé mesoamerické oblasti nahuatlem. Huicholes svůj vlastní jazyk nazývají jako *tewi niukiyari* (Iturrioz: 2001, 17), což v překladu znamená „slova lidí“.

Pro Huicholy uchovat si vlastní jazyk znamená něco naprosto nezbytného, neboť díky němu si předávají své zvyky a tradice verbálně z generace na generaci (Iturrioz: 2001, 29). Jazyk *tewi niukiyari* můžeme považovat za živý jazyk, neboť je dosud aktivně používán a Huicholes mluví španělsky, jen když je to nezbytně nutné. Při posledním sčítání huicholského lidu se zjistilo, že jazykem *tewi niukiyari* aktivně mluví a využívá jej přes 30 686 lidí, což je vezmeme-li v potaz, že Huicholů je celkem přibližně čtyřicet čtyři tisíc, téměř 90% huicholské populace. Nejvíce lidí mluvících *tewi niukiyari* žije ve státě Nayarit celkem 16 932, druhým

většinou územím je stát Jalisco 10 976, ve státě Durango pak 1 435 a nakonec 330 mluvčích ve státě Zacatecas.⁴

Obrázek 2. Oblast výskytu *comunidades madres* na fyzické mapě Mexika.

Zdroj: Atlas del México Prehispánico.

3.4 Historie Huicholů

3.4.1 Předkolumbovské období

Z předkolumbovského období se toho o Huicholech ví málo, ale existují dvě hlavní hypotézy. Vzhledem k nedostatku historické dokumentace, neboť Huicholes svou historii a tradici předávají z generace na generaci ústně, byly obecně používány prameny dochované z oblasti několika různých vědních oborů: lingvistiky, archeologie a etnologie. Je velmi pravděpodobné, že Huicholes pocházejí z některé z četných indiánských skupin, jež se v oblasti usadily, zřejmě se jedná o skupiny yuto-aztécké jazykové rodiny, jež osidlovaly okolí Sierra Madre Occidental, neboť je vytlačili Toltékové neustále rozšiřující své území (INI: 2001, 71).

Druhá hypotéza je ta, že předkové Huicholů se v oblasti Sierra Madre Occidental skládali z několika rozličných kmenů, včetně *coras*, kteří dodnes obývají přibližně stejnou

⁴ Číselné údaje vyňaty z Comisión Nacional para el Desarrollo de los Pueblos Indígenas.

K dispozici online: http://www.cdi.gob.mx/pueblos_mexico/huicholes.pdf

Poslední datum přístupu: 21.10.2016.

oblast. Archeologické a etnografické prameny, jež se dochovaly, stejně tak jako práce významných antropologů a etnografů jako Carl Lumholtz (1945) a Konrad Theodor Preuss (1998), dokazují kulturní rozmanitost těchto kmenů. Samotní Huicholes ve svých pověrách potvrzují různorodost indiánských kmenů a rozdílů mezi nimi dramaticky popisují nejčastěji na příkladu sběru *peyote* a poutě do posvátné Wirikuty (Rojas: 1993, 22). Huicholské legendy tvrdí, že při poutích do Wirikuty docházelo k velmi dramatickým střetnutím mezi nimi a ostatními indiánskými kmeny, což úzce souvisí také s jednou z jejich nejzásadnějších legend, která vysvětluje, proč se dodnes Huicholes při posvátné pouti za *peyote* vyhýbají zříceninám Quemada, jež se nacházejí na jihu státu Zacatecas. S největší pravděpodobností se jedná o bývalou pevnost, jež patřila některému z těchto kulturně odlišných indiánských kmenů, které při huicholské pouti za *peyote* na Huicholy útočily a přepadaly je s cílem připravit je⁵ právě o nasbíraný posvátný *peyote*.

Další z etnologických hypotéz je ta, že mezi Huicholy je jistá souvislost s *nahuas*, což je dáno zejména jazykovou podobností a také četnými rituálními podobnostmi (Jáuregui y Magriñá: 2002, 32). Nicméně jedná se o hypotézu, jež se sice velmi často zmiňuje, avšak nikdy nebyla nikým zcela prokázána.

3.4.2 Koloniální období

Prof. Neurath tvrdí, že některé dochované prameny z šestnáctého století dokazují (2003, 7), že v období španělské conquisty bylo území obývané Huicholy mnohem větší, než je v současnosti. Tyto prameny zároveň také tvrdí, že až do osmnáctého století Huicholes obývali zejména hraniční oblast mezi militarizovaným a Španěly administrovaným San Luis de Ocotán a Reino del Gran Nayar – tehdy malou nezávislou indiánskou enklávou. Až do roku 1722 bylo Reino del Gran Nayar obýváno jednotlivými *reyes coras* (2013, 31), kteří se považovali za potomky samotného slunce (*tonati*) a obývali území, jež je dnes geograficky známo jakožto Mesa del Nayar, v dnes současném mexickém státě Nayarit. Ač se jednalo o území patřící *tonatis*, značně velkou část obyvatelstva zaujímal právě Huicholes.

Huicholes, stejně jako *coras*, byli známi dvěma zásadními zvyky: pravidelným obětováním svým bohům a předkům na různých místech obývaného území a mumifikováním

⁵ Huicholes nejsou jediné indiánské etnikum v Mexiku, které *peyote* konzumuje a vnímá jakožto posvátné. Další etnika z přilehlých oblastí, jako jsou například známější *coras* a *tarahumaras*. *Peyote* také sbírají pro svou potřebu, byť se jejich kosmovize značně liší od té huicholské. *Peyote* však pro ně, na rozdíl od Huicholů, není základním kamenem jejich kosmovize ani jej v tak značné míře neuctívají.

svých panovníků, které v „živých pozicích“ balili do vzácného ptačího peří a pohřbívali s rituálními předměty. Souběžně s příchodem jezuitů se poblíž oblasti pohybovali také františkáni, které Huicholes upoutali svými zvyky. Misionářskými aktivitami přiměli Huicholy mnoha svých zvyků, jež považovali za divošské, zanechat. Například zvyku nechat svého zesnulého, mumifikovaného a do peří zabaleného předka v „živé pozici“ v jeho vlastní domácnosti, jakožto součást jich samotných a jakéhosi *memento mori* (Calvo: 1990, 293). Díky této již opuštěné tradici si peří dodnes zachovalo symbolický význam.

3.4.3 Období nezávislosti

Největší evangelizující aktivity v oblasti začaly po pádu Mesa del Nayar v roce 1722 (Neurath: 2003, 7). Františkáni, kteří byli misí v oblasti pověřeni, však kvůli vzdálenosti a nedostupnosti, nebyli schopni vliv v oblasti udržet. Jak je známo, jezuité byli vypuzeni v roce 1767, a počátkem válek za nezávislost situace přiměla opustit oblast Gran Nayar také františkánský řád. Posléze až do roku 1821 by se dalo říci, že byli Huicholes zcela bez dozoru (Rojas: 1993, 97), neboť koloniální správa měla dost starostí sama se sebou, natož aby byla schopna úřadovat v tak těžko dostupných oblastech. Právě tohle období Huicholům významně pomohlo se z velké míry částečně vrátit ke svým zvykům, které měli před příchodem misionářů, a které si uchovali až do dneška.

Velkou mírou k tomu přispěl také fakt, že huicholská mytologie byla vždy velmi shovívavá, což se projevilo v případě vnímání mesticů. Huicholská tradice totiž říká, že na samém počátku veškeré lidstvo a zvířata byli huicholského původu. Pouze předkové dnešních Huicholů byli ti, kteří splnili poslání nalézt el *Lugar del Amanecer*⁶ na východě. Ostatní se při plnění úkolu ztratili, usnuli nebo zůstali pozadu od ostatních a někde se zatoulali, proto u nich nedošlo k celkovému naplnění daru vědění neboli *la costumbre*. Mesticové podle Huicholů jsou tedy jakoby o stupeň za nimi, neboť nedosáhli vědění a tím pádem neporozuměli zcela světu, neboť se odloučili od svých bohů⁷. Huicholes jsou tedy velmi shovívaví vůči svému okolí a ani nikdy v minulosti nepatřili mezi výbojné indiánské kmeny, neboť jim jejich náboženství a *costumbre* praví, že všichni byli jednou kdysi stejní, jen se vydali jinými cestami (Neurath: 2013, 114).

⁶ Neboli *Misto*, kde vychází slunce. Vysvětluji v kapitole *Wirikuta*.

⁷ Co se týče ostatních okolních indiánských etnik mají Huicholes ten názor, že se svými bohy začali komunikovat jinak a jejich rituální způsoby jsou jednoduše jiné. Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

Po roce 1840 do oblasti dorazila nová vlna evangelizace, která se zde udržela až do povstání Manuela Lozady (1857 – 1873) jíž se Huicholes společně s dalšími indiánskými kmeny aktivně účastnili, kdy byla kvůli nepokojům oblast misionáři opět opuštěna (Stephens: 2015, 42). Huicholes pak byli opět ponecháni svému osudu až do přelomu devatenáctého a dvacátého století, kdy do oblasti dorazily vědecké výpravy, mezi nimiž byli Carl Lumholtz (1945), León Diguét (1991) a také antropolog českého původu Aleš Hrdlička, který se na přelomu století stal součástí mexické výpravy výše zmíněného Carla Lumholtze⁸. V tomto období byla již většina huicholských rituálních center poznamenána intenzivní evangelizací, což se projevilo míšením huicholských indiánských prvků s prvky křesťanskými (Járegui a Magriña: 2002, 47).

Na přelomu 19. a 20. století, za období porfiriátu, nastala pro Huicholy první velká krize (Stephens: 2015, 46), když se mexická vláda rozhodla půdu patřící Huicholům vyvlastnit a rozprodat mezi tehdejší podnikatele, jež měli díky jejímu nerostnému bohatství, za úkol co nejvíce surovin vytěžit. Území, které obývají Huicholes, zejména pak také oblast, kde se nachází jejich posvátné území Wirikuta, je bohatá na nerostné suroviny jako jsou antimon, uran, ale také zlato a stříbro. Dodnes toto nerostné bohatství nebylo zdaleka vytěženo.

V tom samém období začal o oblast obývanou Huicholy vzkvétat vědecký zájem a vydávaly se sem čím dál tím četnější antropologické a etnografické výpravy, včetně již výše zmíněných vědců (Neurath: 2003, 8).

3.4.4 Huicholes a mexická revoluce

S obdobím mexické revoluce se pro Huicholy situace na chvíli ustálila, k čemuž přispěl převážně fakt, že jim velká část vyvlastněné půdy byla navracena. Klid v oblasti však nebyl dlouho a druhý velký úder, který můžeme říci, že navždy změnil a poznamenal Huicholy, co se moderních dějin týče, bylo období v průběhu *La Cristiada*⁹. Tyto události zapříčinily mezi dosud mírumilovně žijícími huicholskými komunitami a ostatními indiánskými skupinami velké rozepře a nenávisť, což mělo za následek velké přesídlování těchto indiánských skupin

⁸ Zdroj informací webové stránky Ministerstva zahraničních věcí ČR. Dostupné online na:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/osobnosti_v_historii/ales_hrdlicka.html Datum posledního přístupu: 30.4.2017.

⁹ Jedná se významné povstání v mexických dějinách (1926 – 1929), známé také jako Válka kristerů. Povstání části mexického katolického obyvatelstva proti „protikatolické“ politice tehdejšího mexického presidenta jímž byl Plutarco Elías Calles. Docházelo k vyhošťování kněží a přesídlování obyvatelstva.

z území, jež dosud obývaly (Neurath: 2003, 8). Toto dramatické období zapříčinilo, že řada huicholských komunit byla donucena opustit stát Jalisco a přesídlit se severněji do okolních států Nayarit a Durango. Byli zároveň oběťmi násilí a bezpráví mexického státu. Huicholes se v tvrdé době rozhodli nepřiklonit ani k jedné bojující straně a zůstali neustrannými, což bylo hlavním důvodem rozepře se všemi ostatními kmeny (Rojas: 1993, 119). Krátce po mexické revoluci opět nastalo krátké klidové období, při němž začalo být Huicholům umožněno bránit své území legálními prostředky, neboť začali být zmiňováni jako konkrétní etnikum v dodatcích několika mexických zákonů (Stephens: 2015, 47).

3.4.5 Významná padesátá a šedesátá léta dvacátého století

Přibližně od padesátých let dvacátého století, vědecký zájem o Huicholy začal opět narůstat a četné antropologické a „turistické“ výpravy zapříčinily v oblasti rozmach modernizace (Rojas: 1993, 134). Posléze se také započalo s výstavbou infrastruktury do méně dostupných komunit a začaly se stavět školy pro huicholské děti. Jak je výše zmíněno, na konci padesátých let již byly vydány první oficiální zmínky v mexických zákonech, které měly za cíl chránit mimo jiné také huicholské území a kulturu. V roce 1948 byli Huicholes poprvé zahrnuti do zákonů garantujících práva domorodých obyvatel jako *Declaración Universal de Derechos Humanos*, stejně tak jako do *Convención para la Prevención y la Sanción del Delito de Genocidio*; v roce 1965 v *Convención Internacional sobre la Eliminación de todas las Formas de discriminación Racial*; a nakonec v roce 1994 pak byla vydána *Declaración sobre los Derechos de las Poblaciones Indígenas*. To vše k velké nelibosti podnikatelů, kteří měli v oblasti zájem z důvodu těžby jak dřeva, tak nerostných surovin.

Šedesátá léta pak nastolila boom. Nejen hnutí hippies, ale také řada dalších hnutí inspirovaná new age začala projevovat velký zájem o toto etnikum. Hlavním důvodem této fascinace byl samozřejmě halucinogenní kaktus *peyote*, který je nedílnou součástí huicholského náboženství. Do oblasti se začali vypravovat zvědavci a zájem o experimentování s tímto přírodním halucinogenem masivně rostl. Huicholes se tak pomalu začínali dostávat do širšího povědomí, bohužel k jejich smůle, ne v příliš kladném slova smyslu a jejich mediální obraz jakožto „indiánské etnikum konzumující drogy“ byl často zneužíván (Miller: 2012, 7).

V souvislosti zájmu o *peyote* nemohu nezmínit také jednu významnou českou stopu. Cestovatel a „vědec“ Alberto Vojtěch Frič, který se intenzivně věnoval studiu kaktusů, oblast kvůli *peyote* navštívil na začátku dvacátého století dokonce opakovaně, o čemž budu mluvit také v kapitole věnované právě tomuto kaktusu.

3.4.6 Huicholes posledních desetiletí

Od devadesátých let se oblast obývaná Huicholy nesla ve znamení rozvoje. Započalo se s výstavbou čím dál tím rozlehlejší infrastruktury, jsou zde lepší cesty, nové školy, kliniky a také několik center Instituto Nacional Indigenista (INI), veřejné organizace federální vlády, která má za cíl chránit a integrálně rozvíjet mexická indiánská etnika. Taktéž se pokročilo co do ochrany důležitých huicholských posvátných míst (Neurath: 2003, 9), která byla mexickou vládou skutečně uznána jako posvátná a patřící huicholskému etniku, a byla tak začleněna do mexických zákonů stejně jako již zmíněná Wirikuta, posvátná poutní oblast ve státě San Luis Potosí. Tato důležitá místa jsou například: *Huaxamanaka*, posvátný vrch Cerro Gordo ve státě Durango; *Haramara*, posvátná pláž a místo, odkud vzešlo na nebe Slunce na pláži San Blas ve státě Nayarit; nebo *Xapawiyeme*, la Isla de los Alacranes, na jezeře Lago de Chapala ve státě Jalisco, ze kterého se dle huicholských mýtů zrodil první Huichol (viz obrázek 14).

Nicméně v posledních deseti letech, jako kdyby se na tyto zákony zapomnělo a Huicholy sužuje problém, týkající se prodeje části posvátné půdy těžebním koncesím. Prodej těžebních koncesí však není jedinou hrozbou, neboť mexická vláda dospěla k názoru, že rozlehlá území ve státě San Luis Potosí nejsou vhodná k zemědělství a budou tedy využita jako skládky toxického odpadu¹⁰.

Čím dál tím častější spory o prodej chráněného huicholského území daly vzniknout několika obranným organizacím. Tou zřejmě nejvýznamnější organizací je hnutí *Frente en Defensa de Wirikuta* neboli také známo jako *El Frente Regional Wixárika por la Defensa de Wirikuta*¹¹. Jedná se o spojení tradičních huicholských autorit, civilního obyvatelstva z jednotlivých komunit Wixárika a ostatních obyvatel oblasti¹². Hnutí vzniklo na popud nejvyšších huicholských autorit v roce 2010 a má za cíl bránit území obývané Huicholy, před neprospívajícími rozhodnutími mexické vlády a potencionálními investořům. Zároveň zastupuje jednotlivé huicholské komunity ve věcech právních, administrativních, politických strategií a ve všech věcech, které souvisejí s porušováním úmluv a dohod na ochranu jejich

¹⁰ Zdroj informací z mexického tisku. K dispozici online na:

<http://www.jornada.unam.mx/2016/04/07/opinion/026a1pol> Datum posledního přístupu: 3.5.2017.

¹¹ Zdroj informací webové stránky organizace: <http://www.frenteendefensadewirikuta.org/> Datum posledního přístupu na stránky organizace: 21.3.2017.

¹² Posvátná oblast Wirikuta není obývána žádnou huicholskou komunitou, Huicholes zde pouze chodí vykonávat poutí.

posvátných území¹³. Skládá se z řad Huicholů, mestických právníků, aktivistů, dobrovolníků, slavných lidí, a také civilního obyvatelstva. Federální vládou je vnímáno jako právní zástupce tohoto etnika.

Jednou z významných událostí posledních měsíců, jsou restituce půdy v oblasti huicholské komunity San Sebastián de Teponahuaxtlán v září 2016¹⁴. Huicholes z oblasti žádají federální vládu o navrácení půdy, která jim náleží, a kterou nyní obhospodařují soukromí majitelé. Jelikož již žádali vládu o navrácení půdy opakovaně, tentokrát se rozhodli zmobilizovat se mezi sebou, prohlásili se za „autodefensa Wixárika“ a upozornili na sebe obsazením kousku území. Problém v oblasti je dosti závažný neboť Huicholes údajně vlastní důkazy¹⁵, kde vedení federální vlády na schůzi současným majitelům zemědělské půdy radí a uklidňuje, že mají například v části pole vysadit marihuanu, aby mohli tvrdit, že to je huicholská půda patřící Huicholům, a na tomto základě je obvinít a zbavit práva na půdu.

3.5 Současné společenské uspořádání

Huicholes se nazývají *Wixárika*, sami si pak říkají *lid Wixárika* nebo *lidé rodu Wixárika* (čte se *vuihárika*). Španělský název „Huicholes“ obdrželi s příchodem koloniální správy (Rojas: 1993, 23).

Jeden z důvodů, proč si Huicholes dokázali uchovat svou jedinečnost je, že jejich kosmogonie se charakterizuje světem, který je známý svou rozštěpeností. Jedná se o svět, ve kterém, díky *peyote*, soužívají Huicholes, jejich předci, bohové a zvířata najednou.

Navíc byli v historii zvyklí se o své území dělit s jinými etniky např. s *tepehuanes* či s *coras* (Neurath: 2013, 31), tudíž nikdy nežili odloučení a úplně sami. Tato dvě fakta vysvětlují také to, že i přes sdílení území s jinými etniky si byli schopni zachovat své tradice, což se znovu prokázalo, když do oblasti přišli misionáři. Huicholes sice převzali některé křesťanské zvyky, ale zachovali si také svá božstva (Calvo: 1990, 291).

¹³ K dispozici online na stránkách organizace: http://www.frenteendefensadewirikuta.org/?page_id=366

Poslední datum přístupu: 30.4.2017.

¹⁴ Případu se věnoval místní tisk El Milenio, k dispozici online:

http://www.milenio.com/region/huicholes-huajimicu-autodefensa_wixarika-restituciones-san_sebastian-milenio-noticias_0_893910638.html

Poslední datum přístupu: 17.10.2016.

¹⁵ Tamtéž.

3.5.1 Morální autority

3.5.1.1 Kawiteros

Významnými osobnostmi v huicholské komunitě jsou tzv. *kawiteros*, neboli lidé nejvyššího věku. Nutno však podotknout, že samotní Huicholes je nezahrnují do společenských postů, jednoduše se jedná o nejmávanější členy huicholské komunity obecně a jsou považováni nikoliv za tradiční autority, ale za autority morální. V huicholské komunitě jsou *kawiteros* považováni za ty nejmávanější a nejhonorovanější členy, vzhledem k tomu, že celý život zasvětili službám svému lidu, včetně plnění všech civilních a náboženských povinností¹⁶. Kromě morální zodpovědnosti, která je *kawiteros* vlastní, mají obrovský vliv na celou komunitu díky své symbolické funkci, jež mají v rámci huicholského náboženského života (Scheffler: 1993, 152)¹⁷. Zároveň jsou nejstaršími členy, proto jsou považováni za nejmoudřejší.

Kawiteros jsou těmi, kteří každoročně vybírají budoucí hodnostáře, stojící v čele jednotlivých huicholských komunit. K výběru dochází každým rokem po návštěvě posvátného místa, kde dle tradice *kawiteros* upadnou do hlubokého spánku a prostřednictvím snů se jim zjeví tváře konkrétních osob, jež by měly do čela těchto funkcí nastoupit¹⁸. Tento prorocký sen je důvodem shromáždění všech *kawiteros* z jednotlivých náboženských a rituálních center, aby se společně shodli na výběru jedinců, kteří nahradí v tradičních úřadech své předchůdce (Schaefer: 1996, 340).

Následná úloha *kawiteros* spočívá v tom, že na základě prorockého snu a společenského rozhodnutí ostatních *kawiteros* musí přesvědčit budoucí hodnostáře, aby přijali svou novou úlohu a významný společenský post. Mohlo by se zdát, že je tato úloha snadná, avšak opak je pravdou, neboť valná většina vybraných odmítá ujmout se své nové úlohy, tolik významné v rámci komunity. Důvody odmítání jsou vesměs podobné vysvětluje don Pedro¹⁹, neboť pro rodinu to znamená velké ekonomické zatížení vzhledem ke skutečnosti, že tento post není nijak finančně ohodnocen a v průběhu jeho vykonávání není zvykem, aby Huichol vykonával svou

¹⁶ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

¹⁷ Pro popis společenských autorit v huicholské komunitě jsem vycházela z primárních pramenů, rozhovorů s Huicholy, a údaje jsem porovnávala se sekundární literaturou, konkrétně: Scheffler, Lilian. *Los indígenas mexicanos. Ubicación geográfica, organización social y política, economía, religión y costumbres*. Panorama Editorial. México, 1993. Ačkoliv tato studie není úplně recentní, informace poskytnuté respondenty se s ní však shodovaly, tedy usuzuji, že se v tomto ohledu mnohé nezměnilo.

¹⁸ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

¹⁹ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

původní profesi. Samotný akt přemlouvání ze strany *kawiteros* trvá několik hodin a v krajních případech dochází také k hrozbám a vyhrožování vyvoleným a jejich rodinám²⁰.

Jakmile vyvolení svůj post přijmou, dochází k důležitému zasedání, na němž jsou přítomni jak samotní *kawiteros*, a současní hodnostáři, tak autority nastávající. Na tomto shromáždění je hlavní úlohou *kawiteros* poučit budoucí hodnostáře o správném způsobu vykonávání služby svému lidu.

Kawiteros jsou mimo jiné velkými znalci huicholské kosmovize, stejně tak jako odborníky na jejich tradice a zvyky. Tato úloha je pro *kawiteros* zcela doživotní, mohou o svou váženost přijít pouze z velmi závažných důvodů, jež by zdiskreditovaly veškeré celoživotní zásluhy zestárlého Huichola, což se děje ve velmi výjimečných a ojedinělých případech²¹.

3.5.2 Tradiční autority

Dále popíši společenské funkce, které bychom mohli označit jako administrativní autority. Sami Huicholes je však nazývají *autoridades tradicionales*²², také proto volím termín tradiční autority. Společenská organizace Huicholů se zakládá na systému autorit, který zahrnuje některé převzaté názvy z organizace španělské koloniální samosprávy. Z tohoto důvodu jsou některé názvy společenských postů španělské, jako například *el Gobernador*, *el Juez*, *el Alcalde*, *el Capitán*, *el Mayordomo*; nicméně proces fungování těchto struktur je ryze předkolumbovského původu (Preuss: 1998, 34).

3.5.2.1 El Gobernador

Jak jsem již zmínila v předešlé kapitole, každý rok dochází k důležitému obřadu, při němž si zástupci tradičních autorit tzv. předávají žezlo, v jazyce huicholů *tisú terrá* a trvá několik dní. *Gobernadores* jsou na samém vrcholu hierarchie a jsou v komunitě nazýváni taktéž *tlatoani*²³.

²⁰ Tento rituál se dodnes v hojně míře a této doslovné podobě vykonává každým rokem v huicholské komunitě žijící ve vesnici Santa Catarina Cuexcomatitlán. Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

²¹ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

²² Rozhovor s donem Octavianem, Morelia, listopad 2015.

²³ *Tlatoani* je slovo pocházející z nahuatlu a v překladu znamená „ten, který mluví“. *Gobernador* je termín zavedený po příchodu Španělů, nicméně používá se dodnes a je užíván stejnou měrou jako *tlatoani*. Rozhovor s donem Octavianem, Morelia, listopad 2015.

Od okamžiku potvrzení nových autorit samotnými *kawiteros* a huicholskou komunitou začínají vyvolení fungovat ve svých rituálních centrech naprosto plynule. Jejich úloha končí v měsíci červnu oslavami spojenými s příchodem dešťů. V tomto období se vyvolení *gobernadores* stáhnou z rituálních a náboženských center zpět do svých domovských komunit, kde pokračuje jejich úloha, byť v menším měřítku²⁴.

Jejich základní a hlavní úlohou je převážně úloha soudní. Zodpovídají za řešení problémů, jež nastanou v rámci jejich komunity, mohou také udělovat sankce, rozhodovat o umístění do vězení postaveného speciálně k těmto účelům a mohou udělovat pokuty. Rozhodnutí *gobernadora* však nikdy není zcela definitivní, neboť rodinní příslušníci mají právo zastat se odsouzené osoby a pokusit se zviklat *gobernadora* v jeho rozhodnutí²⁵.

Gobernador má ještě jednu důležitou a neobvyklou funkci v rámci huicholské komunity. V období hlavních náboženských slavností se jednotlivé huicholské komunity navštěvují mezi sebou. Při těchto setkáních se uskutečňují tzv. schůze, při kterých si členové komunit sdělují problémy, které mezi nimi panují. V tomto období je role *Gobernadora* naprosto nepostradatelná vzhledem ke skutečnosti, že má za úkol vést debaty s jednotlivými členy a vyřešit problémy, které tyto komunity sužují. Z hlediska pravomocí svého postu nejčastěji vede malá soudní řízení či dokonce malé soudy²⁶, při kterých pokutuje jednotlivce a stanovuje odpovídající sankce.

3.5.2.2 El Alcalde

Druhou nejdůležitější autoritou v pořadí je *alcalde*. *Alcalde* zastává funkci hlavního soudce v huicholském společenství a je Huicholy chápán a vnímán jako jakýsi druhý *Gobernador* v pořadí. Konkrétní funkce *Alcalde* nejsou zcela podrobně známy, neboť se jedná o autoritu, jež se přizpůsobuje individuálně každé huicholské komunitě a je velmi střežena²⁷.

Obecně je *Alcalde* chápán tak, že na rozdíl od *Gobernadora*, jež má mnohem více rozdílných pravomocí, má *Alcalde* hlavní úlohu v souzení a nejvýznamnější podíl na definitivním verdiktu samotného *Gobernadora*. Mezi Huicholy je vnímán jako ten, díky němuž

²⁴ Ibid.

²⁵ Zvykem a slušností ze strany *Gobernadora* je posléze rodině většinou vyhovět, přimlouvá-li se dostatečně dlouho, vytrvale a věcně. Já osobně jsem z toho měla pocit, že se jedná o jakýsi ekvivalent křesťanského rozhřešení. Zdroj: rozhovor s donem Octavianem, Morelia, listopad 2015.

²⁶ Ibid.

²⁷ Shodují se Don Octaviano a Don Jesús, rozhovorech z listopadu 2015 a října 2015.

veškerá rozhodnutí *Gobernadora* nabývají oficiální právní moci²⁸. *Alcalde* je také autorita, která bývá považována jako legitimní ve věci zastoupení tohoto indiánského etnika před mexickou federální vládou²⁹.

3.5.2.3 El Capitán

Capitán je jediná oprávněná osoba, která může dávat rozkazy k zadržení nějaké podezřelé či obviněné osoby. Po vydání rozkazu jej mají *topiles* za úkol vykonat. Bez *Capitána* nemají *topiles* žádné vlastní pravomoci.

3.5.2.4 El Topil

Funkce tzv. *topiles* by se dala srovnat s funkcí policie a zároveň poslíčků, kteří se mají postarat o to, aby se veškeré informace dostaly k pravomocné osobě – *gobernador* či *alcalde*³⁰. Z principu zachování veřejného pořádku a utajení nenosí žádné speciální uniformy a lze je identifikovat pomocí symbolické ebenové hůlky, na jejímž jednom konci je přivázána spletená kožená šňůrka. Jedná se o post, který je mezi Huicholy považován za jeden z hlavních, které by měl jedinec obsadit, chce-li aby se mu dostalo uznání ze strany celé komunity³¹.

3.5.2.5 El Comisario

Jedná se o nejnovodobější ze všech zmiňovaných funkcí a ne všechny huicholské komunity již mají svého *comisaria*. Funkce *el comisario* vznikla v posledních desetiletích z důvodu čím dál tím častějšího styku s okolním moderním světem³².

Funkci zastávají zejména mladí Huicholes a podmínkou musí být jejich gramotnost a dobrá znalost španělštiny. *Comisarios* jsou hlavními „spojkami“ s okolním vnějším světem a čím dál tím častěji zastávají roli tzv. huicholských mluvčích za hranicemi společenství³³.

Stařešinové - *kawiteros*, kteří již splnili všechny své civilní závazky, se stávají součástí tzv. Rady starších, která se podílí na rozhodování o záležitostech, jež se týkají celé huicholské

²⁸ Rozhovor s donem Octavianem, Morelia, listopad 2015.

²⁹ Rozhovor s Chu, Guadalajara, říjen 2015.

³⁰ Rozhovor s donem Octavianem, Morelia, listopad 2015.

³¹ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

³² Ibid.

³³ V současnosti mají významnou roli například v případě obrany posvátného území Wirikuta a ochraně dalších území, které jsou pod hrozbou těžebních koncesí. Rozhovor s donem Octavianem, Morelia, listopad 2015.

komunity obecně a velmi často bývají přizváni, také k ostatním důležitým rozhodnutím v rámci komunity³⁴.

3.5.3 Náboženské autority

V čele náboženských autorit stojí tzv. *martomas* (Scheffler: 1993, 152). Jejich hlavním úkolem je dohlížet na řádný průběh rituálních procesů a průběh náboženského života v jednotlivých huicholských komunitách.

Kromě *martomas* jsou ještě někteří vybraní členové komunity za své zásluhy nebo z dědické cti³⁵ jmenováni do významných náboženských rolí. Jsou známí jako *mayordomos* a mají nezbytnou náboženskou funkci, neboť mají na starost ochranu a údržbu sošek svatých, hlídají rituální předměty, starají se o ochranu posvátných území a jsou hlavními organizátory tradičních oslav a dalších slavností. Schaefer tvrdí, že zastávají funkci reprezentanta katolické církve (1996, 526). *Mayordomos* bývají voleni svou vesnicí každý rok 4. října v den Svatého Františka z Assisi. Jejich funkční období pak nastává každého 12. prosince každého roku, v den oslav mexické patronky Panny Marie Guadalupské³⁶.

3.5.3.1 Mara'akame

Jedná se o autoritu, která nepatří do žádné z výše uvedených skupin. Nicméně mezi Huicholy se jedná osobnost, která má největší vliv na obyvatelstvo. Nejedná se o nejdůležitější osobnost, ve smyslu nejvyššího místa v hierarchii správních či náboženských funkcí, ale o osobnost, které Huicholes nejvíce důvěřují a ctí ji³⁷. *Mara'akame* je však jediný, kdo na vlastní oči může vidět zesnulé (Schaefer: 1996, 387).

Mara'akame v překladu znamená „ten, co zpívá“. Jeho posláním je léčit Huicholy za pomoci zpěvu a následným „vysátím“ nemoci. Tuto schopnost neboli dar, jak to sami Huicholes nazývají, lze získat pouze dědičně (Scheffler: 1993, 151). Již od mala dítě, které je potomkem *mara'akame*, prochází neustálými rituálními procesy³⁸. Otec *mara'akame* své dítě od mala učí posvátné písně a způsob provádění jednotlivých rituálů. Šestkrát za život musí společně vykonat pout' k moři a na pošesté je rituál zrodu nového *mara'akame* hotov.

³⁴ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

³⁵ Například potomci slavných *mara'akame* nebo významných *curanderos*.

³⁶ Rozhovor s donem Octavianem, Morelia, listopad 2015.

³⁷ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

³⁸ Ibid.

Nejčastější funkcí *mara'akame* je léčení. Don José tvrdí³⁹, že nemoc nacházející se v těle nemocného, se *mara'akamemu* zjevuje jako kukuřičné zrno, kousek skla nebo malý kámen. Na místo výskytu bolesti či nepříjemností *mara'akame* přiloží svá ústa a sáním vypudí nemoc z těla ven.

Existuje však více způsobů jak může *mara'akame* léčit. Někteří pro lepší a přesnější diagnózu předem požijí *peyote*, aby se dostali do styku s mimozemským světem a tím také nabyli svých nadpřirozených schopností. Po zjištění diagnózy, která se mu zjeví a potvrdí ve stavu opojení, doporučí pacientovi vhodný léčebný proces, zdali je nejlepší nemoc z těla vysát, či vykourit pomocí vyfoukávání tabákového kouře na nemocnou oblast, či požívání léčivých bylin⁴⁰. Naprosto samozřejmou a nezbytnou součástí léčebného rituálu je chodit se poutivě modlit ke svým předkům, obětovat jim a neustále dokola je žádat, aby pomohli *mara'akame* vypudit nemoc z těla ven⁴¹. Pro Huicholy představuje *mara'akame* alternativu lékaře, vzhledem ke skutečnosti, že většina Huicholů nechodí k lékaři.

Mara'akame je taktéž zodpovědný za organizování každoroční poutě na posvátné území Wirikuta, aby se zde oddali sběru *peyote* pro budoucí rituály a ceremonie, tomuto tématu se budu věnovat v kapitole Wirikuta.

Popis zkušenosti s *mara'akame* podle Dona Pedra⁴²:

„ Již dlouho jsem měl zažívací problémy a po jídle mne pobolívalo v dutině břišní nebo v oblasti kolem žaludku. Vypravil jsem se tedy za naším *mara'akame*, který mi hned ve dveřích řekl, že v oblasti mého břicha vidí jasný tmavý flek. Musel jsem si lehnout na zem na záda a vyhrnout si oblečení tak, aby břicho zůstalo odkryto. Potom si vzal do ruky peří, které měl v připravené v koši, párkrát do něj plivl a posléze je začal po mě krouživými pohyby roztírat až směrem k břichu, přitom tiše šeptal něco, co jsem mu ani v našem jazyce nerozuměl. Tohle dělal drahnou chvíli a několikrát to za sebou zopakoval. Nevím kolikrát, nepočítal jsem to. Stejný postup následoval od hlavy k břichu, od levého ramene a od pravého ramene k břichu. Protože veškeré zlo, které se nacházelo v mém těle, bylo prý potřeba koncentrovat do tohoto bodu. Když proces ukončil, sundal ze mě veškeré peří a vrátil jej do koše. Po té mohutně fouknul do svých dlaní a popraskal si postupně veškeré klouby na prstech na rukou hlasitými zvuky. Posléze proces zopakoval, ale tentokrát se mne dotýkal pouze svými zahřátými dlaněmi. Opět první od nohou směrem k pupíku, po té od hlavy, od ramen a ze všech světových stran směrem k dutině břišní. Po dokončení celého procesu se

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

⁴¹ Shodují se Don Pedro a Don Jesús, rozhovorech z ledna 2016 a října 2015.

⁴² Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

ústý přiblížil k mému pupíku. Energicky se několikrát po sobě k pupíku přísál, jakoby z něj něco vysával. Následně několikrát plivl do svých dlaní a chvílemi to dokonce vypadalo, že zvrací. Obsah dlaní mi ukázal a viděl jsem, že ve zbytcích ležel nevelký kámen. Řekl mi, že toto byla má nemoc a prohodil kámen otvorem, jež měl ve zdi směrem ven za dům. Radostně mi oznámil, že nemoc a zlo ze mě zmizelo. Já jsem se hned následující den cítil mnohem lépe a veškeré potíže s bolestmi břicha mne opustily. “

Mara'akame je také hlavním nositelem tradice a jejího učení, stejně tak jako učení předků, a ví všechno okolo kultu *hikuri* (*peyote*). Hlavním způsobem komunikace a přenosu těchto informací je právě zpěv, kterým tyto informace sděluje (Neurath, 2003). Zpěv je hlavním komunikačním kanálem k přenosu informací mezi Huicholy a jejich bohy.

3.5.3.2 Jicarero/ Peyotero

Jicareros jsou vždy zvoleni *kawiteros*. Jejich úlohou je nejen vykonat pouť do Wirikuty ale jsou také povinni zúčastnit se všech rituálů *neixa* (tance). Během své poutě se musí stát nedílnou součástí všech po cestě vykonaných rituálů. Termín *jicarero* odkazuje na huicholskou rituální mísu – *jícara*, který slouží jako pojítka mezi Huicholy a bohy (Neurath: 2013, 39). Každá *jícara* představuje jednoho huicholského předka, Huichol, který nese danou *jícara* ztělesňuje daného huicholského předka.

Role je platná po dobu pěti let, během nichž se musí zúčastnit všech důležitých rituálů⁴³. Samotná pouť do Wirikuta je pak pro něj sledem nezbytných rituálů k získání *peyote* v samotném cíli. Při lovu se *jicareros* dělí do menších skupin po pěti (2013, 27). V každé skupině má každý lovec své jméno – puma, jaguár, vlk, rys a ocelot. Právě těmto „šelmám“ se *peyote* přeměněn v jelena, vydá napospas. Pouť na území Wirikuta může být pro mnohé *jicareros*, kteří ji nezvládnou zcela destruktivní (Neurath: 2013, 55), neboť neuspějí-li, říká se jim *cultivadores*, což znamená, že v lovu neuspěli a byl jim odepřen dar setkat se se svými předky a dar vidění.

První rituály, jimiž musí *jicarero* projít jsou „rituály očisty“, mezi ně patří například půst či sexuální abstinence. Prostřednictvím očisty, darů předkům a obětování se mají *jicareros* za cíl nalézt rovnováhu mezi přírodními silami – aby dostatečně přšelo, aby pak byla bohatá úroda, aby posléze jejich komunita netrpěla žádným nedostatkem⁴⁴.

⁴³ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

⁴⁴ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

Jicareros jsou známí také jako *peyoteros*, neboť jejich dalším úkolem je sběr *peyote*, tento název však mohou začít používat až na cestě zpět z Wirikuty (2013, 55). Mohlo by se zdát, že po veškerém absolvování nelehké poutě se iniciovaným *jicareros* dostane značného obdivu ze strany těch neiniciovaných. Samotný opak je však překvapivě pravdou. K přeměně dochází po požití *peyote* a při tzv. *danza del peyote*⁴⁵, kdy si obyčejní *comuneros*, neboli neiniciovaní Huicholes utahují z *jicareros*, ze kterých se právě po požití *peyote* stali *peyoteros* a zažívají tak svou první zkušenost setkání s bohy.

3.6 Rodinné uspořádání

Huicholes žijí v jednotlivých uzavřených komunitách v horách, každou komunitu tvoří nanejvýš několik desítek rodin. Tento způsob života je pro ně charakteristický a dodržují ho po celá staletí (Iturrioz: 2001, 57).

Huicholes akceptují polygamií (Scheffler: 1993, 148) a dospělý huicholský muž tak žije ve společné domácnosti se svými ženami a dětmi, taktéž se svými ženatými syny a v některých komunitách dokonce se svými bratry a jejich manželkami a dětmi, z čehož vyplývá, že rodiny bývají skutečně velkých rozměrů⁴⁶.

Rodiče jsou zodpovědní za zařízení svatby mezi dvěma mladými Huicholy tak, že po nějakou dobu navštěvují pravidelně rodinu nastávající nevěsty, nežli dojdou k oboustranně výhodné dohodě (1993, 150). Obřad pak probíhá dle tradičních pravidel a rodiče anebo stařešina rodiny má za úkol novomanželům „domluvit“. Posléze rodina rozkrojí upečenou tortillu speciálně pro tento okamžik a jednotlivé půlky rozdělí mezi novomanžele⁴⁷.

Huicholes si sami mohou zvolit, do jaké míry se budou nechávat ovlivňovat katolickou církví, proto je například křtění dítěte zcela dobrovolné. S tím úzce souvisí kmotrovství, neboť u Huicholů není ničím typickým či nezbytným. Rozhodnou-li se však své dítě pokřtít, pak se za kmotry musí přihlásit někdo z rodiny⁴⁸.

⁴⁵ V průběhu *danza del peyote* (Hikuri Neixa), *peyoteros* rozdávají ulovený *peyote* a semínka. Obratem dostávají od starších Huicholů dary, v dnešní době nejčastěji v podobě tabáku či peněz. (Neurath: 2013, 57).

⁴⁶ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015. Potvrzují rozhovory s donem Pedrem z ledna 2016 a donem Jesús v říjnu 2015.

⁴⁷ Rozhovor s doňou Felipou, manželkou Dona Pedra, leden 2016.

⁴⁸ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

Zemře-li nějaký člen rodiny, je třeba vykonat tradiční obřad. Společně do rakve se zesnulým se vloží také čerstvě napečené *tortillas* a další oblíbená jídla zesnulého, posléze je pohřben na komunitním hřbitově za přítomnosti celé rodiny⁴⁹. Není-li rodina kompletní, nelze obřad vykonat. Pátý den po pohřbu se rodina opět sejde a vykonají další obřad, tentokrát se jedná o rituál, jež má zahnat duši zesnulého, lépe řečeno odlákat duši na místo věčného odpočinku neboli, jak tomu Huicholes sami říkají, „trvalé destinace“⁵⁰. V průběhu těchto pěti dní duše zesnulého znovu projde celou cestu, kterou prošla za život. Při *ceremonia del alma* (1993, 150) se veškeré osobní věci zesnulého položí doprostřed a *mara 'akame* ve stavu transu doprovází bloudící duši zesnulého všemi místy a hlídá, aby splnila poslední úkoly a nakrmila všechna zvířata, která na své cestě potká. V průběhu celého procesu *mara 'akame* mluví nahlas a popisuje tak přítomným všechny komplikace, a složité okamžiky, kterými musí duše zesnulého projít. Nakonec ji přiláká orlím perem v ruce do místnosti, kde je přítomna rodina proto, aby se duše naposledy najedla a rozloučila se všemi členy rodiny. V tu chvíli se duše zesnulého všem přítomným zjeví v podobě hmyzu a posléze odletí na věčnost⁵¹.

3.6.1 Tradiční oděv

Co se týče oděvu, ženy se oblékají střídmeji než muži⁵². Tradičním ženským oděvem je dlouhá velká černá sukně až ke kotníkům, halena z bavlny, vyšíváné krátké huicholské pončo *quechquémitl* a huicholský šátek *paliacate* na hlavě⁵³. Tento tradiční oděv obvykle ženy nosívají jak k dennímu použití, tak povětšinou také na slavnosti (obrázek 5).

Muži oproti ženám oděvy velmi často střídají. Mají rozdílný oděv pro běžné nošení a pro slavnosti, navíc oděv se mezi jednotlivými slavnostmi také často liší. Nejčastějším oděvem jsou dlouhé lněné kalhoty s košilí⁵⁴. Dolní konec košile, stejně také jako rukávy a dolní lem nohavic, bývají často vyšívány rozličnými huicholskými znaky v tradičních výrazných barvách (obrázek 3). Dle daného uskupení vyšitých znaků lze odlišit jednotlivé huicholské rodiny od sebe (Scheffler: 1993, 147) a don Octaviano tuto skutečnost potvrzuje⁵⁵. Pro laika je rozlišení takřka nemožné, avšak jednotlivé huicholské rodiny to mezi sebou vnímají jako poznávací

⁴⁹ Rozhovor s doňou Filipou, manželkou Dona Pedra, leden 2016.

⁵⁰ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

⁵¹ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

⁵² Rozhovor s doňou Filipou, manželkou Dona Pedra, leden 2016.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

⁵⁵ Rozhovor s donem Octavianem, Morelia, listopad 2015.

znamení toho, kdo z jaké rodiny a komunity pochází, vysvětluje Don Pedro⁵⁶. To stejné platí u huicholských tašek, proces jejich výroby je zdlouhavý a složitý, neboť se jedná o titěrnou práci, kterou dělají vždy pouze huicholské ženy⁵⁷. Huicholské tašky, jsou pro Huicholy něco jako v naší historii rodinné erby (obrázek 4), jsou to důležité projevy rodinné příslušnosti, vysvětluje don Pedro⁵⁸.

Obrázek 3. Don Octaviano a jeho oděv. Na rukou má typický náramek a přes rameno tašku symbolizující rodinnou příslušnost. Guadalajara, 2015. Foto: vlastní.

Obrázek 4. Osobní rodová taška dona Pedra z komunity Santa Catarina. Vyšivky znázorňují dvouhlavého orla s korunou, což je znak jeho rodiny. Místo srdce má orel *peyote* a u krku dvě slunce. Pod korunou se nachází dar vidění neboli *nierika*. Pod orlem lze vidět rozkvetlé *peyotes*. Popruh je vyšíváný vytrženým *peyote* (i s kořenem) a jeleny. Foto: vlastní, 2017.

Muži nosí také něco na způsob malé trojúhelníkové kápě, jež je bílá s červeným lemem a mají ji uvázanou kolem krku. Kolem pasu mají široký pás s páskem, na kterém je několik vyšíváných taštiček. Hlavu jim obvykle zdobí klobouk s pověšenými ptačími péry. Zdobí-li krepku klobouku navíc také pověšené veverčí ocasy, jedná se o znak toho, že muž již vykonal svou první pout' za posvátným *peyote*⁵⁹.

⁵⁶ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

⁵⁷ Rozhovor s doňou Felipou, manželkou Dona Pedra, leden 2016.

⁵⁸ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

⁵⁹ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

Obrázek 5. Huicholes čekající na autobusové zastávce na spoj, který je odveze zpět do jejich vesnic. Jalisco, říjen 2015. Foto: vlastní.

3.7 Kosmovize

Jako huicholskou kosmovizi rozumíme jejich chápání a způsob interpretace světa. Jedná se o jedno z nejzajímavějších témat týkajících se Huicholů.

Huicholes uctívají svou „svatou trojici“, v níž *peyote* tvoří třetinovou část stejně jako jelen a kukuřice. Tato „svatá trojice“ tvoří jeden celek, v němž *peyote* je uctíván jakožto bůh. Je taktéž centrem náboženského života a základním kamenem, kolem nějž se točí celý (huicholský) svět⁶⁰.

Peyote neboli *hikuri* je pro Huicholy přírodním prostředkem, jež spojuje přírodní svět s tím posvátným. Díky němu se dostanou až na místo, kde žijí huicholští bohové a tam s nimi soužívají. *Peyote* je pro ně zdrojem poznání a moudrosti a díky němu získávají také schopnosti a vlastnosti, které každý Huichol má. Některé z vlastností ve větším měřítku a některé v menším, např. schopnost léčit, předpovídat okamžiky, noční vidění, a pod.⁶¹

Podle huicholské mytologie život vznikl na Západě v oceánu odkud bohové vyšli pěšky směrem k poušti na Východě a svými kroky na této bájně pouti stvořili svět. Samotní Huicholes nazývají Západ jako *abajo* (dole) a je místem zrození bohů, Východ společně s posvátnou polopouští známou jako Wirikuta je známý jako *arriba* (nahore) (Neurath: 2013, 22).

Když budeme brát v potaz huicholský úhel pohledu a vzájemnou souvislost *tělo-kosmos*, pobřežní oblast můžeme vzhledem ke zrození bohů považovat za pohlavní orgány; nejosídlenější střed zahrnující většinou část pohoří pak za pupek; a nakonec oblast posvátné polopouště Wirikuta jako samotnou hlavu. Wirikuta je taktéž úzce spjata s obdobím sucha a

⁶⁰ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

⁶¹ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

související se dnem a slunečním zářením, zatímco pobřeží je spjato s oceánem, dešti a nocí; podzim, který pak značí mezidobí mezi oběma obdobími je chápáno jako „období kdy svítá“ (2013, 20).

3.8 Náboženství

Huicholes uznávají katolickou víru, ale také uctívají své idoly, ikony, pořádají oslavy na počest přírody, hvězd a čtyř základních životních elementů: země, vody, vzduchu a ohně. Svá božstva nazývají familiérními názvy jako „*Nuestro Abuelo Fuego*“, „*Nuestro Abuelo Sol*“, „*Nuestra Madre Tierra*“, bohyním deště a moře říkají „*Nuestras Tías*“ a kukuřici a *peyote* „*Nuestros Hermanos*“ (2013, 36). Jednou z mála vyčnívajících božstev, jež má své vlastní jméno, je bohyně plodnosti známá mezi Huicholy jako *Nakawé*.

Praktikují šamanství a léčitelství zejména na nemocných lidech a mají také svá posvátná zvířata, jako například hady, které mají zakázáno zabíjet. *Conquista* k Huicholům přivedla některé nové rituální prvky. Zejména se jedná o katolické svaté, které Huicholes postupem let částečně zahrnuli do svého náboženství a dodnes je uctívají, stále si však silně uchovávají své idoly a zvyky. Nutno připomenout, že se jedná o jednu z mála indiánských komunit v Mexiku, která si dokázala uchovat své tradice takřka nedotčené. Udržují silné odhodlání nenechat zemřít své tradice a kořeny, nejen díky svému odhodlání, ale také díky dobře nastoleným, pevným a stálým vnitřním institucím a uspořádání společnosti.

Huicholes praktikují své rituály v průběhu celého roku⁶². Každý měsíc je učen nějaké slavnosti, která se týká jednoho z hlavních uctívaných božstev. Slavnosti na počest jejich vlastních božstev jsou vedeny *mara'akame*, kteří používají *plumero*⁶³ proto, aby se mohli zkontaktovat s bohy a následně je požádat o ochranu, zdraví, dešť a úspěšnou úrodu.

Nemůžeme říci, že by dodržovali či slavili klasické křesťanské svátky, ale například v období velikonočního půstu se Huicholes také postí na Zelený čtvrtek a Velký pátek (*Jueves Santo y Viernes Santo*) jak tvrdí don Octaviano⁶⁴. Zejména v jeho komunitě San Sebastián Teponahxtlan se v době půstu navíc dodržuje naprosté ticho, nesmí se pít alkohol, nesmí se spát po dobu 40 hodin jako symbol 40 dní putování do *Wirikuty*. Symbolizuje to pokání, bolest a naši oběť, říká.

⁶² Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

⁶³ Rituální předmět od *mara'akame*, jedná se o svazek k sobě svázaného peří ze sokola, který je Huicholy taktéž považován za posvátné a magické zvíře.

⁶⁴ Rozhovor s donem Octavianem, Morelia, listopad 2015.

3.8.1 Tradiční huicholské slavnosti

V době huicholských slavností svolává *cantador* svými šamanskými zpěvy bohy zpět na posvátná místa, aby se právě tam mohl s nimi opět setkat a komunikovat. *Cantador* tedy obejde všechny hlavní chrámy v oblasti se svými zpěvy a posléze s ostatními Huicholy navštíví posvátná místa, jež mu bohové předurčily, aby na ně položili obětní dary (Neurath: 2013, 50).

Mezi nejvýznamnější huicholské slavnosti patří slavnosti spojené s kultem přírody a zemědělstvím (Neurath: 2003, 21), jsou totiž zasvěceny bohyni plodnosti *Nakawé*. Jedná se o slavnosti, které souvisí s různými fázemi zrání důležitých plodin (například kukuřice, obrázek 6) nebo přípravou půdy, jako „*Maíz Tierno*“, „*Los Jilotes*“, „*Maíz Tostado*“, „*Calabazas Tiernas*“, „*Curación de la Tierra*“ a v neposlední řadě jeden z nejdůležitějších rituálů na přivolání deště, aby úroda nestrádala v suchu a horku.

Jak již bylo zmíněno, vzhledem k současnému uctívání křesťanství, mimo svých vlastních božstev, slaví Huicholes také některé křesťanské svátky. Například Velikonoce a celý předcházející týden *Semana Santa*, svátek Františka z Assisi či mexickou patronku *Virgen de Guadalupe*⁶⁵.

Obrázek 6. Huicholská svatyně při oslavách kukuřice. Na snímku lze rozpoznat *nierikave* tvaru kosočtverce, ozdobené šípy, a také synkretismus s křesťanstvím v podobě sošky Panny Marie Guadalupské. Foto: vlastní, Wirikuta, 2015.

⁶⁵ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

3.9 Hospodářství

Nejdůležitějším tradičním zdrojem obživy je pro Huicholy stále zemědělství. Pěstují zejména fazole, dýně a kukuřici pro vlastní potřebu. Mimo to chovají také dobytek, převážně skot a ovce; krávy jsou pro ně zdrojem mléka a ovce zase kožešin, které jsou v daných geografických podmínkách pro přežití zcela nezbytné. Mezi Huicholy z ostatních komunit s dobytkem také obchodují (Neurath: 2003, 10).

V posledních letech jsou vyhledávaným uměleckým artiklem huicholské řemeslné výrobky, kterým se ve své práci věnují (viz kapitola Arte Huichol). Mezi ně nejčastěji patří šité a vyšívané věci, *cuadros de estambre*, *ojos de dios*, okorálkované sošky a korálková bižuterie, stejně tak jako drobné hudební nástroje, které jsou nezbytnou součástí všech huicholských slavností. Stávají se hlavním zdrojem příjmu pro většinu huicholských rodin, neboť se naučili velice obratně reagovat na vzrůstající poptávku.

4. Peyote

4.1 Peyote - *hikurí* - peyotl

*Peyote*⁶⁶, botanickým názvem *Lophophora williamsii* (obrázek 7), je kaktus známý svými halucinogenními účinky a za tímto účelem bývá velmi často vyhledáván pro konzumaci. Vyvolává silné barevné výjevy až halucinace, a zároveň zbavuje hladu a únavy. Jeho přirozený výskyt je zaznamenán v nejvyšší míře v pouštních oblastech centrálního Mexika. V minulosti stejně tak jako dosud, byl zbožšťován a využíván k rituálním účelům hned několika indiánskými etniky⁶⁷. *Lophophora williamsii* obsahuje okolo třiceti psychotropních alkaloidů, z nichž nejdůležitější a nejvýznamnější z hlediska působení na fyziologii člověka jsou meskalin (C₁₁H₁₇O₃N), pellotin (C₁₃H₁₉O₃N) a lofoforin (C₁₃H₁₉O₃N) (Bentley: 1965, 21-25).

Termín *peyote* pochází z nahuatlu. Ve slovníku *Ritual de voces Nahuas* (Fernández:1985, 98) je psáno, že „*peyote*“ znamená poupě, obal, srdce, ale především halucinogenní rostlina, jež slouží ke zprostředkování komunikace s bohy a má vizionářské a léčitelské cíle.

Pro Huicholy je *peyote* znám jako *hikurí*. Huicholes, se kterými jsem se setkala, nazývali *peyote* jako *hicuri* nebo *hicori*, záleželo na tom, z jaké huicholské komunity pocházeli.

⁶⁶ Peyote – hikurí – peyotl: jedná se o synonyma. *Peyote* je anglické pojmenování, *peyotl* české pojmenování, *hikurí* huicholské.

⁶⁷ Huicholes nejsou jediným indiánským etnikem, které tento halucinogenní kaktus adoruje. Mezi další významné mexické indiánské kmeny patří například *Tarahumaras* nebo *Coras*.

S *peyote* (ale také o něm) vždy mluvili velmi uctivě a s velkým respektem. Dokonce jsem se také setkala s tím, že několik z nich, zejména *mara'akame* o něm mluvili jako „mi niño“, v překladu „můj synáček“. Je zásadní a nezbytnou součástí huicholského triumvirátu, z něhož dalšími dvěma elementy jsou jelen a kukuřice.

4.1.1 Lokalizace *peyote* na území Mexika

Peyote má pro Huicholy hluboký rituální význam, avšak nevyskytuje se a neroste na území, která obývají. Jeho velký výskyt je zejména ve státě San Luis Potosí v oblasti pohoří Real de Catorce (toto území jsem již zmiňovala v souvislosti s huicholskou poutí – právě sem zasahuje posvátná oblast, Huicholy nazývaná jako Wirikuta).

Je důležité vědět, že se jedná se o endemitní rostlinu, což znamená, že se vyskytuje pouze na jednom místě na světě a to právě na území Spojených států mexických. Nejlépe se mu daří v polopouštích v severních státech jako Zacatecas, Coahuila, Nuevo León a Tamaulipas. Ojediněle je možno na něj také narazit na území Spojených států amerických, v jižních oblastech údolí Rio Grande v Texasu, v těchto případech však nelze přesně určit, zda se skutečně jedná o *Lophophora williamsii* či o jiný druh z rodu *Lophophora* (Frič: 2015, 31). Důležitou součástí huicholské kosmovize a tradic je každoroční pout' za jeho sběrem na území kde roste.

Obrázek 7. Rozkvetlý peyote v poušti v San Luis Potosí. Foto: vlastní, 2015.

4.1.2 Droga nebo lék?

Je otázkou, do jaké míry lze považovat *peyote* za přírodní lék a při jaké frekvenci užívání ho je nutno již vnímat jako drogu. Mexické zákony zakazují psychotropní látky, a na jejich seznamu je také látka *meskalin*, která je v *peyote* obsažena. Z hlediska mexických zákonů není zakázána samotná konzumace psychotropních látek, ale jejich držení za účelem konzumace trestné je. Taktéž je trestáno držení větší míry narkotik, nežli pro svou vlastní potřebu, soukromé a hromadné pěstování, stejně tak jako držení velkého množství a jeho následná distribuce, podávání jiným osobám a obchodování⁶⁸. *Ley General de la Salud* ve svém článku 475 přímo jmenuje narkotika, která je možno u sebe uchovávat v malém množství pro svou vlastní potřebu s tím, že bude-li přesažena míra narkotik, hrozí držiteli tresty od pěti do dvaceti pěti let. Jak lze u níže uvedené tabulky potvrdit (obrázek 8), *meskalin* se mezi drogami, které

⁶⁸ Zdroj informací citován z mexického trestního zákoníku *Código Penal Mexicano*. Kniha druhá. Článek 7. *Delitos contra la salud*. Kapitola 1. *De la producción, tenencia, tráfico, prosetilismo y otros actos en materia de narcóticos*. Článek 193. K dispozici online na: <http://www.druglawreform.info/informacion-por-pais/mexico/item/248-mexico#2>

Datum posledního přístupu: 21.1.2017.

Ize u sebe v malém množství přechovávat, nevyskytuje:

TABLA DE ORIENTACIÓN DE DOSIS MÁXIMAS DE CONSUMO PERSONAL E INMEDIATO		
Narcótico	Dosis Máxima de consumo personal e inmediato.	
Opio	2 gr.	
Diacetilmorfina o Heroína	50 mg.	
Cannabis Sativa, Indica o Marihuana	5 gr.	
Cocaína	500 mg.	
Lisergida (LSD)	0.015 mg.	
MDA Metilendioxfanfetamina	Polvo, granulado o cristal	Tabletas o cápsulas
	40 mg.	Una unidad con peso no mayor a 200 mg.
MDMA, dl-34-metilendioxfanfetamina	40 mg.	Una unidad con peso no mayor a 200 mg.
Metanfetamina	40 mg.	Una unidad con peso no mayor a 200 mg.

Obrázek 8. Orientační tabulka povoleného „malého množství“, které lze držet dle mexických zákonů u sebe pro svou vlastní potřebu. Zdroj: <http://www.druglawreform.info/informacion-por-pais/mexico>

O tom, zda je *peyote* a jiné rostliny obsahující halucinogenní látky rostoucí na území Mexika droga nebo ne, se různí jak názory akademiků, vědců, chemiků a odborné veřejnosti, tak neoborné veřejnosti, nadšených uživatelů a samozřejmě indiánských etnik. Mexiko je jedním ze států s nejvyšším výskytem halucinogenních rostlin, kterých je mimo *peyote* hned několik desítek druhů. Carlo Jesús Gómez, biolog a odborník na mexickou medicínu, se v dubnu 2012 na *Foro sobre la regulación de drogas*, který se uskutečnil v México D.F. nechal slyšet, že nelze házet všechny halucinogenní látky do stejného pytle, neboť je třeba rozlišovat hlavně mezi těmi, které jsou přírodního a které syntetického původu⁶⁹. Na území Mexika roste na 100 rostlin, které jsou považovány za posvátné, jsou uctívány a používány při důležitých náboženských slavnostech a rituálech. Také Rodolfo Stavenhagen, významný sociolog, obránce lidských práv a indiánských etnik, na stejném setkání tvrdil, že psychotropní látky z rostlin, byly již od pradávna nedílnou součástí předkolumbovských kultur. Tyto rituály se i přes veškeré zákazy dochovaly dodnes a Gómez tvrdí, že podle něj nazývat posvátné rostliny drogami by mělo být urážející, jelikož žádný z nich nezpůsobuje závislost, nikdo není závislý na *peyote* ani houbičkách, jsou pouze závislí na své víře a kosmovizi. Svůj názor obhajuje tvrzením, že konzumovat tyto látky je jako uchovávat si část tradice indiánských předků, s čímž

⁶⁹ Citováno z tisku, konkrétně z mexického deníku *El Tiempo* ze dne 27. dubna 2012. Dostupný online: <http://www.eltiempo.com/archivo/documento/CMS-11668784> Datum posledního přístupu: 30.4.2017.

souhlasí také Stavenhagen⁷⁰.

Má osobní zkušenost byla taková, že všichni dotázaní Huicholes do jednoho odpověděli, že kromě toho, že se jedná o jednoho z jejich bohů, se také jedná o zcela nezbytný lék nejen pro fyzické zdraví, ale hlavně také pro zdraví duševní (obrázek 9). Když jsem se ptala Mexičanů mimo huicholské etnikum, kteří měli zkušenost s *peyote*, na jejich názor, obrazná většina respondentů odpověděla, že vnímají *peyote* jako lék pro svou duši, jelikož jim mnohem více dal, než vzal. Tvrdili, že je *peyote* jakýmsi způsobem uvnitř “pročistil” a “očistil”, že si v sobě spoustu věcí ujasnili a že jim je nyní mnohem lépe, neboť v mnoha věcech nyní mají jasno nebo nabyli pocitu, že prozřeli. Shodují se na tom, že je *peyote* přiměl začít smýšlet nejen o životě “jinak”⁷¹.

Obrázek 9. Samotní huicholští *curanderos* vyrábějí z částí *peyote* svoje *medicinas*, které si lze u nich mnohdy také zakoupit. Narazit na to znamená spíše mít velké štěstí, než že by to bylo zcela běžné. Huicholes mají strach z porušení zákona (já osobně se spíše domnívám, že mu úplně nerozumí), že v těchto případech by mohli být obviněni z nelegálního prodeje. Zde v Real de Catorce. Foto: vlastní.

Zajímavé je, že tuto kladnou zkušenost potvrdili všichni dotázaní, kteří byli neplánovaně přizváni (zpravidla někým, kdo má pravidelný styk s Huicholy) k rituálnímu obřadu požití *peyote* někde v přírodě, nejčastěji v mexické poušti či dokonce přímo v některé huicholské komunitě. Respondenti, jichž jsem se dotazovala a jejich zkušenost nebyla příjemná, byli lidé, kteří sami plánovali či vyhledali přístupovou cestu k *peyote*, převážně za užití komerčních, marketingových cest (obrázek 10) či mladistvými skupinami nadšenců nebo drogově závislými. Tito respondenti se shodovali, že jejich zkušenost byla nepříjemná. Častokrát jim byl *peyote* dopraven v sušeném stavu až přímo domů, či se jej rozhodli

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Dotazovala jsem se svých mexických doktorandských spolužáků, bývalého prof. na UNAM – Juana, a také svých mexických přátel.

konzumovat na veřejných místech určených k zábavě, jako jsou kluby, bary a jiná dějiště společenských akcí. Jejich zkušenost byla negativní v tom směru, že měli převážně nepříjemné fyzické následky v podobě nevolností a ve většině případů k halucinacím ani nedošlo. Mnozí z nich zastávali názor, že se k *peyote* ještě musí vrátit a docílit vytouženého výsledku⁷². Oproti tomu, respondenti, jejichž zkušenost byla pozitivní, se shodují, že netrpí nutkavou potřebou požití *peyote* znovu, byť zkušenost s ním byla příjemná a dle jejich slov také přínosná⁷³.

Obrázek 10. Na obrázku lze vidět inzerát na dealera *peyote*. Důkaz toho, že *peyote* lze v současnosti získat mnoha způsoby.

Zdroj: <http://images1.houstonpress.com/imager/u/original/>

Pro Huicholy je *peyote* jedinečný právě pro své halucinogenní účinky, které oni sami chápou a vnímají jako kontakt s bohy. Zároveň jsou přesvědčeni o tom, že je to lék, kterým *mara'akame* léčí⁷⁴. Sám Alberto Vojtěch Frič tvrdil, že pozoroval domorodce, jak kvašené kaktusy používali k léčbě sklérozy a srdečních vad. Sám však poukazuje, že je velmi obtížné zjistit, kam až sahá účinek léků a kde začíná blahodárný vliv autosugestivní pověry (2015, 20).

Peyote roste v zemi a má dlouhý a masivní kořen (obrázek 11). Konzumuje se vyčnívající vrchní část stonku představující zploštělý zelený kotouč vysoký asi 2 - 2,5cm. Tyto vzdušné části se suší, čímž ztrácí hodně na sířce i tloušťce, a stávají se z něho kotouče knoflíkového tvaru známé jako *mescal buttons* (meskalinové knoflíky) (2015, 32). Samotný *peyote*, je-li vytržený i s kořenem ze země, žije ještě několik měsíců (2015, 34).

⁷² Dotazovala jsem se svých mexických doktorandských spolužáků, bývalého prof. na UNAM – Juana, a také svých mexických přátel.

⁷³ Bohužel jsem se tomuto zajímavému tématu nevěnovala dále, neboť nebylo mým hlavním předmětem bádání. Nemohu tedy s jistotou prokázat ucelené a přínosné závěry.

⁷⁴ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

Fyziologická stránka působení *peyote* bývá často opomíjena. Čistě fyziologické účinky způsobené výše zmíněnými třemi základními alkaloidy jsou následující:

Alkaloid s názvem *meskalin* ($C_{11}H_{17}O_3N$) obvykle vyvolává znatelné zpomalení tepu a drobnou malátnost. Typický je také pocit ztěžknutí končetin, jež konzumenta postihne dokonce na několik hodin. Při vyšších dávkách dochází k podráždění a nepokoji žaludku. Právě *meskalin* je hlavním zodpovědným alkaloidem, který má na svědomí syté barevné vize a halucinace. Jeho hlavní a zásadní schopností je vyvolávat v mozku adrenalin.

Pellotin ($C_{13}H_{19}O_3N$) v průběhu jedné hodiny od jeho konzumace vyvolává zpomalení tepu a ztěžknutí očních víček. Okolo dvou hodin po požití začíná mít silný hypnotický účinek, zklidňuje organismus a vyvolává nechuť k jakékoliv fyzické aktivitě. Z farmakologického hlediska, a také z hlediska lékařství, je jeho hlavní funkcí, že je schopen díky svým utlumujícím účinkům působit protibolestivě jako silné analgetikum.

Lofoforin ($C_{13}H_{19}O_3N$) je posledním ze tří hlavních alkaloidů obsažených v *peyote*. Je zároveň tím nejtoxičtějším ze všech tří, avšak jako jediný se vymyká právě tím, že nemá na konzumenta narkotický účinek. Způsobuje nejistotu, brnění a pnutí v horní části těla, zejména v oblasti obličeje⁷⁵, horkost ve tvářích a taktéž hmatatelně zpomaluje tep. Tyto účinky jsou velmi silné a odeznívají v řádech několika desítek minut, v průměru zhruba 45min po jeho požití. (Pendell: 2009)

Průměrná účinná dávka těchto alkaloidů u dospělého člověka je přibližně 300 až 600 miligramů (Pendell: 2009), avšak samozřejmě záleží na tělesné stavbě. Hlavními a téměř okamžitými příznaky je nárůst tělesné teploty, horkost ve tvářích, rozšíření zornic, zrychlení srdeční činnosti a dochází ke stimulaci mozku. Hlavní účinek nastupuje zhruba po 40 až 60 minutách a odeznívá v průměru až po devíti až deseti hodinách. V případě předávkování lze vyzorovat silně zrychlený srdeční tep, silné bolesti hlavy, znatelné zklidnění dechu, zvýšenou činnost střev a močových cest, hypertenzi a silnou poruchu svalové koordinace (Frič: 2015, 49).

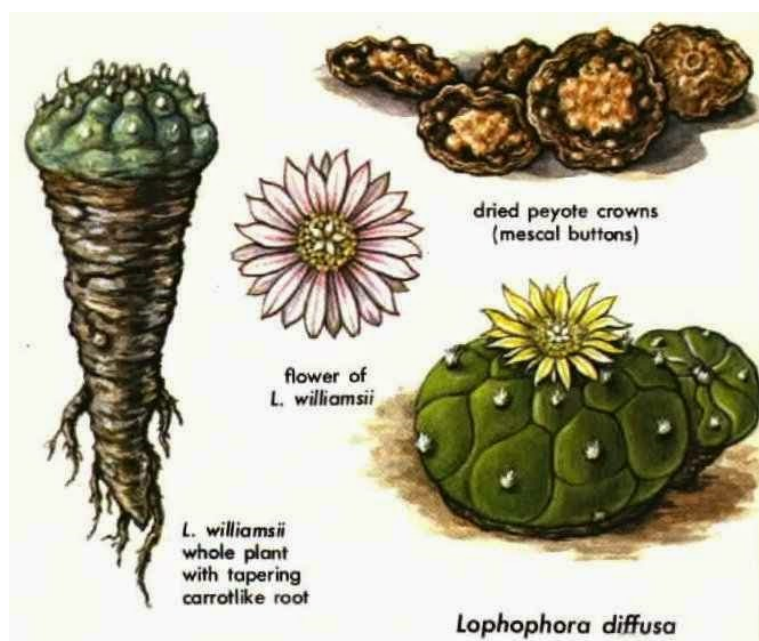
Požítí *peyote* je dvojí: buďto rozdrcený na prášek a pomalu louhovaný v horké vodě, anebo v podobě *mescal buttons*⁷⁶. Alberto Vojtěch Frič ve své knize *O kaktech a jejich narkotických účincích* popisuje, že knoflík je křehký, ale tvrdý a dá se jen obtížně roztlouct na prášek. V ústech však účinkem slin bobtná a rychle měkne, chuť je hořká a nepříjemná a v jícnu vyvolává pálení. K vyvolání účinku stačí tři až sedm knoflíků, avšak Indiáni jich při obřadu

⁷⁵ Naprosto charakteristickým znakem je trnutí zubů jako při konzumaci velmi studených pokrmů, významné a silné brnění jazyka a rtů. Něco na způsob probouzení se z lokální narkózy například po operaci zubů.

⁷⁶ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

požijí deset až dvanáct (2015, 45).

Don José upozorňuje na to⁷⁷, že zejména v dnešní době je velmi důležitá a zásadní samotná příprava před jeho požitím, stejně jako společnost, v níž je *peyote* požíván. Huicholes dávají přednost, ale hlavně jim to jejich tradice ani jindy nepovoluje, konzumovat *peyote* výhradně ve svých komunitách či na poutích mexickou pouští s cílem zvaným Wirikuta. V tomto prostředí má požití *peyote* zcela odlišné účinky od toho, když je požíván například ve městech, skupinových seancích typu New Age či při zábavě na diskotékách. O rozdílnosti působení *peyote* v různém prostředí je Don José stejně jako ostatní dotázaní Huicholes, se kterými jsem o prostředí požívání *peyote* mluvila, skálopevně přesvědčen: je-li konzumován *peyote* mimo své přirozené prostředí, nebude správně účinkovat a “přichystá” svému konzumentovi výhradně nepříjemný zážitek⁷⁸.

Obrázek 11. Zleva doprava lze vidět *peyote* s kořenem, typickým pro pouštní sukulenty. Uprostřed květ *peyote*. Vpravo dole *peyote* v rozkvetlém stavu. Nahoře sušené korunky *peyote* známé jako „meskalové knoflíky“.

Zdroj: <https://es.pinterest.com/pin/336503403388615088/>

Jednou z velkých “výhod” *peyote* je, že se nejedná o narkotický halucinogen způsobující závislost, neboť alkaloidy, jež jsou jeho součástí, nezpůsobují fatální fyzické a psychické následky v podobě “psychických jizev”, jež mohou způsobit nezvratná traumata. Vedoucí vědeckého výzkumu univerzitního programu *México Nación Multicultural* na UNAM Carlos

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Ibid.

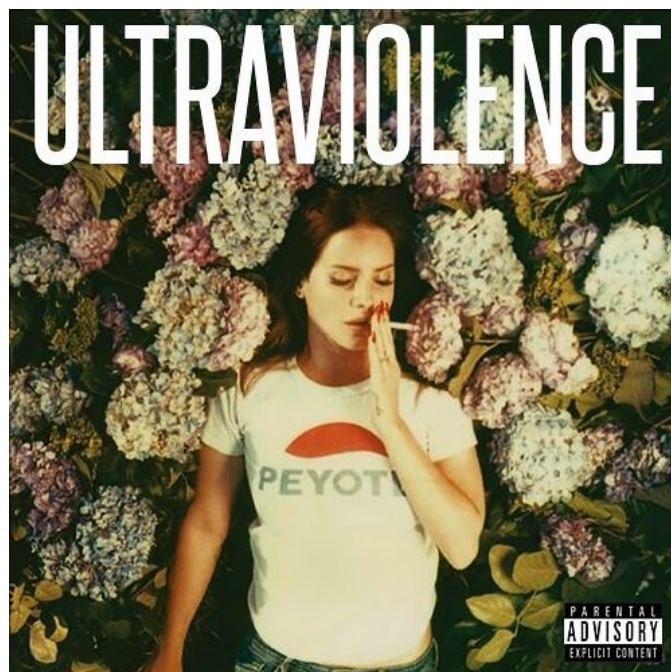
Zolla je toho názoru, že znalost rostlin, které jsou mexickými indiánskými etniky považovány za posvátné by se měla stát národním kulturním dědictvím, neboť je to zcela zásadní klíč k pochopení, že indiánské duchovno a tradice předků přežívají dodnes. Podle něj by mexická vláda měla zvážit své stanovisko, neboť je toho hodně, co se učit od těchto indiánských etnik co se týče kontrolované, úctyhodné, nikterak nebezpečné a nezneužívané konzumace těchto halucinogenů⁷⁹.

4.1.3 *Peyote* – modla, ikona, slavná mexická droga

Hlavním důvodem rozmachu zájmu o huicholské umění na sklonku 50. let, byla tolik atraktivní estetika vyjádřená rozmanitými barvami a mozaikami, jejichž základem a předlohou bylo právě rituální požívání *hikuri* (Neurath: 2013, 16). Můžeme říci, že Huicholes zažili opravdový „civilizační boom“, když se stali velmi oblíbenými a obdivovanými převážně tehdy vznikající komunitou *hippies* a módní vlnou procházející napříč americkým kontinentem. Tato halucinogenní rostlina a její požívání zaujalo hnutí *hippies*, neboť sami hledali cestu ke svému vnitřnímu já a velice často se uchýlovali k požívání různých halucinogenů za cílem dosažení extáze.

Hippie komunita si vypůjčila mnoho huicholských jmen a pojmů, taktéž jako některé rituální předměty, vzory a jména božstev tohoto indiánského etnika (Neurath: 2013, 85). Mezi jeden z vypůjčených termínů patří také *mara'akame*. Pojem *mara'akame* (v množném čísle *mara'akate*) znamená v překladu „ten, který umí snít“. Profesor Neurath se ve svých dílech opakovaně zabývá tím, zda je možno považovat je za „šamany“ a pokud ano, zda je lze takto nazývat a tudíž také překládat. Jelikož se osobně přikláním k názoru, že je šamany nazývat lze, neb čeština nemá jiný, lepší srozumitelný pojem, rozhodla jsem se ve své práci *mara'akame* nazývat „šamanem“. V tomto období také došlo k masivnímu rozšíření huicholského umění z důvodu poptávky z USA, zejména pak obrazů, které se stávaly jistým druhem ikon a začaly se plošně objevovat na obalech hudebních disků, potiscích triček, a dokonce také na titulních stránkách knih, které většinou ani o huicholském umění či o Huicholech samotných nepojednávaly, ba se o nich ani nezmiňovaly (obrázek 12).

⁷⁹ Citováno z tisku, konkrétně z mexického deníku *El Tiempo* ze dne 27. dubna 2012. Dostupný online: <http://www.eltiempo.com/archivo/documento/CMS-11668784> Datum posledního přístupu: 30.4.2017.

Obrázek 12. Americká zpěvačka Lana del Rey, odkazující na americkou pop kulturu 50. na 60. let na obalu svého LP Ultraviolence. Zdroj: <https://s-media-cacheak0.pinimg.com/736x/67/22/f5/>

Huicholes si díky těmto událostem uvědomili a dodnes uvědomují, jaký je jejich obrázek mimo jejich vlastní etnikum v okolním světě. Naučili se s tím pracovat, přizpůsobit se a velmi často toho využívají ve svůj prospěch, čemuž se budu věnovat v kapitole popisující tradiční huicholské umění.

4.2 Užití *peyote* Huicholy

Užívání *peyote* mezi Huicholy má zásadní rituální rozměr. Jeho užití je náboženského charakteru a jde ruku v ruce s huicholskou pověřivostí a úctou k jejich historii a legendám. Pro Huicholy je zcela nezbytným a jediným prostředkem zprostředkující setkání s jejich bohy, umožňuje jim s nimi komunikovat a stává se tak hlavním pojítkem mezi pozemským a nadpozemským životem. *Peyote* jako takový má v huicholské indiánské komunitě čtyři druhy využití, dvě zcela nezbytně základní, již v předchozích kapitolách zmiňované rituální a léčitelské, a dvě vedlejší.

První zásadní využití *peyote* mají v rukou *kawiteros*. *Kawiteros* jsou těmi, kteří mají hlavní právo, z rituálního a náboženského hlediska, *peyote* konzumovat. *Peyote* tedy konzumují s cílem dosažení snů, které jim ukazují správnou cestu, po které se vydat do budoucnosti celé komunity a to tím, že jim sdělí jména Huicholů, kteří by se měli usadit do čela jednotlivých vedoucích funkcí v každé huicholské komunitě.

Druhé základní využití *peyote* je pro *mara 'akame*, který je díky němu schopen léčit a „vyléčit“ nemoci jiných Huicholů⁸⁰. *Mara 'akame* je také „oprávněn“ podávat nemocným Huicholům *peyote* v malých dávkách, uzná-li to za nutné, neboť v menších dávkách *peyote* funguje jako velmi účinné analgetikum (Frič: 2015, 50). Don Pedro tvrdí, že *peyote* je pro *mara 'akame* zásadním vodítkem, stejně jako pro *kawiteros*. Díky požití *peyote* je *mara 'akame* schopen v těle odhalit nemoc a za pomoci tradičních rituálů ji vypudit ven, nejčastěji pak v podobě malého kamene, kukuřičného semene nebo sklíčka, v níž se nemoc přemění⁸¹. V jeho komunitě je pak *peyote* dále využíván jakožto velmi účinný lék k utlumení silných bolestí, ale taktéž jako jakýsi životabudič, nejúčinnější právě při poutích do Wirikuty, neboť zabraňuje spánku, dodává mnoho energie, zahání hlad, a dokonce také žízeň a únavu. Jinými slovy, zabraňuje zcela tomu, aby se pouť stala něčím velmi nepříjemným. V průběhu poutě však Huicholes mohou při sobě mít jen opravdu malé dávky *peyote* pro nezbytnou potřebu k nalezení dostatečné síly pro vykonání celé poutě. Jedním z cílů poutě je totiž sběr samotného *peyote*, tudíž by nedávalo smysl, že si jej Huichol nese již při sobě. Nicméně právě pro dodání síly, se velmi malé množství pro vlastní potřebu může nést s sebou. Nikoliv v roli *boha – peyote*, avšak jako *peyote-lék*⁸², čímž se dostávám k dalšímu využití *peyote*.

Mezi vedlejší využití *peyote* zahrnujeme tedy také *peyote* nezbytné pro potřebu každého dospělého Huichola. Můžeme říci, že stejně jako křesťan cítí potřebu mít u sebe nebo doma například křížek, Huichol má potřebu vlastnit *peyote*, které nasbíral někdo z jeho příbuzných, pokud tedy nevykonal pouť on sám. *Peyote* nejčastěji konzumují muži, avšak nemůžeme říci, že by to bylo pouhou výsadou mužů, bohužel se však ani po letech etnologického a antropologického bádání nepodařilo moc zjistit (Neurath: 2003), do jaké míry se užití *peyote* týká huicholských žen⁸³, neboť ty jsou vesměs skryty ve stínu svého muže a není dobře vnímáno, když se huicholská žena sama od sebe k něčemu vyjadřuje, či mluví s někým cizím za nepřítomnosti svého muže⁸⁴. Je však tradicí, že muži jsou těmi, kteří donášejí do komunity poselství, jež jim sdělili jejich předci.

⁸⁰ Rozhovor s donem Jesús, Guadalajara říjen 2015.

⁸¹ Viz kapitola *Mara 'akame*.

⁸² Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

⁸³ Byť Don José a Don Jesús zmínili, že existují také *mara 'akame* ženy. Bohužel ale nebyli ochotni toto téma se mnou dále rozebírat.

⁸⁴ Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že doña Felipa byla jedinou huicholskou ženou, nepočítám-li malé huicholské dívky, která byla ochotna si se mnou o některých tématech povídat. Samozřejmě musela dostat svolení od svého manžela dona Pedra, ale nestalo se ani jednou, že by on nějak do její řeči zasahoval.

Nejdůležitějším užitím *peyote* je však vykonat pout' za jeho sběrem a dosáhnout setkání se svými bohy. Don Pedro upozorňuje na to, že za minulých generací bylo opravdu „špatně viděno“, když nějaký Huichol konzumoval *peyote* sám nebo v malé skupince, ryze pro vlastní potřebu mimo oficiální rituály a rituální centra⁸⁵. V posledních desetiletích se to však mění a huicholským rodinám je dána větší volnost⁸⁶. Mohou tedy občas a zcela výjimečně, bude-li jim předtím posvěceno, konzumovat pro vlastní potřebu také v okamžicích mimo oficiální rituály a slavnosti. Huicholes se k tomuto soukromému způsobu konzumace uchylují převážně za účelem své tvorby a výroby uměleckých předmětů⁸⁷. Jak říká Don Pedro, *peyote* je ten tvůrce a oni jsou pouhými zprostředkovateli a prodlouženými končetinami *peyote*, který dílo tvoří. On je ten, který rozhoduje, jaké výjevy na uměleckém předmětu budou, a také si volí jednotlivé barvy a kombinace barev. On je tím učitelem, který je vede k cíli, jímž je samotný umělecký předmět.

Můžeme obecně říci, že v jakémkoliv jiném okamžiku je naprosto nemyslitelné *peyote* požit. Huicholes tato pravidla velmi striktně a neochvějně dodržují neb věří, že kdyby došlo k jakémukoliv zneužití *peyote*, jejich bohové by je za to patřičně potrestali, neboť všechno vidí a mohli by je dokonce také zabít. Huicholes nevěří tomu, že by poměr alkaloidů v *peyote* či jeho případné předávkování mohlo být toxické a pro člověka smrtelné. Věřící, že se jedná o volbu a rozhodnutí bohů, neboť mohlo dojít k jeho neoprávněnému užití či zneužití za úplně jiným účelem, než je ten rituální či tradiční huicholský⁸⁸.

4.2.1 Rituální aspekty užití *peyote* u Huicholů

Huicholes mají stovky mýtů, Doña Felipa tvrdí, že těch základních je přes tři sta, alespoň na každý den v kalendářním roce jeden. Minimálně polovina z nich jsou mýty a pověry související právě s *peyote*. Doña Felipa tvrdí, že každý Huichol je všechny zná. Když jsem se ptala, zda se je musí učit, tak odpověděla, že nemusí. Jen stále dokola již od dětství každý den naslouchají pozorně vyprávěním svého *mara 'akame* nebo *cantadora*, jehož povinností je každý večer zpívat. Taktéž tvrdí, že tyto mýty jsou pro malé Huicholy základním, nezbytným a

⁸⁵ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

⁸⁶ Nejsem schopna říci proč, protože na můj opakovaný dotaz mi bylo odpovězeno „*el tiempo fluye y es misericordioso*“ (čas plyne a nemá smysl se mu vzpírat). Rozhovor s donem Jesús, Guadalajara říjen 2015.

⁸⁷ Více v kapitole *Huicholské umění*.

⁸⁸ Shodli se všichni dotazovaní Huicholes.

nevyhnutelným výchovným prostředkem, neboť je učí jak má vypadat huicholský rituální život⁸⁹.

Se samotným užíváním *peyote* je spjato mnoho rituálů. Huicholes například věří, že *peyote* je jejich ochránce a vždy Huicholům přináší štěstí⁹⁰. Již Lumholtz konstatoval, že jej často nosí při sobě, neboť jsou přesvědčeni, že ten, který si nese s sebou *peyote* nebude napaden žádným divokým zvířetem a že jeleni, navzdory své plachosti, se jeví přátelskými a neutíkají před nimi (Lumholtz: 1945, 73-74). Dalším důvodem, proč mít *peyote* u sebe je podle Huicholů nezlomná ochrana proti jakémukoliv jinému čarování či kouzelnictví⁹¹.

Co se pak týče samotného *marakame*, věří a tvrdí, že všichni byli na vlastní oči svědkem toho, jak se *marakame* po pozření *peyote* převtělil ve zvíře. Když jsem se jich několikrát ptala, jak se *marakame* převtělil, jestli by mi to byli schopni popsat, všichni nakonec o krok couvli s tvrzením, že neviděli přímé převtělení, ale na vlastní oči viděli, jak se po odchodu *marakame* najednou z ničeho nic objevilo nějaké zvíře v místnosti a oni s naprostou jistotou věděli, že se *marakame* převtělil. Toto přesvědčení nejvíce zastávají Huicholes pocházející z oblasti Real de Catorce, neboť právě zde tvrdí, že *marakame* přilétají v podobě orlů královských, což značí každoroční započetí poutě⁹².

Jedním z rituálů je také již v předešlých kapitolách zmiňovaná sexuální abstinence v době užívání *peyote*. Huicholes zastávají ten názor, že chce-li někdo konzumovat *peyote*, měla by ho konzumovat naprosto čistá duše a očištěné tělo, proto je nezbytné dodržovat sexuální abstinenci pět dní před konzumací a pět dní po konzumaci. Tento zvyk souvisí s tím, že dle huicholského výkladu je *peyote* pojátkem mezi tím pozemským a tím nebeským, a proto osoba, která se rozhodne jej konzumovat, by měla být předtím řádně očištěna⁹³. Huichol, který poruší toto pravidlo, bude náležitě potrestán a *peyote* mu bude odepřen. Don Pedro říká, že jeho otec *marakame*, často vysvětluje, že dítě, které by se narodilo z manželství, které by toto pravidlo porušilo, by se narodilo postižené nebo nějakým způsobem deformované. Byla by to pokuta bohů za nedodržení jejich pravidel⁹⁴. Nicméně Alberto Vojtěch Frič tvrdí, že samotný účinek *peyote* způsobuje dočasné mizení veškerých myšlenek na sex, což je podle indiánské logiky pro obřad nezbytné (2015, 36).

⁸⁹ Rozhovor s doňou Felipou, manželkou dona Pedra, za jeho přítomnosti. Leden, 2016.

⁹⁰ Shodli se všichni dotazovaní Huicholes.

⁹¹ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

⁹² Rozhovor s donem Octavianem, Morelia, listopad 2015.

⁹³ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

⁹⁴ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

Na druhou stranu se však nejen Don Pedro, ale také ostatní Huicholes s nimiž jsem měla tu možnost mluvit, shodují na tom, že děti narozených z tohoto „nečistého početí“ je celá řada a jsou odkázány žít v jakési hanbě na okraji huicholské společnosti. Většina z nich nežije v jednotlivých huicholských komunitách, ale v drobných příbytcích v poušti, jakoby mimo komunitu, shodují se, že většina z nich má znatelné postižení, nejčastěji v oblasti obličeje. Mezi Huicholy se jim říká *gente del desierto* (lidé pouště) a časté drobné deformace jen podněcují přesvědčení Huicholů o pravdě a pomstě jejich bohů⁹⁵.

4.3 Pout' za sběrem *peyote*

Výprava, jež jsou Huicholes povinni uskutečnit s cílem sběru *peyote* je mnohem více, než pouhou cestou. Jedná se o nezbytnou součást náboženského a kulturního života dospělého Huichola. Celý proces poutě je velmi úzce spjatý s jejich chápáním světa a vesmíru, tedy kosmovize jako takové (Gutiérrez: 2004, 36).

Poutníkům, kteří se vydali na cestu, se říká *peyoteros* a dle huicholské tradice a pravidel musí být ženatí. Výjimku mohou tvořit pouze učedníci *mara'akame* a *kawiteros*, kteří se musí pouti zúčastnit proto, aby mohli svým potomkům zcela bezchybně předat veškeré rituální znalosti, co se poutě do Wirikuty týče. Don Pedro říká, že jakmile jsou *peyoteros* na pout' vybráni, nesmí se přibližovat ke svým ženám a nesmí jíst nic jiného nežli kukuřičnou tortillu či opraženou kukuřici, avšak obojí bez požití soli⁹⁶.

Jak jsem již zmínila výše, výpravu za *peyote* vede vždy v čele *mara'akame* každé jednotlivé huicholské komunity. Právě on je zodpovědný za to, aby vykonaná pout' byla úspěšná a své *peyoteros* k vytouženému *peyote* v pořádku dovedl.

Don José, jakožto sám *mara'akame*, poukazuje na důležitost a zodpovědnost, kterou má, neboť výpravu může vést pouze *mara'akame*, který již sám vykonal alespoň pět poutí do Wirikuty a je tedy naprosto zocelen a schopen bez výhrad dobře čelit žízni, hladu, zimě a hlavně spánku⁹⁷. *Mara'akame* totiž nesmí ani za nic usnout a zatímco jeho *peyoteros* chvilkami upadají do spánku a nabírají síly, jeho úkolem je nad nimi bdít a starat se o jejich duševní integritu, neboť cílem každého *peyotero* na této pouti je dosáhnout své vlastní duševní celistvosti.

Mara'akame musí být ohleduplný ke svým *peyoteros*, je jejich nejen fyzickým, ale hlavně také duševním ochráncem v průběhu celé potě na toto svaté místo. Hlavnímu

⁹⁵ Shodli se všichni dotazovaní Huicholes.

⁹⁶ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

⁹⁷ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

mara'akame však mohou také pomáhat *mara'akame* nižšího řádu, kteří dohlížejí taktéž a pomáhají udržovat bezproblémový průběh celé poutě⁹⁸. Cílem *peyoteros* je kromě sběru *peyote* najít během poutě odpovědi na otázky týkající se jejich zdraví a úrody.

Z hlediska huicholské tradice je každoroční sběr *peyote* zcela nezbytný také proto, aby na zemědělskou úrodu nepřišlo sucho (Neurath, 2003). Cílem poutě do posvátné oblasti Wirikuta je tedy sběr *peyote*, avšak také zajištění dobré a zdravé úrody na následující rok. Jak jsem již zmínila na začátku kapitoly, význam *peyote* a jelena pro Huicholy úzce souvisí s třetím elementem - kukuřicí. Po návratu z poutě do Wirikuty musí ulovit dostatečné množství jelenů proto, aby mohli připravit jejich maso, a také je obětovat na „*fiesta del peyote*“ (oslav *peyote*), jež má kromě úspěšného návratu poutníků z Wirikuty za cíl také připravit a zasvětit půdu pro zasazení nové úrody kukuřice. Ihned po zasetí nové kukuřice přichází na scénu období dalších oslav, a to rituálu „pražení“ kukuřice. Do té doby se *peyote* uchovává v podobě velkých suchých náhrdelníků. V den oslav se náhrdelníky pomelou s čerstvou kukuřicí a servírují se jako lektvar⁹⁹ (González: 1999, 138).

4.4 Halucinogenní efekty způsobené *peyote*

Halucinogenní efekty způsobené konzumací halucinogenního kaktusu *Lophophora williamsii*, můžeme rozdělit do čtyř hlavních fází (Hernández: 1981, 132).

V první fázi nastává významný pocit optimismu, radosti a volnosti, jak po stránce fyzické, tak po stránce psychické. Dostavuje se mírná euforie, zvýšený pocit svobody a nespoutanosti.

V druhé fázi dochází k rozšíření zornic, což způsobuje bystřejší zrak, nežli obvykle a v jedinci to vyvolává pocit vědomí, že vidí mnohem lépe a mnohem více, než vidí ostatní, kteří *peyote* nepožili. Toto je zcela zásadním faktem charakteristickým pro *peyote*, zbystruje zrak a vyvolává silný vědomý pocit toho, že lze vidět až „za zrcadlo“. S ostrostití vidění se neobvykle zvyšuje také vnímání ostrostiti barev, což vědomě vyvolává pocit velkých chaotických barvitých výjevů anebo reality, avšak v nepřirozeně sytých odstínech.

V třetí fázi dochází k intenzivnímu slinění, což je zapříčiněno účinkem mnoha druhů alkaloidů obsažených právě v *peyote*. Tento fakt pak zamezuje jakékoliv přirozené potřebě jíst

⁹⁸ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

⁹⁹ V západních částech Mexika je dnes možno lektvar okusit například na vesnických tržičkách.

a pít, neboť zvýšené slinění vyvolává v mozku pocit sytosti a dostatku tekutin¹⁰⁰. Odeznění hladu a žízně po požití *peyote* je velmi charakteristické (Frič: 2015, 35), a proto jej Huicholes, byť v malých dávkách, využívají mimo jiné při svých poutích do Wirikuty. Ve čtvrté fázi pak účinek *peyote* vrcholí. Dostávají se pocity tísně, úzkosti, deprese, strach a hlavně se dostávají barvitě vize, spojené se silnými pocity strachu z neznáma, mísících se s euforií, nutkavou potřebou rozumět tomu, co se děje, často dochází také ke sluchovým vjemům a dochází k částečnému usnutí jedince, který *peyote* požil (Frič: 2015, 49).

4.4.1 Zprostředkovaná zkušenost:

„V prvním okamžiku jsem cítila lehce extatické pocity, radost místy velmi intenzivně sílila a přecházela v euforické pocity. V druhé fázi jsem začala cítit, jak neuvěřitelně se mi zostřuje zrak (mám téměř tři dioptrie na každém oku). Najednou jsem viděla všechno naprosto ostře a měla jsem pocit, že jsem schopna vidět dokonce skrz lidi, předměty a dokonce až za roh, za sebe a všude kolem sebe. Posléze začaly všechny barvy sílit, až všechny dostaly neskutečně sytou barvu, takové odstíny, jaké jsem nikdy v životě neviděla. Společně s tímto pocitem se ke mně dostavil další, jako kdyby mi otékala tvář, cítila jsem až nepříjemné pnutí a brnění, které se střídalo se silnou horkostí. Uši jsem měla úplně horké, měla jsem pocit, že mám maximálně nateklé rty a jazyk mi v ústech neskutečně brněl jako nikdy předtím v životě, tak, že jsem měla pocit, že už se jím v životě nikdy nedotknu patra v ústech ani nikdy neucítím žádnou příchut'. Tento ne zcela příjemný pocit však docela rychle naštěstí odezněl. Najednou se jakoby úplně zaostřila na svou mysl a vnímala jsem, jak mi jí poletují všemožné myšlenky, avšak ani jednu z nich jsem nebyla schopna zachytit a soustředit se na ni. Prostě jen tak poletovaly a já jsem s tím nemohla nic dělat a začalo to ve mě vyvolávat velký pocit nesoustředěnosti a roztěkanosti.

Spolu s tím jsem si uvědomila, že mi dělá neuvěřitelný problém pohybovat se v prostoru, neb vůbec nejsem schopna prostor okolo sebe

¹⁰⁰ Jak jsem již zmínila Dona Pedra, který mi vysvětlil, že konzumace *peyote* v malém množství je důležitá také v průběhu poutě za jeho sběrem, neboť dodává sílu, zahání hlad a spánek, čímž se stává klíčovým pro úspěšné vykonání celé poutě. Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

pořádně vnímat. Jako bych najednou ztratila úplnou schopnost prostorové orientace, a ta se najednou přesunula do mojí hlavy, kde jsem najednou měla pocit, že se mohu mezi jednotlivými myšlenkami fyzicky procházet. Začala jsem mít kromě vidin také slyšiny, které s neschopností prostorové orientace ve mě začaly vzbuzovat dojem, že nejsem jednou, ale dvakrát. Že jsem se jakoby rozdělila na dvě a ty dvě se teď spolu snaží komunikovat, ale nejde jim to. Neměla jsem ale pouze vidiny a slyšiny, měla jsem také pocity, že se mě neustále něco dotýká, nebo naopak, že se něčeho neustále dotýkám já a příjemné to moc nebylo, protože mé vědomí pořád fungovalo tak, že nevědělo, co se ho dotýká a mělo strach z neznámého.

Nejsilnější ze všeho však byly vidiny, které ani na okamžik a ani v jediné fázi neustaly, ba dokonce místy zcela nečekaně a nekontrolovaně sílily a sílily. Nezáleželo vůbec na tom, zda mám oči otevřené nebo zavřené, byly tady se mnou pořád a všude okolo mě, tak pestré barvy, jaké jsem nikdy v životě předtím neviděla. Tyhle syté barvy byly neustále v pohybu a mísily se mezi sebou, vytvářely tak barvy ještě mnohem a mnohem sytější. Tím jak byly barvy neustále v pohybu, viděla jsem v nich zvířata, rostliny, stromy, ale také postavy v pohybu, zřejmě při tanci. Neustále se to všechno kolem mě měnilo a společně s neustálými pocity dotyku kdekoliv na těle, různými slyšinami, jako kdyby na mě má vlastní hlava mluvila nahlas, to celé byl pro mě naprosto neočekávaný zážitek. Neustále jsem byla jako kdyby jednou nohou na zemi, jednou nohou při vědomí a v realitě, ale vlastně jsem prožívala realitu zcela odlišnou a jinou, kterou jsem vůbec nevěděla, jak mám uchopit. Připadala jsem si, jako kdybych vědomě nastoupila do vlaku, ze kterého nejsem schopna sama vystoupit ani jej vědomě zastavit. Vůbec nezáleželo na tom, zda mám otevřené oči nebo je mám zavřené. Nezáleželo na tom, jestli jsem si lehla nebo jsem stála a chodila. Účinek a prožitek byl stále stejný. Schopnost orientace kolem mě naprosto téměř vymizela.

K ránu to začalo odeznívat. Mara'akame, který s námi celou dobu byl mi začal pravidelně nosit vodu, abych pila. Posléze s odeznívajícím účinkem jsem se několikrát vyzvracela a musela také opakovaně na toaletu. Uvědomila jsem si, že ač bych měla být naprosto vyčerpaná, úbytek energie jsem však necítila. Vnímala jsem pouze svou vlastní velkou zmatenost, která zároveň přecházela v silný pocit míru a klidu nejen ve mě, ale také všude kolem mě.

Byť jsem byla velmi zmatená a nebyla schopna v bezprostředním okamžiku po veškeré vjemy zpracovat, nemohu říci, že by můj pocit byl nepříjemný nebo špatný. Stejně tak jako, když jsem nepřetržitě zvracela, bylo to jako přirozená reakce mého těla, něco jako když máte potřebu a potřebujete si jít ulevit, je to samozřejmé, automatické a není vám z toho po psychické stránce zle. Vlastně to bylo zřejmě mé nejpříjemnější zvracení, dá-li se to tak nazvat. Když účinek peyote zcela odezněl, jediné co mi zcela nečekaně přišlo na mysl bylo, že peyote je lékem pro duši.¹⁰¹

5. Wirikuta

5.1 Co je Wirikuta?

Wirikuta Nachází se ve státě San Luis Potosí a rozprostírá se na území od Sierra de Catorce jižním směrem až po oblast známou jako el Bajío. Je zásadním posvátným místem pro Huicholy a podle názoru dona Jesús jde důležité přírodní posvátné místo nejen pro ně: Wirikuta je spirituálním centrem. Je to místo, kde se završuje duchovní učení huicholských předků. Je to jejich dědictvím. Nejen jejich, ale také dědictvím celého světa. A to si podle něj málokdo připouští.¹⁰² Jedná se o jedinečné a nerozdělitelné území, kde je vše posvátné, každá rostlina, každé zvíře, každý pramen a každá hora, každý milimetr z celých 140 000ha. Wirikuta je materiální, duchovní a kulturní podstata, na které se zakládá identita a kosmovize Huicholů. Je důležitá proto, že právě zde podle huicholských legend a tradic došlo k tzv. *Creación*, tedy stvoření lidí. Dle ní se dodnes právě na tomto místě udržuje *la esencia de la vida sobre la tierra* (esence života na zemi):

Watakame, neboli první člověk, jednoho dne když sbíral úrodu potkal Takutzi Nakawe, La Abuela Lluvia. Podiven nad tím, že není na světě sám se od ní dozvěděl, že toto území, ze kterého sklízí svou úrodu, není územím, kterým by mohlo být. Řekla mu, že je načase obnovit tuto zemi a nařídila mu, aby postavil vor, na kterém se bude několik dní plavit. Watakame tak učinil a celých dlouhých 5 dní se plavil, než se mu Takutzi Nakawe opět zjevila a řekla mu, že je načase, aby se zrodil život. Pak zabodla kopí do čtyř světových stran a dala průchod životu a přivítala tak bohy, aby sestoupili na zem. Řekla jim, ať se nechají vést svým

¹⁰¹ Rozhovor s ženou S. C., 28 let, Morelia, prosinec 2015.

¹⁰² Rozhovor s donem Jesús, Guanajuato říjen 2015

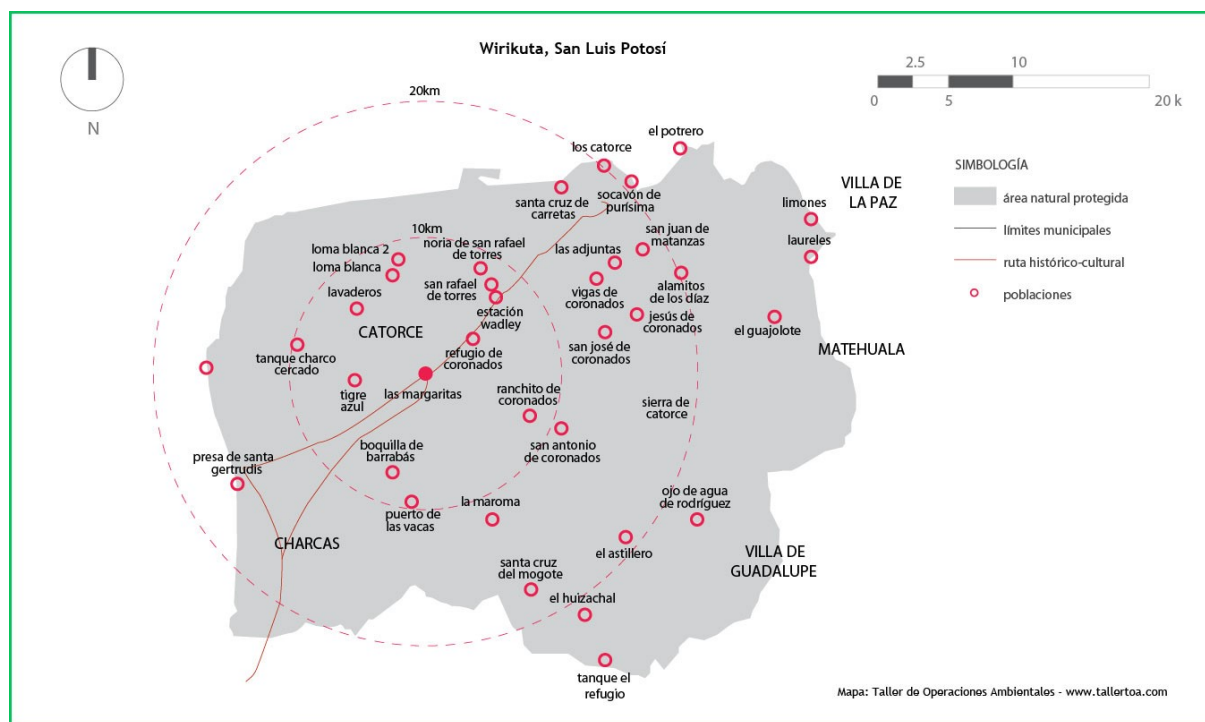
vnuknutím a usadí se tam, kde to ucítí a určí tím posvátné huicholské místo. Watakame se tedy vydal na pouť po boku bohů. Neví se, jak dlouho putovali, protože v té době ještě neexistoval čas. A potom měl vnuknutí také Tamatzika Kuyumare a uslyšel nádhernou hudbu vycházející z jednoho území a věděl, že je to místo, kde se zrodili bohové, a tak se tam vydali. A po vystřelení šípu tím směrem, bylo najednou území oslněno světlem a bohové věděli, že tohle je území, které se nazývá Wirikuta, zde se zjevilo světlo a zrodili se bohové. A když vešli hlouběji do území, aby světlo našli, uviděli plameny, byl to Tatutzi Uxainuri, El Abuelo Fuego, a mysleli si, že on je to světlo, které hledají. Avšak on jim řekl, že ne, že musí najít levorukého chlapce, neboť on jediný je schopný zrodit světlo. Našli ho, a řekl jim, že půjde s nimi za Tatutzi Uxainuri. Tatutzi Uxainuri jej pohltil svými plameny a tančil do všech směrů světových stran. Když dotančili, na obzoru za horou Cerro Quemado vyšlo Slunce, Tau, které svět zahrnulo teplem a světlem. Watakame, první Huichol, tak poprvé uviděl na vlastní oči zemi, po které chodil s ostatními bohy a dozvěděl se, že tohle je nyní jeho svět a jeho domov. Hranicemi jsou posvátná místa jednotlivých bohů, tam, kde každý z nich dostal vnuknutí, a on teď o ně musí pečovat a uchovávat. Slunce svým světlem a teplem zasel na zemi semínko života a dalo zrod rostlinám, květinám a zvířatům a vdechlo tak zemi život. Watakame dostal za úkol od Tatutzi Nakawe ochraňovat toto území a předávat vědění z generace na generaci, hlídat hranice a uctívat jednotlivá božstva, jež hranice tvoří.¹⁰³

Oblast nazývaná Wirikuta není oblastí trvale obydlenou huicholským etnikem, Huicholes se zde objevují pouze v období posvátné poutě. Každoročně sem putují jednotlivé komunity s cílem zopakovat tak poutě svých předků. Wirikuta má jedinečný ekosystém s endemitní florou a faunou, ohroženými druhy v nebezpečí vyhynutí. Velká část oblasti je tvořena pouští, avšak zejména díky výskytu značného množství druhů kaktusů je zde i vysoká biodiverzita. Roste zde *peyote* neboli *hikurí*, posvátný kaktus, který Huicholes sbírají a konzumují proto, aby získali „dar vidění“ a mohli se takto setkat se svými předky a bohy. Říká se, že Wirikuta je mnohem více nežli pouhou pouští, je přímo zahradou. Většina kaktusů, které zde rostou, se nachází na seznamu chráněných a ohrožených druhů rostlin¹⁰⁴, velká část těchto druhů jsou endemité. Co se týče zvířat, žije zde nejvýznamnější mexický dravec orel královský (*Águila Real*), který je současně národním symbolem Mexika a nachází se také na mexické státní vlajce.

¹⁰³ Huicholský mýtus *stvoření lidí*, který je orální metodou předávám z generaci na generaci. Zdroj a k dispozici online na: <https://www.youtube.com/watch?v=seZt5Tc6NR4> Datum posledního přístupu: 12.11.2016.

¹⁰⁴ V případě Mexika na chráněném seznamu známém jako *Norma Oficial Mexicana de Plantas Amenazadas y en Peligro de Extinción*.

Toto území bylo deklarováno v roce 2000 jako Chráněná přírodní oblast a Přírodní posvátné místo Wirikuta a historicko - kulturní stezka etnika Huichol (*Área Natural Protegida y Sitio Sagrado Natural a Huiricuta y la Ruta Histórico – Cultural del Pueblo Huichol*)¹⁰⁵ rozprostírající se na více než 140 000ha, do kterých spadají obce Catorce, Matehuala, Villa de la Paz, Villa de Ramos a Villa de Guadalupe.

Obrazek 13. Fyzická mapa oblasti *Wirikuta* (šedě) včetně vyznačených hlavních posvátných a rituálních míst (červeně). Hnědě pak hlavní trasy poutě zleva doprava. Zdroj: Taller de Operación Ambientales - www.tallertoa.com

5.2 Význam Wirikuty z pohledu huicholské mytologie

Huicholská kosmovize je prototypem neustálých dualit, jedná se o ustavičný kosmický boj mezi jednotlivými elementy komponujícími svět (Gutiérrez: 2004). Z jejich pohledu jsou opačné elementy jako například oheň a voda, sucho a vlhko, světlo a temnota, zcela nezbytné pro rovnováhu vesmíru. Mezi Huicholy jsou tyto elementy rozdělovány na ženské (voda, vlhkost a temnota), a mužské (sucho, světlo a oheň). Huicholes také vnímají, že síla vesmíru

¹⁰⁵ Publikováno 27. října 2000 v mexickém tisku Periódico Oficial del Gobierno del Estado de San Luis Potosí, originál k nahlédnutí zde:

<http://www.ordenjuridico.gob.mx/Publicaciones/CDs2010/CDForestal/pdf/SL14.pdf>

Poslední datum přístupu 20.11.2016.

se v přírodě nezbytně dělí na rozmnožující (*creativa*) a zničující (*destructora*)¹⁰⁶. Celý huicholský život, jak po stránce sociální, tak také po stránce rituální, je založen právě na těchto dualitách, stejně tak jako zemědělství, které se od toho celé odvíjí a je na tom závislé.

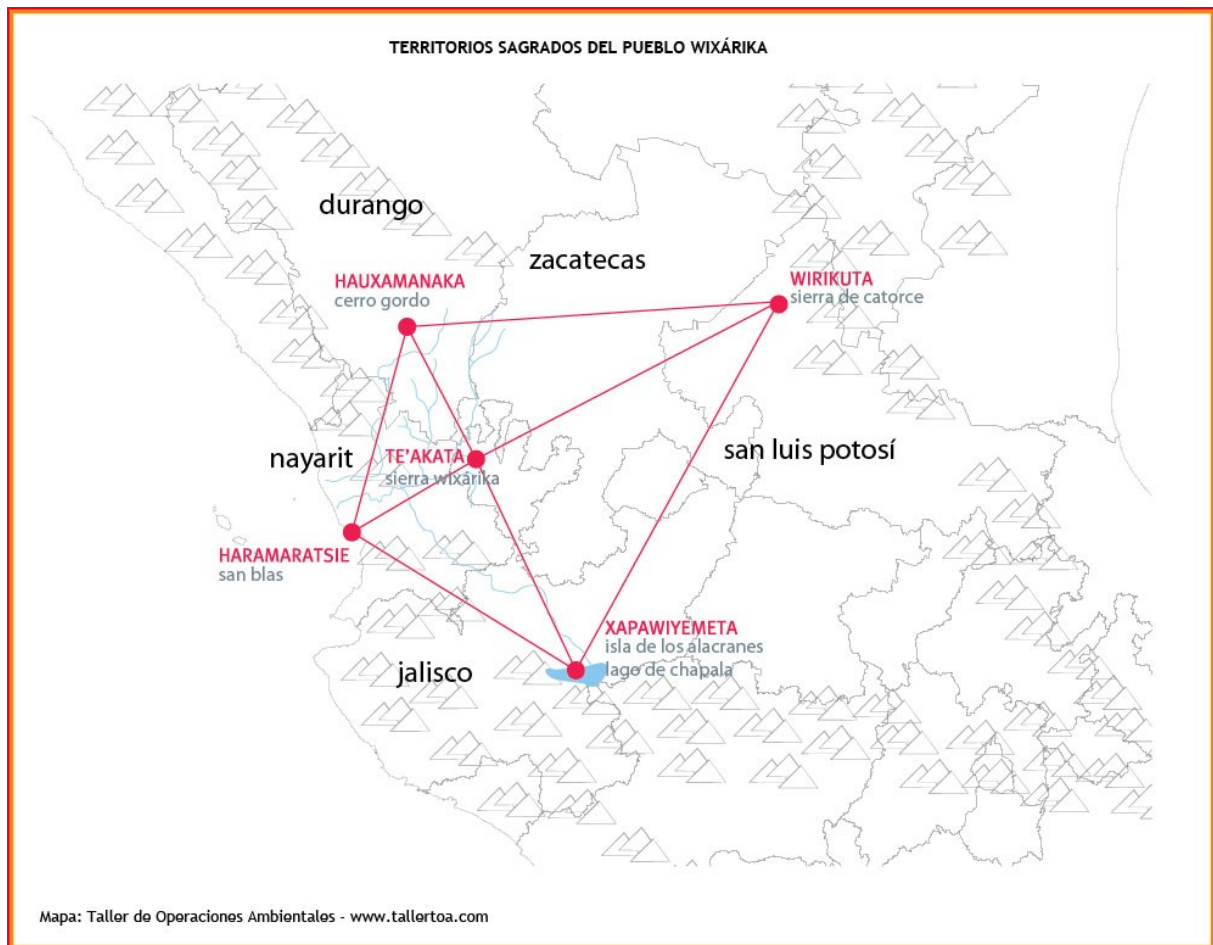
Na základě duality své kosmovize mají Huicholes rozdělené území na konkrétní místa dle rituálního významu a tradice:

Te'akata je srdcem huicholského území nacházející se severně v horách států Nayarit a Jalisco. Jedná se o místo zrození ohně a země, oblast obývanou Huicholy. Na jihu se nachází území *Xapawilleme*, konkrétně na ostrově Alacrán v jezeře Chapala, kde se strhla obrovská bouře, která zaplavila celý svět a jako jediný přežil a zachránil se mýtický hrdina *Watakame*, jež zasel semě celého huicholského národa. Na severu ve státě Durango se nachází území *Hauxamanaka* neboli místo, kam doplul *Watakame* na své bárce a jež bylo prvním suchým územím po pustošivé bouři. Na východě se pak nachází moře a území *Haramara* v San Blas ve státě Nayarit, kde vychází slunce a pocházejí bohové. Na západě se nalézají pouštní území očisty *Wirikuta* společně s *Reunari* neboli rituálním pahorkem *Cerro Quemado*. *Reunari* je místem, kde se rodí slunce; místem, kde se odevzdávají obětní dary pro život a zdraví a hlavní místo kde dlí předkové (Zingg: 1982). Význam nošení obětí na *Cerro Quemado* má za význam prošení se bohů o zachování již výše zmíněné duality o rovnováze přírodních živlů. Výstupem na *Cerro Quemado* se prosí o to, aby slunce stále pravidelně vycházelo, ale aby také přišlo¹⁰⁷. Při tomto obřadu se pokládají obětiny ke každému pramenu, a také do jeskyň, odkud dle huicholské mytologie pochází déšť. Výstup na *Cerro Quemado* představuje vyvrcholení poutě do Wirikuty a dochází k němu pod vlivem *peyote*. Jedná se o jedinečný zážitek s vzestupnou tendencí, známý jako *el ascenso a Reunari*. Požití *peyote* a jeho silný halucinogenní efekt je také nazýváno jako „světlo svítání“ (Neurath: 2013, 20). Opakem *Reunari* je *Reutari*, rituální místo/jeskyň nacházející se v horách ve státě Nayarit, nikdo kromě Huicholů netuší přesně kde. *Reutari* je dle huicholské tradice bránou na „onen svět“ neboli *inframundo*, místem pro duše předků, jež zbloudily či sešly ze správné cesty¹⁰⁸.

¹⁰⁶ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

¹⁰⁷ Rozhovor s donem Octavianem, Morelia, listopad 2015.

¹⁰⁸ Ibid.

Obrázek 14. Mapa hlavních huicholských rituálních míst mytologického významu. Lze zde také vidět vyvažování dualit: *Xapawiyemeta* u jezera (vody) Chapala oproti *Hauxamanaka*, posvátnému vrchu Cerro Gordo, kde vyšlo slunce (oheň). *Haramaratsie*, oceán z něhož pocházejí bohové (voda), oproti posvátné *Wirikute* a místě, kde se bohové zrodili pod září slunce (oheň). Zdroj: Taller de Operaciones Ambientales – www.tallertoa.com

Celé území ohraničené těmito rituálními místy je Huicholy vnímáno jako místo, kde se pohybovali jejich předkové mezi jednotlivými body největšího významu z hlediska jejich minulosti a legend. Přes všechna tato místa přešli bohové při aktu stvoření a usadili se tam, sami jej nazývají jako *kiekari*¹⁰⁹. Oblast největší koncentrace výskytu huicholských komunit se nachází v trojúhelníku *Cerro Gordo – San Blas – Lago de Chapala*, (viz obrázek 2).

¹⁰⁹ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

5.3 Rituální pouť na posvátné území Wirikuta

Wirikuta je oblast plná symbolologií a významů. Jednotlivé přírodní úkazy, kterými je tvořena, jako rostliny, kopce, skály a potůčky, dohromady tvoří kulturní a náboženský komplex pro huicholské indiánské etnikum.

Pouť spadá do cyklu huicholských rituálů *neixa*. *Neixa* znamená „tanec“. Jedná se o pravidelnou součást huicholských rituálů, jež se opakují každoročně v pravidelných cyklech. Rituály *neixa* jsou úzce se zemědělskými cykly a plodností půdy, které jsou slaveny v každé *tukipa*, v huicholském jazyce tradiční huicholské rituální centrum, které má jednotlivě každá huicholská komunita¹¹⁰. V čele každé *tukipa* je *mara'akame*. Rituály *neixa* bývají slaveny na nějakém významném místě v přírodě. Mohou být rozděleny na dvě části dle toho, k jakému období se vztahují, buďto k období dešťů anebo k období sucha. Jedná se o rituály, které mají představovat neustálý dualistický souboj mezi přírodními živly, jak jsem již zmínila výše. Samotná pouť pak odkazuje na období sucha¹¹¹ (Gutiérrez: 2004).

Pouti se účastní *jicareros* (*xukuri'ikate*), *peyoteros* (*hikuritamete*) a *mara'akame*. Již v kapitole o Pouti za sběrem *peyote* (viz kapitola 3. 3.) jsem uvedla, že se poutníci „vtělují“ do svých uctívaných předků. „Vtělí“ se do svých bohů také tím, že si pomalují obličej, aby se tak uchránili od všeho zlého. Charakteristickou barvou je žlutá barva, je to barva, která připomíná předky, vysvětluje Don Pedro¹¹². Žlutá barva je totiž barva slunce a je charakteristická pro celou pouť. Jednotlivé ornamenty dávají najevo, k jakému božstvu se *peyotero* v průběhu své poutě modlí (viz obrázek 15). *Mara'akame*, v průběhu poutě ztělesňuje boha ohně¹¹³. Kresby samotné také znázorňují odraz slunce v obličejích poutníků (Neurath: 2013, 75).

¹¹⁰ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

¹¹¹ Což dává smysl, neboť připomeňme si, že při *Creación* se *Watakame* pět dní plavil v záplavách a když se země opět vysušila, byli na zem za ním sesláni bohové, kteří s ním za sucha a tmy vykonali pouť, než vyšlo Slunce nad *Cerro Quemado* a vdechlo zemi život.

¹¹² Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

¹¹³ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

Obrázek 15. Vlevo: Malba boha Madre del Maíz na obličejí *mara'akame*, Wirikuta 2015./ Vpravo: Pinturas faciales de los Dioses Huicholes. Museo Nacional de Antropología, Ciudad de México 2015. Sala del Gran Nayar. Foto: vlastní.

Součástí poutě jsou nezbytné zastávky na významných rituálních místech, kde Huicholes vykonávající pouť skládají obětiny svým předkům. Tato rituální místa nejsou dodnes všechna antropologům a etnografům známá, ale až na pár drobných výjimek se jedná o přírodní místa jako např. skála, kámen, vodní pramen, apod. okem laika nepostřehnutelná (2013, 81).

Obrázek 16. Huicholská poutní místa s položenými obětinami. Zde Lago de Chapala, aneb místo, kde se z vody zrodil první Huichol *Watakame*. Michoacán. 2015. Foto: vlastní.

„Nalezení místa zrození slunce“, znamená vykonat jeden z posledních rituálů spjatých s poutí do Wirikuty. Je to rituál obětování na *Cerro Quemado* neboli místě, kde vyšlo poprvé Slunce. Spočívá v tom, že se Huicholes musí vzdalovat od všeho, co má něco společného s oceánem a temnotou či se nachází popřípadě v jejich blízkosti. Znamená to například, že pouť odteď vede východními stranami svahů pohoří Sierra Madre, které jsou vždy oslněny sluncem a Huicholes se skutečně snaží nespát, aby nemuseli zavřít oči¹¹⁴. Traduje se, že předkové nespali v průběhu poutě vůbec. Také dnes se zastává názor, že by *jicarero* vykonávající pouť neměl usnout, neboť se tak zpřetrhají veškeré nitky utkané s předky po dobu poutě¹¹⁵. V posledních letech však bývá prominuto, usne-li *peyotero* na chvíli v průběhu své poutě, stejně tak jako bývá odpouštěno, vykonají-li Huicholes z nejbzdálenějších komunit část poutě autobusem. *Peyotero* však vždy koná „na vlastní nebezpečí“, nikde není zaručeno, že tím své předky nerozzlobí¹¹⁶.

Po několika dnech dodržování těchto rituálů, které jsou považovány za očistu a půst¹¹⁷, se před huicholskými poutníky zjeví *peyote* jakožto vtělení jelena, který se nechá ulovit. Sám Don Pedro popisuje, jak na vlastní oči viděl¹¹⁸, jak se z *peyote*, který před ním ležel, pomalu začal zhmotňovat jelen. Jakmile se jej však snažil zachytit, jelen před ním začal utíkat a vyzýval jej, aby za ním běžel. Znamená to, že se *peyotero* již dostal na místo růstu *peyote*¹¹⁹, neboť věří, že tam kde se vyskytují jeleni, roste také *peyote*.

Pouť je završena navrácením se stejnou trasou zpět do své komunity, což je taktéž ritualizováno. Pouť do Wirikuty je posléze doplněna o další významné huicholské poutě související s jejich kosmovizí. Samotný akt poutě, kterou Huicholes vykonávají, lze tedy chápat jako jejich vlastní oběť předkům, čímž je prosí, aby dohlédli na to, aby se země nepřestala točit, slunce se střídalo s deštěm, byla bohatá a zdravá úroda a na zemi neustal život.

Je tedy zřejmé, že Wirikuta jakožto prostředek k získání *peyote* daleko přesahuje tuto svou roli a význam tohoto území má nezměrnou kulturní hodnotu (Gutiérrez: 2002, 278). Huicholské legendy praví, že aby se bohové Huicholům zjevíli, musí pouť do Wirikuty řádně vykonat a projít všemi místy, kterými prošli oni sami, stejně tak jako projít si podobnými

¹¹⁴ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

¹¹⁵ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

¹¹⁶ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

¹¹⁷ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

¹¹⁸ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

¹¹⁹ Rozhovor s donem Jesús, Guadalajara říjen 2015.

útrapami během jejího vykonání až do místa, kde se bohové zrodili¹²⁰. Pro Huicholy je totiž Wirikuta jakýmsi symbolickým prahem, přes který vstoupí do dávných časů a spojí se s moudrostí a věděním svých předků. A překročit tento práh je významný spojující prvek celého huicholského etnika.

Obrázek 17. Na závěr poutě se krajina velmi významně mění a stává se čím dál tím více nehostinnější. Nastává extrémní vyprahlost podnebí, a také rozsáhlé nikde nekončící území. Kromě pouště a hor v krajině převládají nízké křovinaté porosty, kamenitá půda a prašné cesty. Foto: vlastní, Wirikuta, leden 2016.

5.3.1 La cacería del venado

Na samotném cílovém území *Wirikuta* následuje sběr *peyote* a taktéž jeho konzumace. *La cacería del venado*¹²¹, jak tomu Huicholes sami říkají, je nejdůležitější okamžik, neboť je prostředkem k setkání se s jejich předky a bohy, tedy vrcholem celé poutě. Vztah jelen – *peyote* vysvětluje dávný huicholský mýtus:

„Skupina lovců patřící do komunity, kterou sužoval hlad se vydali na lov, aby donesli nějaké jídlo. Po několika dnech úmorné cesty uviděli jelena rozběhli se za ním. Jelen před nimi utíkal a oni jej několik týdnů pronásledovali dokud nedošli do Wirikuty, kde před jejich zraky zmizel a přeměnil se v *peyote*. Zmatení lovci se vrátili zpět domů s ranci plnými tohoto kaktusu a rozdali jej hladovějícímu lidu. *Peyote* je nasýtil, nadobro zbavil hladu, vyléčil z nemoci a bohové díky němu s nimi začali promlouvat.“¹²²

¹²⁰ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

¹²¹ Předchází jí *la caza del venado*. Bez uzření jelena není možno *peyote* konzumovat.

¹²² Ibid.

Huicholes jelena a *peyote* vnímají jako totéž. Před vstupem do Wirikuty je nutné uzřít jelena, který je podle Huicholů vtělením boha Tamatzi Kauyaumari (Náš bratr modrý jelen). Věří, že jelen je jediný, kdo je dovede k *peyote* stejně jako jejich předky, kteří jej pronásledovali, aby jej mohli ulovit. Nakonec před nimi jelen zmizí a převtělí se do *peyote*.¹²³ Profesor Neurath (2013, 52) poukazuje na spojení lovce s obětí tím, že se jedná o jeden a ten samý uzavřený cyklus, při kterém jedno alter ego se přemění v další alter ego a to další alter ego zase v to první. Má tím na mysli symboliku, že jelen se rozhodne dobrovolně stát se obětí a svou smrtí se přemění v *peyote*, *peyote* je zkonsumováno lovcem, jež se následně přemění v jednoho ze svých předků, předek se posléze stane bohem a bůh při dalším lovu se lovcům opět zjeví jako jelen.

Don Pedro a Doña Felipa tvrdí¹²⁴, že před samotným lovem je zásadní postavou opět *mara'akame*, který díky dalšímu ze svých jasnovideckých snů spatří počet jelenů, který je potřeba ulovit pro danou komunitu. Předtím, než se *peyoteros* vydají lovit, je zvykem, že se postaví kolem ohně, neboť element ohně je ten zásadní prvek, který je provede v průběhu lovu, a který je před lovem samotným očistí¹²⁵. *Peyoteros* se v průběhu rituálu musím přiblížit k ohni co možná nejvíce, aby od něj získali veškerou sílu, kterou jim je schopen předat. Sílu čerpají z ohně tak, že v jeho přímé blízkosti si plivají do dlaní a potírají se od ramen až po rozkrok¹²⁶. Zatímco *peyoteros* spolu s *mara'akame* stojí a vykonávají rituál okolo ohně, ostatní Huicholes se kolem nich, taktéž v kruhu modlí. Bez jejich ustavičného modlení by lov nemusel být úspěšný a mohly by rozhněvat bohy, vysvětluje Felipa¹²⁷.

Součástí rituálu jsou samozřejmě také posvátné šípy, které *peyoteros* mají u pasu. Jejich hroty je nutné v průběhu pomazávat popelem vytaženým z ohně, *mara'akame* pak popel vtírá do svého stohu per¹²⁸. Význam tohoto aktu je velký, neboť jak jsem již zmínila, šípy jsou hlavním komunikátorem mezi bohy a Huicholy. Jejich vystřelení pro Huicholy znamená okamžitou komunikaci s jejich bohy, kteří také dovedou, anebo nikoliv, šíp na místo určení. Jakmile skončí tento rituál očisty před lovem, mohou se *peyoteros* vydat na samotný lov. Don Pedro upozorňuje na důležitost tohoto rituálu, který se z hlediska huicholské kosmovize jeví jako klíčový, neboť slouží k tomu, aby *peyoteros* vrátili zpět z nadpozemského stavu

¹²³ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

¹²⁴ Rozhovor s donem Pedrem a jeho manželkou doňou Felipou, Coyoacán leden 2016.

¹²⁵ Doña Felipa v této souvislosti poznamenala, že mezi Huicholy existuje pověra, že je-li Huichol – *peyotero* zamilovaný, nemůže při honu na jelena uspět, neboť se mu všichni jeleni budou vyhýbat.

¹²⁶ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

¹²⁷ Rozhovor s donem Pedrem a jeho manželkou doňou Felipou, Coyoacán leden 2016.

¹²⁸ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

způsobeného konzumací *peyote* na pouti. Vysvětluje, že lov probíhá tak, že nejprve Huicholes rozmístí po oblasti lovu pasti na jeleny. Pokud se však *peyoterovi* v průběhu kladení pasti, či před chycením jelen sám zjeví, má veškeré právo jej ulovit střelou ze své zbraně. Pakliže se jelen chytil do pasti sám a *peyotero* jej nalezne, je povinen jej usmrtit svým nožem na daném místě nálezu¹²⁹.

Při lovu v okamžiku nalezení *peyote* je úkol *mara'kame*, aby vykonal první s ním spojený rituál. *Mara'akame* vytáhne posvěcené šípů, které si pro tento účel donesl, a čtyři z nich vystřelí tak, aby se zabodly do půdy kolem *peyote*, mají tak symbolizovat všechny čtyři světové strany¹³⁰. *La cacería del venado* neboli lov jelenů a obětování „lovících“ šípů spolu velmi úzce souvisí. Šípů jsou ty, které mají za úkol přemluvit bohy, aby se obětovali a nechali ulovit v prospěch žijících. Šíp má tedy z tohoto důvodu důležitý symbolický význam a má představovat letícího ptáka s dlouhým krkem lovíci svou budoucí kořist (Neurath: 2013, 37). Samotný lov pak může působit tak, že si poněkud odporuje, neboť Huicholes se ženou za lovem pro ně posvátného a božského zvířete (jelena), jež je symbolem jejich tradic a náboženství obecně, s jediným cílem jej zabít. Nicméně právě v tomto aktu lovu je něco naprosto neagresivního, neboť Huicholes věří, že jejich cílem je přesvědčit zvíře, aby se jim samo zjevilo, vydalo a nechalo ulovit. Jedná se tedy o jakýsi „mírumilovný“ akt sebeobětování¹³¹, neboť zvíře se lovcům vydá napospas právě díky tomu, že cítí jakousi lítost vůči nim a ještě krátce před svou smrtí je mnohé naučí. Svou smrtí se pak zaslouží o kontinuitu cyklu a huicholské *costumbre*, jež je on sám hlavním tvůrcem. Jeho vlastní oběť je tím pádem náboženskou obětí a utvrzení toho, že v lovu se nesmí ustávat, jinak by se narušila kontinuita huicholského světa (2013, 51). Z hlediska jelena, který se obětuje se tedy jedná o zcela dobrovolný akt¹³², který zaručí přeměnu předků v huicholské bohy a setkání s nimi.

¹²⁹ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

¹³⁰ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

¹³¹ Tento akt přemluvení divokého zvířete k jeho vlastnímu sebeobětování je mezi Huicholy znám jako *Tamatsi Parietsika*. Dle huicholské mytologie však dochází k sebeobětování mnoha bohů, kteří jim tím poskytují například také dostatek mraků, deště, řek a podzemních vodních kanálů.

¹³² Co se týče domácích zvířat Huicholes tvrdí, že také dobytek k chovu je smířen se svým osudem a taktéž dochází k dobrovolnému sebeobětování se, avšak tentokrát za účelem potravy a ne účelem náboženských či symbolickým. Jedinou výjimkou a zároveň také můžeme říci, že zajímavostí, jsou býci. Jejich obětování je do jisté míry symbolické, neboť Huicholes věří, že poražením býka porážejí také svého mestického nepřítele, jež se kdysi snažil sebrat jim jejich půdu (2013, 50).

Posléze se všichni *peyoteros* vykonávající pout' postaví okolo *peyote* a nahlas se společně pomodlí. Když skončí, každý z *peyoteros* položí kolem *peyote* svou obětinu, kterou si donesl z domova, nejčastěji se jedná o kukuřici, tamales či tabák. Všechny tři věci mají za cíl symbolizovat jejich odpírání si po dobu poutě¹³³. Jakmile proběhne celý rituál, nejstarší z *peyoteros* si před *peyote* klekne a kaktus uřeže tak, aby kořen stále zůstal v půdě a mohl z něj vyrůst nový *peyote*¹³⁴.

Obrázek 18. *Peyote* správně odřezaný tak, aby z jeho kořenů mohl vyrůst *peyote* nový. Foto: vlastní.

V tomto okamžiku začíná úkol samotných *peyoteros*, neboť právě od této chvíle se mohou vydat za sběrem svého vlastního *peyote*. Avšak ještě předtím než se vydají, má *mara'akame* za úkol rozdělit svůj *peyote* mezi *peyoteros* a každému dát ke konzumaci malý kousek. Tohoto vzoru se posléze drží všichni *peyoteros*, každý z nich musí darovat kousek svého *peyote* někomu jinému a na oplátku také dostává k vlastní potřebě cizí kousky¹³⁵.

Jak již bylo zmíněno v kapitole 4., Huicholes vnímají *peyote* jako něco posvátného. Tradicí je, že před každou konzumací *peyote* je pro ně samozřejmostí samotnému kaktusu poděkovat za to, že dovolil být v poušti viděn a nalezen, a zároveň se mu omlouvají, že ho uřezali a vzali mu domov¹³⁶. Vše probíhá v největší vážnosti a s největší úctou.

Když mají *peyoteros* nasbíráno, vrací se zpět k ostatním do základního tábora, kde posléze společně celou noc *peyote* konzumují. Huicholes se obecně o svých osobních zkušenostech s *peyote* neradi baví, neboť jsou opět vázáni svými pověrami¹³⁷. Vzniká u nich

¹³³ Rozhovor s donem Octavianem, Morelia, listopad 2015.

¹³⁴ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

¹³⁵ Rozhovor s donem Octavianem, Morelia, listopad 2015.

¹³⁶ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

¹³⁷ Rozhovor s doňou Felipou, manželkou dona Pedra, za jeho přítomnosti. Leden, 2016.

však přirozená potřeba veškeré své zážitky ze sebe dostat ven a „ventilovat“ je. Hlavním projevem ventilace těchto rozmanitých a zajímavých zkušeností jsou u „řadového *peyotero*“ právě nejrůznější umělecké předměty, zejména z korálkových mozaik, či *cuadros de estambre*, kde pomocí sytých barev a mnoha motivů reflektují své zkušenosti z cesty, kterou ruku v ruce s *peyote* ušli, čemuž se věnují v kapitole 6. Arte Huichol.

Obrázek 19. Don José je přesvědčen, že *peyote* se sám nechává vidět. Důkazem má být, že samotný je v přírodě velmi špatně viditelný a velice snadno se přehlédne právě kvůli tomu, že roste v zemi a na povrch kouká pouze kousek. Real de Catorce, San Luis Potosí, 2015. Foto: vlastní.

5.3.2 El costumbre

Nejmladší Huicholes jsou povinni započít svou cestu světla za pomoci iniciačního rituálu, na základě šlépějí svých předků, znamená to, že praktikují *yeiyari*, *el costumbre*. Pro možnost praktikování *el costumbre*, si novic musí téměř projít smrtí v tom smyslu, že se poprvé zúčastní pronásledování jelena a jeho následného ulovení, které je má dovést až na samotnou

hranici mezi životem a smrtí. Již při vykonávání poutě a zvyšující se fyzické únavě poutníků se pronásledovaný jelen začíná měnit v *peyote* proto, aby mohl být uloven.

Po té, co poutníci zkonzumují tento halucinogenní kaktus, promění se v něj samotný. Tento iniciační rituál *el costumbre* představuje proces, ve kterém se *poutník – novic* identifikuje se svou obětí *jelenem – peyote* (Neurath: 2013, 53) a společně prožijí jakousi obětní smrt. V tomto okamžiku se novic stává svědkem *východu slunce* (viz 5. 3.) a dosahuje huicholského *poznání předků* neboli *el conocimiento*.

Nicméně řada z nich nikdy nedovrší svou iniciaci, sejdou z cesty, ztratí se, podlehnou svým touhám či jednoduše během poutě usnou. Huicholes tvrdí, že tohle jsou přesně ty důvody, proč mestizos, jiné indiánské komunity a dokonce také některé druhy zvířat nikdy k *el conocimiento* nedošli (Neurath: 2013, 21).

Obrázek 20. Vyznačená trasa posvátné poutě. Zleva (San Blas) počátečního bodu, doprava (Wirikuta) cíle poutě.

Zdroj: http://1.bp.blogspot.com/jq_kY6rbsNU/T9rEw3ePYLI/AAAAAAAAAacg/Lx8CM_rGdW4/

5.4 Konflikt a ochrana území Wirikuta

Hlavním konfliktem v tomto případě jsou dvě protichůdné perspektivy: 1. Uznání Wirikuty jakožto nedělitelného posvátného území, a kulturního světového dědictví, oproti 2. Území rozdělenému těžbařskými koncesemi s cílem materiální těžby lokálních surovin, které mexická vláda legitimizuje pod rouškou rozvoje a modernizace dané oblasti.

5.4.1 Historický vývoj využití oblasti

Pohoří Catorce je součástí většího územního celku patřícího do náhorní plošiny Altiplano potosino. Historicky byly nejdůležitějšími městy v oblasti Chacras a Matehuala, jež byly založeny již v prvních desetiletích po dobytí jakožto těžbařské oblasti (z důvodu nalezišť stříbra), ale také jako oblasti významné pro obchod a následnou evangelizaci. V současnosti jsou tato dvě města hlavními centry pro koncentraci zaměstnání, služeb a komodit pro danou oblast.

Až do konce 18. století celá oblast postrádala jakéhokoliv významného zalidnění, po té, díky objevu nalezišť stříbra okolo roku 1772, kdy mnohonásobně vzrostla populace přistěhováním množství horníků, kteří následně založili samotné Real de Catorce a přilehlé obce (Montejano: 2000, 20). Od tohoto okamžiku po celé 19. století se těžbařství stalo hlavním ekonomickým zdrojem v oblasti. Ruku v ruce s rozvojem těžbařství a se zalidněním náhorní oblasti šlo také zemědělství a obchod, který k tomuto neodmyslitelně patří.

První léta založení Real de Catorce byl vliv evangelizace velmi slabý, v přilehlém Charcas sice františkáni založili klášter, avšak než stihli rozšířit svůj vliv až do vzdálenějšího Real de Catorce o něco výše v horách, část ho ztratili (2000, 51). I přesto však stihli vybudovat v Real de Catorce kostel sv. Františka z Assisi, který se posléze stal důležitým a ve svém období také jediným nejbližším a nejvýznamnějším místem křesťanského kultu pro celé Altiplano, a je jím dodnes.

Obrázek 21. Pohled na kostel sv. Františka z Assisi z rozbořeného hřbitova za ním.

Real de Catorce, leden 2016. Foto: vlastní.

Po válkách za nezávislost se těžářství naplno obnovilo až v polovině 19. století. V průběhu porfiriátu se pak politika v oblasti razantně změnila a Real de Catorce zažilo období největší produkce (2000, 67). Mezi hlavními doly se nacházel důl Santa Ana, který je v současnosti centrem hlavního konfliktu.

Mexická revoluce pak uspíšila úpadek hornictví v celé oblasti Real de Catorce. Jedním z důsledků mexické revoluce, která zasáhla Real de Catorce byla právě pozemková reforma, jež měla za úkol přerozdělit *ejidos* také z přilehlých oblastí. Zprivatizovány byly pouze velké oblasti přímo spojené se samotnou těžbou, tedy zejména samotné doly, území, na kterém se pak vytěžené suroviny nadále zpracovávaly, zůstaly v rukou drobných vlastníků. Toto posléze umožnilo, že když byla v oblasti znovuobnovena těžba, celková dynamika výroby začala fungovat naprosto odlišně, neboť vlastníci začali využívat lokální pracovní sílu. Pro místní obyvatelstvo se jednalo o spasení v podobě přivýdělnku, vzhledem k jejich chabému zemědělství, byť jistota délky práce v dolech nebyla jistá. Tak se například stalo, že důl Santa Ana, který byl od mexické revoluce uzavřen, byl tímto způsobem zrestaurován a znovuotevřen v roce 1967 (SGM: 2008, 108).

Vývoj v Real de Catorce nabral velmi nečekaný spád po uzavření dolu Santa Ana v roce 1992, kdy byl důl již údajně vytěžen (2008, 120). Ti, kteří zůstali a stále žijí v oblasti, se živí sezónním pěstováním kukuřice a fazolí, chovají kozy nebo těží písek z toků, který pak přeprořádávají ke stavebním účelům.

Následné opuštění velkého množství nemovitostí, haciend a domů do této vzdálené avšak něčím kouzelné oblasti přitáhlo novousedlíky, mnohé z nich ze zahraničí. Oblast plná

opuštěných dolů jim učarovala. Přijeli za vidinou klidného a příjemného místa, položeného vysoko v horách, avšak také jistého duchovna a spirituality, za které se zasloužili právě Huicholes a jejich posvátné poutě na toto místo. Zároveň se do oblasti stále vydávali také křesťanští poutníci s cílem navštívit kostel sv. Františka z Assisi, což obyvatelstvo přimělo zřizovat malá ubytovací zařízení a „turistická“ lákadla¹³⁸. Společným úsilím obyvatel se podařilo místo „oživit“ a v roce 2001 bylo zapsáno do národního programu tzv. Pueblos mágicos¹³⁹. Ročně Real de Catorce navštíví okolo 15 000 turistů, z nichž přibližně 15% tvoří zahraniční návštěvníci (INEGI, 2014).

Kolem roku 2005 začaly v oblasti probíhat průzkumné činnosti nalezišť nerostných surovin a otázka těžby je dodnes aktuální, čemuž se blíže věnuji v další kapitole.

5.4.2 Problém těžebních koncesí

V oficiálním nařízení rezervace je psáno, že na posvátném území Wirikuta je zakázána jakákoliv kontaminace. Zejména je nařízena ochrana veškeré endemitní flory a fauny a zakázáno jakkoliv manipulovat a přerušovat vodní zdroje na daném území. Ochranný plán byl sepsán ve spolupráci s Huicholy a má za cíl zajistit celkovou ochranu celého teritoria.

Problémem je, že se zde nachází značná naleziště nerostných surovin (stříbro, rtuť, antimon, železo, zinek, měď), což přimělo mexickou vládu se o toto území znovu zajímat. Došlo také k podzemnímu propojení s několika dalšími na sobě nezávislými uzavřenými doly v oblasti (2008, 133). Výsledkem těchto průzkumných činností byla významná hluboká naleziště stříbra a o oblast začal být zájem. V roce 2009 vláda prodala koncese kanadské společnosti First Majestic s povolením k povrchové těžbě. Dle článku 27 v mexické Ústavě federální vláda udělila právo těžby nerostných surovin z půdy, která je ústavně považována za národní majetek. Koncese je udělena na dobu padesáti let a koncesionář je povinen platit

¹³⁸ Informace převzata z webových stránek obce Real de Catorce.

K dispozici online: <http://www.realdecatorce.info/sitio/es/san-francisco-de-asis.html>

Datum posledního přístupu: 1.5.2017

¹³⁹ *Pueblos Mágicos* je mexický program vytvořený SECTUR (Secretaría de Turismo), který za podpory vlády uděluje tento název městečkům a vesnicím, jejichž obyvatelstvo pracuje na svém rozvoji a uchování svých kulturních hodnot. Program začal v roce 2001. Všechna tato městečka a vesnice mají společnou indiánskou minulost, koloniální dědictví a zachovávají si tradice svých předků, stejně tak jako se starají o svou vesnici či významná historická mexická místa. Dostupné na: <http://www.pueblosmexico.com.mx/> Datum posledního přístupu: 1.5.2017.

semestrální poplatek stanovený Ley Federal de Derechos: čl. 262 a 263.¹⁴⁰ Dalších 22 těžebních koncesí bylo uděleno kanadské těžařské společnosti First Majestic Silver Corp¹⁴¹, převážně v okolí oblasti Real de Catorce¹⁴². Z celkem 6 326ha udělených koncesí se celých 70% nachází uvnitř chráněné rezervace Wirikuta.

Konflikt tkví v tom, že nastávající těžba je těžba povrchová. Při povrchové těžbě dochází k nevzhlednému a nevratnému poničení krajiny a životního prostředí, což v případě oblasti s endemními druhy znamená devastující a nevratné následky. Principem je odtěžení nadložních vrstev sedimentů a vytěžení vlastní suroviny nebo horniny, jedná se o méně šetrný, avšak účinnější způsob dobývání hornin oproti dolům hlubinným. Těžba nerostných surovin a využívání litosférických zdrojů znamená vždy významný zásah do geologických poměrů území. Těžbou jsou přitom ovlivněna jednak ložiska sama, dále také přírodní prostředí. Těžba způsobuje úbytek půdního fondu, likvidaci vegetačního pokryvu, poškození zemědělského, lesního a vodního hospodářství, likvidaci sídlišť, zhoršení ekologických podmínek a vytváření antropogenního georeliéfu¹⁴³.

Hlavními projevy ovlivnění geomorfologie těžbou jsou antropogenní pohyby půdy způsobené poddolováním, dále změny georeliéfu (montánní formy), ovlivnění krajiny těžbou a odpadem (skrývky, haldy, úpravnický odpad), znečištění úpravnickými procesy, havárie lomových svahů a indukované otřesy.

Negativní dopad těžby je také ve vlivech na hydrosféru a atmosféru. Důležitým faktem je to, že při povrchové těžbě se používají podzemní a povrchové vodní zdroje. Dochází zejména ke změnám výšky hladiny podzemních vod a v jejich důsledku k degradaci a destrukci půdních profilů a ke znečištění povrchových i podzemních vod. Při haváriích pronikají znečišťující látky do podzemních vod a tak mohou zhoršit kvalitu vody v celé oblasti. Velké množství vody spotřebované těžařstvím s největší pravděpodobností zapříčiní v oblasti extrémní sucho a

¹⁴⁰ Další informace ohledně aktuálního stavu těžby k dispozici online na:

<http://www.gob.mx/sgm/articulos/consulta-los-panoramas-mineros-estatales>

Datum posledního přístupu: 3.5.2017.

¹⁴¹ Záložka *Projects*, ve First Majestic Silver Corp.

Dostupné na: <https://www.firstmajestic.com/projects/overview/> Datum posledního přístupu: 1.5.2017

¹⁴² Zprostředkovatelskou mexickou společností byla společnost Real Bonanza SA (Montejano: 2000).

¹⁴³ Zdroj informací *Antropogeneze v geologii. Důsledky těžby a zpracování nerostných surovin*. K dispozici online na: <https://is.muni.cz/elportal/estud/pdf/js10/antropog/web/pages/4-1-dusledky-tezby-zpracovani-nerostnych-surovin.html> Datum posledního přístupu 20.2. 2017.

vysušení nejbližších toků. Dle *Comisión Nacional del Agua* je prokázáno¹⁴⁴, že toky v oblasti se nachází již na svém maximálním hraničním bodě a jsou silně nepříznivě zasaženy, což znamená takřka nulovou šanci na přírodní obnovu vodních zdrojů. Pak jsou tady posvátné studny a studánky mající pro Huicholy roli posvátných pramenů, neboť jim taktéž hrozí kontaminace jedovatým kyanidem¹⁴⁵.

Při těžbě a úpravě surovin dochází také k rozsáhlému znečištění atmosféry. Většina znečištění se usadí v blízkém okolí zdroje, ale aerosoly a částice menší než 0,005 mm zůstávají v ovzduší trvale a dostávají se do vzdálenosti až 2000 km od zdroje. Jejich celková produkce se odhaduje na 3. 10⁵ tun za den.¹⁴⁶ Tyto emise pak toxicky působí na biotop, včetně člověka. Je prokázáno, že voda v oblasti udělených koncesí je kontaminovaná a její konzumace je zdraví škodlivá. Obyvatelstvo v oblasti si již opakovaně stěžovalo na nedostatek zdrojů pitné vody. Vedení First Majestic jim slíbilo zajistit dostatečné množství pitné a nezávadné vody posílením zásob balené minerální vody. Ta však ani takhle není dobře dostupná a vždy dostatečná¹⁴⁷.

First Majestic Silver Corp však není jedinou kanadskou společností prospívající z těžby v oblasti. V roce 2011 byl veřejně oznámen projekt Proyecto Universo; jedná se projekt monstrózních rozměrů patřící jiné kanadské společnosti Revolution Resources a v porovnání s ním se společnost First Majestic Silver Corp jeví jako něco zcela nevinného a bezvýznamného. Proyecto Universo má za cíl těžit na bezmála 59 768ha uvnitř Chráněné krajinné oblasti *Wirikuta*, což znamená, že těžba bude probíhat na bezmála 43% celkové rozlohy *Wirikuty*¹⁴⁸.

Svůj zájem zde mají mimo jiné také těžaři zlata. V samotném srdci *Wirikuty* se nachází území El Bernalejo, jež je jedním z nejvýznamnějších míst celého posvátného území. Právě tam se podle huicholské tradice nachází dům lovné zvěře *Kauyumari*, místo kam Huicholové

¹⁴⁴ Informace k dispozici na webových stránkách *Comisión Nacional del Agua*: <http://www.gob.mx/conagua>

Datum posledního přístupu 11.3.2017.

¹⁴⁵ Rozhovor s aktivistou Chu, Guadalajara, říjen 2015.

¹⁴⁶ Zdroj informací *Antropogeneze v geologii. Důsledky těžby a zpracování nerostných surovin*. K dispozici online na: <https://is.muni.cz/elportal/estud/pedf/js10/antropog/web/pages/4-1-dusledky-tezby-zpracovani-nerostnych-surovin.html> Datum posledního přístupu 20.2. 2017.

¹⁴⁷ Rozhovor s aktivistou Chu, Guadalajara, říjen 2015.

¹⁴⁸ INEGI (Instituto Nacional de Estadística y Geografía). *Infraestructura y afluencia turística en Sistema municipal y estatal de la base de datos*. México, 2014. K dispozici online: <http://sc.inegi.org.mx/sistemas/cobdem/index.jsp>

Datum posledního přístupu: 16.12.2016.

chodí pokládat obětiny a ulovený *peyote*. Jedná se o území s velkým výskytem zlata, a proto se také zde nacházejí hned čtyři aktivní koncese¹⁴⁹. Navíc v některých místech těžba není pouze povrchová, ale také hloubková, neboť je hloubeno až do tisíce metrů pod povrchem.

5.4.3 Problém velkých agro-industriálních projektů

Těžařství bohužel není jediným nepřítelem Wirikuty, důležitým faktorem jsou také místní agro-industriální projekty zaměřené zejména na pěstování rajčat a další zeleniny, neboť toto využití půdy se v regionu jeví jako nejlepší možné řešení. Polopouštní oblast s téměř nepřetržitým přímým slunečním zářením představuje ideální podmínky pro masovou výstavbu skleníků. Tyto agro-industriální společnosti jsou však také zároveň hlavními viníky extrémního sucha v posledních letech, neboť se snaží uměle ovlivňovat počasí proto, aby zamezily dešťům, a zároveň čerpají podzemní vodu pro zavlažování¹⁵⁰.

V souvislosti s tímto problémem bylo v srpnu roku 2016 Huicholy a spřátelenými obyvateli postižené oblasti v Estación Catorce 22. srpna 2016 sepsáno Prohlášení. Zapojila se také matehualská diecéze a známé osobnosti. Požadavky jsou následující¹⁵¹:

1. Respekt, šíření a ochranu lidských práv obyvatelstva zdejších ejidos a dalších komunit obývajících Altiplano Potosino a lidu Wixárika v jejich dynamické činnosti spojené s vlastní tradiční rituální náboženskou činností v oblasti Wirikuta.
2. Garanci přístupu k přírodním pitným zdrojům vody nám, kteří obýváme již stovky let posvátné území Altiplano – Wirikuta, informaci o každé průmyslové aktivitě v oblasti nebo také jakémkoliv megaprojektu, který se chystá zabrat naši půdu, vzhledem k tomu, že vodní zdroje jsou zde omezené a zcela nezbytné pro náš život a my jsme ti, kteří se rozhodli i nadále obývat toto území našich předků a ochraňovat a udržet vhodné podmínky pro život, aby zde mohly žít také další naše generace.
3. Aby žádná autorita ze tří úrovní vlády ani ze tří mocí mexického státu nepodnikala kroky v souladu se zničením našeho posvátného území Wirikuta a celé oblasti Altiplano, aby naopak podnikli kroky ve věci pozastavení odkladiště toxického odpadu, který je v plánu vybudovat v Palula, a aby se stejně tak zrušily všechny těžbařské projekty, které ohrožují naše území.

¹⁴⁹ K dispozici na webových stránkách CAMINEX (Cámara Minera de México), záložka *Estatutos*: <http://www.caminex.org.mx/index.php/secciones1/conocemos/estatutos/> Poslední datum přístupu 21.2.2017.

¹⁵⁰ Rozhovor s aktivistou Chu, Guadalajara, říjen 2015.

¹⁵¹ Aktuální, mnou přeložené znění Prohlášení se nachází v kapitole Přílohy. Dostupné také online v originálním znění na stránkách *Frente en Defensa de Wirikuta*: <http://venadomestizo.blogspot.cz/2016/08/agua-y-derechos-humanos-en-el-altiplano.html> Poslední datum přístupu 21.2.2017.

K dnešnímu datu je toto prohlášení bez odezvy¹⁵².

Obrázek 22. Demonstrace za ochranu práv indiánských etnik Marcha por la lucha de los derechos indígenas. Ciudad de México, 2015. Foto: vlastní.

6. Huicholské umění

Umění je jedním z nejčastějších rituálních projevů od počátku vývoje lidských kultur a Huicholes nejsou výjimka. Huicholské umění je naplněním zejména jejich potřeby zvěčnit a zaznamenat konkrétní rituální okamžik (Neurath: 2014, 25), kterého se stanou svědky při setkání s jejich předky či bohy.

Huicholes dokázali do určité míry uchránit své umění před masivní merkantilizací, neboť v posledních desetiletích se stalo velmi žádaným artiklem nejen na uměleckém trhu. Zareagovali na poptávku a byli schopni najít cestu, která jim umožňuje své umění prodávat, aniž by ztratilo svou kulturní funkci uvnitř huicholských komunit. Schopnost Huicholů existovat a fungovat v pluralitě světů, o níž se budeme bavit dále, by měla být chápána jako jeden z důležitých faktorů (Neurath: 2013, 127). Můžeme říci, že huicholské umění je v současnosti výsledkem schopnosti modernizace tohoto etnika ve všech svých aspektech.

Nejcharakterističtějšími huicholskými uměleckými předměty jsou *jícaras* a *cuadros de estambre*, koráلكové mozaiky, sošky a bižuterie, a v menší míře také textil. *Jícara* je zřejmě

¹⁵² Lze ověřit na webových stránkách organizace *Frente en Defensa de Wirikuta*, k dispozici online: <http://venadomestizo.blogspot.cz/2016/08/agua-y-derechos-humanos-en-el-altiplano.html>

Poslední datum ověření: 3.5.2017.

nejstarší známý umělecký předmět. Jedná se o rituální předmět s funkcí obětní misky a vlastní ji od narození každý Huichol. Tradiční *jícaras* měly na svém dně mozaiky, z nichž se později po vzoru vyvinula celá řada nových uměleckých předmětů (Kindl: 2003, 27).

Dalším tradičním rituálním předmětem byly *cuadros de estambre* (obrázky 25 - 26). Jedná se o obrazy, které se tvoří z barevných nití, lepily se nejčastěji na včelí vosk do různých obrazců, které měly za cíl zobrazovat tradiční huicholské slavnosti, historické okamžiky, bohy nebo mytologii. Ostatní předměty se vyvíjely posléze a primárně nejsou zásadního rituálního charakteru (Zingg: 1982, 72), spíše předmětem pro zaznamenávání sdělení bohů, což bude mým cílem objasnit v následujících kapitolách.

Obrázek 25 - 26. *Cuadros de estambre* huicholského umělce v Museo Nacional de Antropología, sala del Gran Nayar. Autor: Juan Benítez Sánchez. Foto: vlastní, 2015.

V mé práci se zabývám zejména současným huicholským uměním, včetně jeho rituálního a nerituálního významu pro ně samotné. V průběhu celého dvacátého století došlo k významnému rozmachu huicholského umění. Slavné *cuadros de estambre* a korálkové mozaiky se dále rozvíjely díky tradičním postupům při vyrábění rituálních *jícaras*, až se z nich kromě rituálních předmětů staly také lidové umělecké předměty dostupné pro vnější svět. Nicméně například huicholské malířské umění je velmi složité potkat. Stále zůstává určeno pouze k rituálním potřebám. Nejznámějšími kresbami mezi laiky jsou již zmíněné kresby na tvář, které si Huicholes malují při vykonání poutě do Wirikuty (viz kapitola Wirikuta). Jedná se o kresby žluté barvy v obličejové části, jež jsou charakteristické pro jednotlivé *peyoteros* vykonávající pout'. Umělečtí řemeslníci jsou laiky často mylně považováni současně také za *mara'akame*, což je pravdou velmi zřídka, nicméně já jsem měla díky setkání s donem José to

šťěstí setkat se s *marakame*, který je zároveň také umělcem. Huicholská díla jsou na současném trhu považována za projev kulturního dědictví a významné artikly etnografické hodnoty. K zhodnocení huicholských výtvorů dochází zejména díky čím dál častějšímu rozpoznávání jednotlivých opakujících se symbolů, které jsou pro ně charakteristické. Právě umělecká hodnota huicholského umění tkví v jeho propojení s jejich tradičním náboženstvím a chápáním světa (Neurath: 2013, 85).

V huicholském umění má každý obraz a symbol svůj význam. Mezi nejčastějšími zobrazovanými motivy je kukuřice, orel, slunce, jelen a *peyote*. Právě symbol *peyote* byl příčinou rozmachu poptávky po huicholském umění v šedesátých letech, kdy lákal nejen stoupence hnutí hippies, později také různé nadšence z hnutí New Age převážně z oblasti USA a Kanady, a popravdě je tomu tak dodnes. Mezi další časté motivy patří zejména posvátné rostliny, bohové a mytologické výjevy z rozmanitých huicholských mýtů.

6.1 Nepostradatelná role *peyote* pro huicholskou tvorbu

Peyote má v huicholském umění, stejně jako v huicholské kultuře obecně, významnou roli. *Peyote* je, metaforicky řečeno, dopravním prostředkem za barevnými sny, nepopsatelnými vizemi a svědkem světa huicholských bohů. Jedná se totiž o „hlavní zdroj inspirace“. Všichni mnou dotázaní Huicholes se shodují, že *peyote* je jejich jedinečným a prvotním zdrojem inspirace pro tvorbu huicholského umění. Za ním pak následují huicholské legendy a mytologie.

Následně vysvětlím rozdíly mezi jednotlivými huicholskými umělci, tak jak je vnímají sami Huicholes a uvedu důvody, proč jsou někteří Huicholes chápáni jako ti „skuteční umělci“ a jiní nikoliv. Každý „skutečný“ huicholský umělec tvoří své dílo na základě svých zkušeností s *peyote* a setkání se svými bohy a předky tváří v tvář. Neinterpretuje, neboť jeho úkolem, posláním a touhou zaznamenávat tato prožitá svědectví, která mu bohové a předkové sami poskytli. Don José zdůrazňuje, že právě toto byl skutečný původ huicholského umění, které vzniklo z potřeby zaznamenávat setkání s bohy, uchovávat je tak navěky, ukazovat je a vyprávět nastávajícím generacím¹⁵³.

Dle mnou dotazovaných Huicholů, konkrétně pak dona Pedra, José a Octaviana, se umělci neučí jak se umělci stát, ale tuto schopnost nabydou, anebo také ne, po prvním požití *peyote*. Avšak probuzení talentu a vědomí silného poslání tvořit není samozřejmostí a nedojde k němu

¹⁵³ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

u každého, Huicholes tvrdí, že o tom rozhodují bohové. Jsou pak také těmi, kteří vedou umělcovu ruku, spolu s ním vytváří mozaiky a vybírají jednotlivé motivy. Dotazovala jsem se, zda umělecký talent nelze dědit, bylo mi opět řečeno, že to není pravidlem, že poslední slovo mají vždy bohové, protože oni vědí, co je nejlepší.

Toto chápání, že umělec netvoří sám, ale je „nástrojem“ svých bohů a předků, se však netýká pouze huicholských uměleckých předmětů, ale také dalších uměleckých odvětví, jako je například hudba. Stejně jako s uměleckým posláním, po prvním požití *peyote* vyvolení Huicholes pocítí své poslání. Tóny, melodie a texty písní mu pak vytanou na mysl, stejně jako řemeslným umělcům jejich vize. Rozdíl spočívá akorát v tom, že jedni své vize zhmotňují a druzí zhudebňují. Huicholská hudba je hned po uměleckých předmětech, co se týče vnějšího zájmu, druhým nejpožadovanějším kulturním lákadlem¹⁵⁴.

6.1.1 Huicholské rituální umění a proces jeho tvorby

Můžeme říci, že existují dva druhy huicholského umění: rituální umění a umění určené k prodeji a obchodu. Huicholské umění určené k cílenému obchodu se významně liší od toho rituálního. Hlavním rozdílem je, že umění a umělecké předměty určené k prodeji nejsou rituálně vysvěcovány ani pokládány za obětní dary, a také nejsou používány při rituálech. Oproti předmětům rituálním se prodávají více a mají také své početné sběratele po celém světě.

Pro Huicholy je velmi důležitý samotný proces tvorby uměleckého díla. Provést tradiční rituál požití *peyote* znamená pro Huicholy *stvořit svět znovu*. Stejně tak pokaždé když dojde k vytvoření nějakého nového uměleckého předmětu, znamená to, že byla stvořena další část huicholského světa (Neurath: 2013, 130). *Znovustvořením světa* se vnímá to, že Huichol po požití *peyote* zaznamená do nově vytvořeného huicholského uměleckého předmětu to, co mu bohové při požití ukázali a čeho byl svědkem.

Stvoření světa, kterého se dosáhne vizemi, nikdy není definitivní, neboť s každým dalším požitím přicházejí vize nové. Pro Huichola se tak huicholský svět stále zvětšuje. I přesto, že není jednoduché této vize docílit, je třeba mít na paměti, že *stvoření světa* je pouze dočasné, stejně jako okamžik setkání se s bohy. Tvorba uměleckého předmětu a zaznamenání vize tak umožňuje prodloužit okamžik samotného setkání až do okamžiku stvoření díla. Jakmile je jednou dílo vytvořeno, okamžik již byl zaznamenán a přešel do nekonečnosti.

¹⁵⁴ Jak mi prozradil don Pedro, který byl se svým hudebním uskupením součástí folklórního hudebního festivalu v Paříži, díky spolupráce jeho synovce s Instituto Nacional Indigenista. Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

Z pohledu naší evropské kultury a vnímání času by se dalo říci, že se jedná o pouhý předmět určený ke svému zániku, avšak Huicholes samotný proces vnímají jako prodloužení okamžiku setkání s bohy, a ztotožňují jej s jejich odpověďmi a vyslyšení jejich proseb a modliteb. *Mara'akame* a huicholský umělec jsou spolustvořiteli, kteří se podílejí na stejném uměleckém díle *znovustvoření světa*. Avšak u každého z nich je tento akt chápán jinak: *mara'akame* je vnímáno, že tvoří svět při každém provedeném tradičním huicholském rituálu, zatímco huicholský umělec až po požití *peyote* a následné výrobě uměleckého předmětu. Nelze však říci, že by dílo, které z této spolupráce vznikne, bylo celistvé a definitivní, neboť je prchavé stejně jako okamžiky při setkání s bohy. Proces, kterým umělec prochází před samotnou tvorbou, se příliš neodlišuje od toho, kterým procházejí iniciovaní *jicareros* neboli učedníci *mara'akame* (Neurath: 2013, 84). Stejně jako *mara'akame*, který ve svých rituálech zpodobňuje vzkazy předků, také tito huicholští umělci přenáší své vize do symbolů, obrazů a mozaik. Oba jsou tak svědky toho, že vesmír je dále v pohybu a stále existuje, což se snaží svou tvorbou dokazovat. V huicholské tradici, jako taktéž v mnoha dalších, je tedy mnohem podstatnější *průběh* tvorby nežli samotná *existence* předmětu (Neurath: 2013, 24).

Co se týče procesu tvorby huicholského umění, je důležitý také technický postup. Materiály jako bavlna, vlna, vosk a korálky jsou považovány za posvátné. Korálky, nejčastěji známé jako *chaquira* neboli dle Huicholů také *kuka*¹⁵⁵, jsou připodobňovány k životu a vodě (Neurath: 2013, 78), proto je Huicholes používají k ozdobení právě svých *jicaras*, které jsou symbolem vody. Korálky jsou vyrobeny ze skla a dostaly se k Huicholům ve 40. letech dvacátého století s rakouskou antropologickou výpravou, o níž se mi bohužel nepodařilo dohledat konkrétní informace. Do počátku 20. století Huicholes své mozaiky vyráběli z přírodních materiálů jako semínka nebo kamínky (tyrkys, jadeit, pyrit).

6.1.2 Huicholské umění jako hrozba neboli samostatně žijící objekt

Jak jsem již zmínila v předchozích kapitolách, huicholské umění vychází z rituální potřeby samotných Huicholů. Ti věří, že umění, které produkují, má svůj život a moc, může tedy být také nebezpečné, je-li s ním špatně zacházeno. Proto ti, kteří již prošli procesem iniciace¹⁵⁶ a vytvářejí umění pouze k prodeji, by měli přestat tyto předměty vytvářet. Don

¹⁵⁵ *Kuka* je považována za synonymum žijící duše a vody, která po smrti Huichola vysychá (Neurath: 2013, 24).

¹⁵⁶ Míněno důslednou přípravu *jicareros* a jejich absolvování poutě na svaté území Wirikuta, včetně požití rituálního posvátného *peyote* a setkání s bohy.

Octaviano a *mara'akame* José jsou přesvědčeni, že existuje nebezpečí, že by na samotného tvůrce, ale také vlastníka předmětu, mohly tyto předměty zaútočit nebo mu přinést neštěstí či nemoc. Právě v této souvislosti Huicholes našli cestu, jak takovému riziku předejít, tzv. schopností „rozdvojit se“, kterou rozvedu v následujících kapitolách.

Jakmile je umělecký předmět hotov, má být správně vysvěcen a předložen bohům „ke schválení“. Don Pedro například tvrdí¹⁵⁷, že své předměty pokládá u sebe doma na rodinný oltář a k nim se každý den modlí, rozmlouvá s nimi a žádá bohy o svolení, pustit předměty dále do světa. Před samotným prodejem pak všechny předměty odnese do rituálního centra/ kapličky ve vesnici a tam je společně se svým *mara'akame* vysvětlí. Předměty tak dostanou požehnání od jeho bohů a nikomu z kupců neublíží. Don Pedro¹⁵⁸ tvrdí, že předměty to poznají samy, neboť každý vysvěcený umělecký předmět za sebe obdrží „dar vidění“ neboli *nierika*. Don José¹⁵⁹ zase světlí své obrazy sám doma, neboť jsou velkých rozměrů a navíc si on, jako *mara'akame* nemůže dovolit neposvětit nějaký předmět, protože dobře ví, jak má správný proces posvěcování vypadat.

Obrázek 27. Pronajaté prodejní místo dona Pedra a manželky Felipy. Don Pedro má na sobě tradiční

¹⁵⁷ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

¹⁵⁸ Ibid.

¹⁵⁹ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

huicholský oděv a na nohou klasické mexické *huaraches*. Ciudad de México, Coyoacán, 2015. Foto: vlastní.

Obrázek 28. Manželka dona José vyrábí huicholskou bižuterii přímo na ulici. Vlevo dole lze

vidět čtvercové náprsenky s vyobrazením běžícího jelena. Vedle nich pak velké náprsenky znázorňující orly za letu s *peyote* místo srdce. Copilco, 2015. Foto: vlastní

Uctívány a vysvěcovány by měly být všechny huicholské umělecké předměty určené k prodeji, právě proto, aby nikde nemohly napáchat škodu, jak samotnému Huicholovi, tak kupujícímu. Don José tvrdí, že předměty by měly být posvěcovány pravidelně, a také by se u nich měl někdo modlit, nejlépe autor či budoucí majitel. V dnešních podmínkách to však zní spíše jako utopie, neboť na trzích, v obchůdcích ani uměleckých galeriích se to pochopitelně neděje. Don Pedro a don José jsou toho názoru, že se lze tohoto rizika vyvarovat v průběhu samotného procesu. Když se autor k předmětu modlí a následně jej řádně posvětit, minimalizuje riziko případného napáchání škody. Don Octaviano však tvrdí, že tato skutečnost nemusí huicholské umělce trápit tolik, jako správný postup při tvorbě samotného díla, „bohové jsou přece také milosrdní“¹⁶⁰.

Dalším důležitým aspektem kromě vysvěcení je tvorba samotná, tedy její postup. Správný postup dle huicholské *costumbre* je ten, že samotný autor byl v minulosti součástí mnohých poutí, rituálů a obětování bohům spojených s těmi nejvýznamnějšími náboženskými tradicemi Huicholů, tedy jak již bylo zmíněno – prošel iniciací. Primárně však již musel vykonat alespoň pout' do Wirikuty, neboť jak vysvětluje *mará 'akame* José¹⁶¹, tam Huicholes přicházejí k prvnímu velkému kontaktu se svými bohy a mají svou první zkušenost s *peyote*. Kdyby totiž toho svědkem nebyl, znamená to, že se snaží své bohy obelhat a v tom případě by hrozilo, že je popudí proti sobě a ti na něj mohou poslat nějakou kletbu¹⁶².

V průběhu rituálů motivy a postavy z mozaik ožívají svým vlastním životem a nabývají moci. Sám umělec není schopen kontrolovat moc, kterou jeho symboly nabyly a mohou se tudíž stát nebezpečnými, jsou-li špatně použity. Tato zmiňovaná „nebezpečnost“ huicholských děl spočívá právě ve znázorněných symbolech. Huicholes jsou velice pověřiví, a proto například u korálkových motivů dodržují ustálené kombinace barev a obrazců. Motivy spolu vždy souvisejí v sounáležitosti s huicholskými mýty. Nejčastěji se společně vyskytují orel, jelen, *peyote* a kukuřice, neboť dle tradice k sobě mají blízko. Výjimku v tomto mohou tvořit *cuadros*

¹⁶⁰ Rozhovor s donem Octavianem, Morelia, listopad 2015.

¹⁶¹ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

¹⁶² Nejčastěji to bývá nějaká nemoc, v extrémních případech dokonce smrt nějakého člena rodiny. Ibid.

de estambre, které jsou-li provedeny správně, mají být doslovným znázorněním zažitého příběhu „jedince – umělce“ na cestě za bohy, kterou podnikl díky požití *peyote*.

Samotná umělecká díla a na nich použité symboly po svém vytvoření nabývají síly a moci a snaží se se svým tvůrcem komunikovat tím, že k němu začnou promlouvat ve snech. Hlavním problémem se tedy nezdá být to, jak přivést obrázky a výjevy k životu, ale spíše jak je utišit (Neurath, 2013: 27). *Mara'akame* José tvrdí¹⁶³, že některá špatně vytvořená díla mohou kletbu na svého tvůrce seslat dokonce sama, proto je dodržení správného postupu tolik důležité. Don Pedro zase vysvětluje¹⁶⁴, že Huicholes sice loví bohy za pomoci šípů, ale bohové také mohou zaútočit na člověka, zejména poruší-li nějakou z rituálních tradic. Cílem těch, kteří loví bohy je zajistit, aby se bohové nehýbali, a aby se celkově nemohli nekontrolovaně pohybovat, po té co jsou uloveni nebo zachyceni nějakou vizí. Huicholes totiž obecně věří, že sochám, kamenům a uměleckým předmětům¹⁶⁵ v jakýkoliv okamžik mohou narůst křídla, při čemž mohou dostat také chuť zaútočit a pozřít nějakou lidskou bytost. Rituály pak slouží k tomu, aby udržely tyto nebezpečné bytosti vtělené do sošek a kamenů v klidu a pokoji, aby nemohli nekontrolovaně zaútočit a případně někomu ublížit.

Bohové se nedají obelhat, opakuje don Jesús¹⁶⁶, a proto není radno si s nimi zahrávat nebo se o to vůbec pokoušet. Skutečnost je však taková, že se najdou umělci, kteří to přesto dělají po svém a bez požehnání za vidinou rychlejšího výdělků.

6.1.2.1 „Dohoda s bohy“

Existují však také ti, kteří se rozhodli uzavřít „dohodu se svými bohy“ a učili se postupně vytvářet umělecké předměty také nerituální povahy. Naučili se tak dobře rozlišovat mezi předměty s vlastní mocí a životem, a předměty, které mohou poslat do světa vnějšího, aniž by byla napáchána škoda. Vytvořili tak kompromis (Martinez, 2014) mezi těmito dvěma světy, ve kterých musí, ale hlavně chtějí žít. Profesor Johannes Neurath zastává názor, že si jsou velmi vědomi toho, co tvoří, avšak vždy nastává jeden a ten samý problém s dílem, tedy konkrétněji s daným výjevem/ obrázkem – tento buďto žije moc, anebo naopak vůbec. Tradiční huicholští umělci však nevítají ani jednu z těchto variant. Znamená to tedy, že dosáhnout výjevu, který by byl naprosto vyvážený ve všech směrech, je takřka nemožné. Naopak ti Huicholes, kteří

¹⁶³ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

¹⁶⁴ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

¹⁶⁵ To znamená všem předmětům, které znázorňují bohy nebo věří, že jsou v nich bohové ukryti. Ibid.

¹⁶⁶ Rozhovor s donem Jesús, Guanajuato říjen 2015.

vyrobějí pro pouhý rychlý zisk, se o to vůbec nezajímají.

V posledních letech se však mnoho Huicholů, zejména těch mladších, nechce zavazovat bohům a snaží se vyhybat tomuto složitému a „správnému“ procesu, který předchází tvorbě uměleckého předmětu. Přestávají dodržovat pravidla, aby si tak usnadnili cestu a hlavně urychlili výrobu uměleckých předmětů, neboť tyto jsou z většinové míry určeny k prodeji a úplný rituální proces by zpomaloval výrobu dalších prodejních artiklů. Tito mladí umělci se tak upínají ke svým útržkovitým zkušenostem, vizím a hlavně představám, a používají čím dál tím častěji osvědčené opakující se a odpozorované motivy¹⁶⁷, kterými lákají potenciální kupce. Don Octaviano zastává ten postoj¹⁶⁸, že takový postup není v pořádku, neboť tito umělci spoléhají na to, že cizinec je naprostý laik a snaží se mu předmět vnutit na základě atraktivních povídaček, kterými zkreslují huicholskou kulturu.

Huicholes dodržující pravidla tvůrčího procesu jsou v tomto případě takového názoru, že takový autor danou věc „nevytváří“, nýbrž ji pouze „zpracovává“ (Neurath: 2013, 85). Jedná se tak často o pouhé kopie skutečného huicholského umění, které postrádají jakoukoliv náboženskou, rituální a tím pádem také pravou uměleckou hodnotu. Navíc se to hodí skvěle do nastaveného obchodního systému, kdy je čím dál tím častěji prodejce zcela anonymní osobou bez jakéhokoliv osobního přístupu a příběhu.

6.1.3 Tradiční rituální předměty v huicholském umění

Jak již vyplývá z předchozí kapitoly, také v huicholské kultuře jsou umělecké artefakty např. rituální mísy, nože, šípy, oblečení a další personifikovány a deifikovány. Rituální předměty nejen znázorňují huicholské bohy, které mají symbolicky interpretovat, ale také mají vlastní život. U Huicholů takzvaný „Nejvyšší bratr Tamatsi“ je ztotožňován s *flecha* (šíp) a „Naše matka Tatei“ s *jícara* (Neurath: 2013, 26). *Jícara* (obrázek 29), stejně jako šíp, jsou zásadními rituálními předměty pro huicholský duchovní život a jsou rituální nezbytností. Zároveň také slouží jako předměty, skrz které Huicholes žádají své bohy o vyhovění jejich přáním, tudíž plní také roli obětních darů (Kindl: 2003, 54).

¹⁶⁷ Jedná se zde například o motiv *peyote*. Motiv *peyote* sám za sebe prodává, neboť i laik s minimálním zájmem o Huicholy pochopí, že „ten kaktus“ je *peyote*. Tudíž vyobrazení *peyote* prodává mnohem více, nežli pouhé vyobrazení např. právě jelena, což je vlastně také podoba *peyote*, avšak to laik netuší. Rozhovor s donem Octavianem, Morelia, listopad 2015.

¹⁶⁸ Ibid.

U Huicholů dochází k tomu, že se identifikují se svými rituálními předměty a tyto předměty jsou pak také jimi samotnými. Existují tzv. *personas* – *jícara* a *personas-flecha*, neboli *člověk-jícara* a *člověk-šíp*. Každý Huichol se narodí jako *člověk-jícara* a posléze se může proměnit v *člověka-šíp*, v praxi jsou oba pojmy neoddělitelné.

Co se týče vztahu mezi *člověkem-jícara* a *člověkem-šípem*, nejedná se o pouhý progres z bodu A do bodu B. Být *člověkem-jícara* nebo *člověkem-šípem* znamená mít odlišný pohled na svět, a také roli v rámci komunity. Zásadním rozlišením mezi *jícara* a *flecha* je odlišnost mezi neiniciovanými a již iniciovanými Huicholy (Neurath, 2015: 194). *Člověk-jícara* je Huichol, který dosud neprošel celým procesem iniciace a dosud nevykonal pouť. *Člověk-šíp* je již iniciovaný jedinec, který má v rámci komunity již jasně stanovenou roli. Jedná se o hlavní rozdíl, co se jejich role a služby v huicholském světě týče, jestli vykonávají službu komunitě či své vlastní rodině. Johannes Konrad Preuss ve svém výzkumu došel k závěru, že oba rituální předměty jak *jícaras*, tak šípy jsou původním majetkem bohů, kteří je z podzemí vynesli zpět na zem. *Jícaras* mají znázorňovat zem a zároveň reprezentují ženské pohlavní orgány, které bohové vnímají jako prostředek ke znovu vytváření světa (Preuss, 1998:183). Oproti tomu šípy však neznázorňují mužské pohlaví ústrojí, jak by se dalo očekávat, nýbrž zbraň, jejíž pomocí jsou bohové loveni ve svém převtělení do jelenů.

Obrázek 29. Tradiční zdobené a nezdobené rituální *jícaras*.

Zdroj: Museo Nacional de Antropología. Foto: vlastní.

Použitá ikonografie při tvorbě těchto rituálních předmětů znázorňuje, po čem majitel obětiny touží a oč žádá, vysvětluje don Octaviano¹⁶⁹, některé šípy například prosbu o dobré

¹⁶⁹ Rozhovor s donem Octavianem, Morelia, listopad 2015.

zdraví dítěte. Kousky květin žádost o vypuzení nemoci z těla dítěte nebo troška tabáku představuje prosbu, aby z dítěte vyrostl dobrý léčitel. Obvykle se tyto rituální předměty připravují několik dní před samotným rituálem, jak říká don José¹⁷⁰, může se jednat dokonce i o týdny příprav. Když jsou hotovy, v průběhu celého jednoho večera jsou pak posvěceny za doprovodu šamanských písní, které zpívá *cantador* a posléze již pouze čekají na své hlavní rituální využití v samotný den svátku či oslav, tvrdí ze své zkušenosti don Pedro¹⁷¹. V den svátku pak bývají rituálně rozmístěny na posvátná místa v okolní krajině, popisuje. Je-li pak zabit také jelen, bývají rituální předměty potřeny jeho krví.

6.1.3.1 Člověk – *jícara*¹⁷²

Lidé-jícara jsou novici, ve velké míře mladí muži, kteří při rituálech a slavnostech znázorňují své předky, a kteří jsou povinni uskutečnit pouť do Wirikuty. Jejich název se odvozuje od toho, že jsou ochránci *jicaras*, které znázorňují předky, jejich matky, a také plodnost (Neurath: 2015, 187). *Jicara* je symbolem země, ženy a ženského lůna, které jsou považovány taktéž jako jelen za oběť lovce. Jedná se o předmět, který obsahuje a vytváří život, proto se v *jicaras* bohům nosí nejčastěji obětiny¹⁷³ ve formě potravin či vody, které mají za úkol tvořit nový život a zajistit tak kontinuitu. Darovat *jicaras* je jako darovat ženy (Preuss, 1998: 286), dojde tak uskutečnění sňatku s bohy. *Jicareros* nejsou bohové, ale znázorňují předky, od kterých se očekává, že se bohy stanou.

6.1.3.2 Člověk-šíp

Druhou skupinou jsou pak „*personas - flecha*“. Jsou to Huicholes, kteří již prošli procesem iniciace, obvykle se jedná o dědy a pradědy, kteří jsou již vzhledem ke svému věku a dlouhé životní úloze považováni taktéž za „předky“, a jsou stejně tak váženi jako huicholští bohové (Neurath, 2015: 193). Šíp symbolizuje lov *peyote*, který je cestou k bohům a při lovu se zjevuje v podobě divokého jelena. Jelena, který se zjevuje, protože si přeje být lapen, aby se mohl převtělit do *peyote*.

¹⁷⁰ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

¹⁷¹ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

¹⁷² Rozdělení *člověk - jícara* a *člověk - šíp* jsem se rozhodla napsat a vysvětlit až v této kapitole, neboť je pro mou práci významné právě kvůli vlivu na huicholské umění.

¹⁷³ Rozhovor s donem Octavianem, Morelia, listopad 2015.

Prof. Neurath je toho názoru, že právě tato dobrovolná oběť je důkazem udržení tradic (Neurath, 2015: 200). Huicholes, kterých jsem se dotazovala, se shodují, že právě požitím masa uloveného jelena se do konzumenta vpravují šamanské schopnosti, které mu jelen dobrovolně předává právě proto, aby tradice dále pokračovala a přenos *costumbre* byl stále opakujícím se a nikdy nekončícím procesem. *Persona-flecha* má tuto zkušenost, protože touto cestou prošla a pochopila způsob fungování huicholské *costumbre*.

6.1.4 Huicholské koráلكové umění

Huicholské koráلكové umění je v současnosti v Mexiku nejčastěji vídaným artiklem k zakoupení v rámci indiánských uměleckých předmětů. V posledních letech je čím dál tím žádanější zejména díky své estetičnosti, živým barvám, indiánským výjevům a preciznímu zpracování. Na jednotlivých pestrobarevných koráلكových předmětech se nejčastěji vyskytují tyto snadno rozpoznatelné motivy: hvězdy, šípy, zvířata (krávy a jeleni), kukuřice a další rostliny, mužské a ženské postavy a hlavně *peyote* (obrázky 30 - 34). Všechny tyto motivy jsou součástí proseb bohů. Obliba a rozšíření huicholských koráلكových artefaktů souvisí také s rostoucím „mexickým boomem“ posledních let, nesoucím hlavní myšlenku jakéhosi symbolického návratu k předkolumbovským kořenům, rozhodnutí přijmout svou indiánskou minulost a kořeny nejen v odkazu na Aztéckou říši a být na ně hrdý.

Jak jsem již vysvětlila, huicholští umělci věří, že právě *peyote* je ten, který je při jejich tvorbě vede, a který dává dílům jedinečnost, význam a sílu. Zatímco *peyote* je skutečný autor díla, oni jsou jeho prostředníkem na zemi a tedy finálním tvůrcem, který dílo zhmotní. *Peyote* jim zjeví obrazy a výjevy, které mají posléze za úkol zhmotnit a přenést na umělecký předmět. Mimo výjevy ze setkání s bohy díky *peyote* tyto motivy také znázorňují také to, oč Huichol své bohy žádá, jak jsem již zmínila výše. Je to důležité hlavně právě u koráلكových mozaik a *cuadros de estambre*. Já se však převážně věnuji koráلكovému umění, jelikož je o něj větší zájem, je velmi estetické a nebývá tak velkých rozměrů jako *cuadros de estambre*.

Koráلكový motiv zároveň znázorňuje, jakým způsobem a o co tvůrce bohy žádá, a také které konkrétní bohy žádá, vysvětluje don Octaviano¹⁷⁴. Častými motivy v koráلكových mozaikách jsou zvířata, která Huicholes považují za veselé živé bytosti rozdávající radost. Vždy jsou však kombinovány s výše vyjmenovanými tradičními motivy. Výjimku tvoří huicholské masky, které slouží-li k rituálním účelům, jsou zdobeny motivy, které pro oko laika působí velmi nečitelně a abstraktně. Jsou-li však určeny k prodeji, jsou zde použity opět snadno

¹⁷⁴ Rozhovor s donem Octavianem, Morelia, listopad 2015.

rozpoznatelné motivy jako slunce, orel, jelen, a samozřejmě *peyote* (Neurath, 2013: 121) včetně svého rozkvetlého stavu, což nebývá obvyklé. Použité barvy, způsob vyobrazení, geometrické tvary a okolní symboly vypráví celý příběh. Huicholes své bohy nejčastěji žádají o dlouhý a zdravý život, o děti, o zdraví svých potomků, dobrou a bohatou úrodu, úspěch při lovu a v neposlední řadě také čím dál tím častěji o peníze.

Obrázek 30. Náramek vyrobený donem Pedrem, 2015. Lze vidět jelena s třemi krvácejícími ranami od šípů, kterými se nechal lapit. Mezi jeleny se pak nachází samotný *peyote*. Foto: vlastní, 2015.

Obrázek 31. Náramek vyrobený donem Octavianem. Taktéž se zde je jelen a *peyote*, avšak v paroží jelena lze spatřit odražející se slunce, které má symbolizovat právě hořící paroží. Foto: vlastní, 2015.

Obrázek 32. Pánský náhrdelník vyrobený donem José, 2015. Známořující opět jelena přetvřujícího se v *peyote*. Foto: vlastní, 2015.

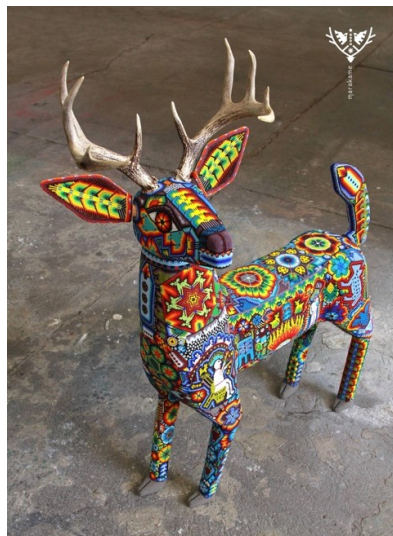
Obrázek 33. Náhrdelník vyrobený donem Jesús, 2015. Známořňuje vycházející slunce nad posvátnou oblastí *Wirikuta*. Foto: vlastní, 2015.

Při tvorbě koráلكových předmětů se dodržuje tradiční postup: používá se včelí vosk a pestrobarevné korálky nazývající se *chaquira*, které jsou Huicholům dodávány z Evropy. Česká firma Preciosa Ornela z Jablonce nad Nisou se zabývá specializovanou výrobou skleněných

korálek pro mexické indiánské etnikum Huichol, stejně tak jako italské Murano z oblasti Veneto. Tyto korálky jsou pak z Evropy dodávány mexické společnosti *bicristal*¹⁷⁵ se sídlem v hlavním městě, odkud jsou dále distribuovány mezi Huicholy nebo si pro ně Huicholes osobně do hlavního města dojíždějí, čehož jsem byla sama svědkem.

Co se týče včelího vosku, je nejlépe dostupným a tím nejtradičnějším pojídlem¹⁷⁶. Málodky se stane, že do něj Huicholes něco přimíchají, nebo že by jako náhradu použili nějaký druh lepidla, u tradičních předmětů to nepřichází v úvahu, protože jak již bylo zmíněno výše, také tohle by byl zajisté důvod, kvůli kterému by se mohli bohové rozzlobit¹⁷⁷.

Mezi toto korálkové umění můžeme zařadit různou bižuterii, náprsenky, čelenky a jiné drobné korálkové předměty určené k okrase. Nejvyhledávanějším artiklem, co se týče poptávky po huicholském korálkovém umění, jsou dřevěné sošky pokryté tradičními korálky. Zde dochází k jednomu velmi zajímavému jevu, co se dnešní huicholské umělecké tvorby týče. Huicholes si totiž dřevěné sošky kupují od jiných indiánských etnik, nejčastěji z mexického státu Guerrero, ležícího jižně od Lago de Chapala. Huicholes pak zakoupené sošky korálkují svými tradičními motivy (Neurath, 2013: 76).

¹⁷⁵ Informace možno ověřit na stránkách společnosti „bicristal“, k dispozici online: <http://www.bicristal.com/>
Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

¹⁷⁶ Huicholes navíc věří, že včely vytvářejí tolik vosku proto, že jim bohové nařídili aby je Huicholům poskytovaly k tvorbě svých rituálních děl. Don Pedro mi například tvrdil, že jeho dědeček o tom byl skutečně přesvědčen. Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

¹⁷⁷ Rozhovor s donem Jesús, Guanajuato říjen 2015.

Obrázek 34 - 35. Vlevo korálová soška jelena vyrobená na zakázku, Morelia 2015. Foto: artemarakame.com – se svolením autora. Vpravo don Jesús zapózoval u jím opracovaného a vyzdobeného kusu dřeva. Michoacán, 2015. Foto: vlastní.

Posledním příkladem, a to pravděpodobně tím nejvíc poutajícím pozornost, jsou zvířecí lebky a napodobeniny lebek lidských, jež jsou také korálové, avšak nejčastěji putují do soukromých uměleckých sbírek nadšenců.

Obrázek 36 - 38. Autentická posvěcená korálovaná lebka vyrobená donem Pedrem (podklad: papír a vosk), 2015.

En face: v oblasti očních bulv je znázorněn počáteční stav *peyote*, okamžik mezi požitím *peyote* a samotným setkáním s bohy. Spodní čelist je lemovaná modrou barvou, jedná se o znázornění mořských vln huicholského posvátného místa San Blas, aneb místa odkud se zrodilo slunce. Profil: uprostřed lze vidět boha Slunce, kolem něj jako hvězdy jej lemují klasy kukuřice. Mezi jednotlivými kukuřicemi lze spatřit jelení hlavy mající mezi rohy znázorněný malý zelený *peyote* s bílými tečkami. Zezadu: prostředkem lebky se táhne pás znázorňující roční období a měnící se úrodu, zároveň odkazuje na jednotlivé každoroční cykly, které dělí jednu pouť do *Wirikuty* od druhé. Po stranách lze opět vidět jelení hlavu a klasy kukuřice. Foto: vlastní, 2017.

Korálované předměty se pro Huicholy staly charakteristickým rysem, málokterý Huichol prodává jiné umělecké předměty, aniž by neprodával korálové artikly. Bohužel však v posledních letech vzrostl velký počet zájemců zejména mezi turisty, což mělo za následek různé modifikace tradiční huicholské korálové tvorby, o níž se budeme bavit v následující kapitole.

6.2 Merkantilizace: Dichotomie umění vs komerční produkt

Vzhledem k současné intenzitě tvorby uvnitř huicholské společnosti můžeme o Huicholech mluvit jako o „etniku umělců“. V dnešní době totiž valná většina žije z toho, že prodává své umění buďto do antropologických sbírek, nadšeným laickým sběratelům, etnologům nebo čím dál tím častěji, turistům. Většinu huicholských rodin v současnosti živí právě tento prodej, za kterým se mužská část rodiny vydává do velkých měst.

Zabývat se huicholským lidovým uměním znamená pohybovat se v oblasti různých uměleckých produkcí a zároveň dvou protichůdných světech, moderním a tradičním (Navarrete, 2014). Tento fenomén vedl ke zvýšení zájmu o ně samotné v posledních letech na území Mexika a měl za příčinu několikanásobně zvýšenou poptávku, na kterou Huicholes obratem odpověděli. Huicholes to neradi přiznávají, ale velmi často jsou za to jinými, zejména susedními, etniky napadáni a je jim vyčítáno, že prodávají svou vlastní tradici a kulturu cizincům.

6.2.1 Motivace k obchodu s uměním

Motivace Huicholů obchodovat s jejich uměním je dvojí. První je prostý finanční zisk, který jim umožní vycestovat za hranice komunity, vylepší rodinný rozpočet a životní úroveň. V posledních letech je finanční motivace ještě posílená faktem, že čím dál tím více huicholských mladých mužů je rozhodnuto studovat ve městech a má mimo jiné potřebu hájit a šířit svou kulturu také mimo komunitu.

Druhou hlavní motivací je, tradiční a mytologická stránka, zakládající se na „strachu z neznámé kultury“. Huicholes věří, že vzrůstající obchod s mestici je nejlepší možnou obranou. Bude totiž „oddalovat cizince od případného útoku“ jak to pojmenoval prof. Neurath (2013: 123), neboť jim Huicholes dávají právě to, oč žádají.

Obrázek 39. Typický stánek s huicholským uměním. Dokola lze vidět rozvěšené náhrdelníky a náprsenky s motivy *peyote* a rozkvetlých květin. Na stole jsou pak rozmístěny náramky a ozdobené napodobeniny pravých jícaras. Vzadu pak zdobená korálková býčí lebka a jaguár s rozevřenou tlamou. Mercado de Artesanías, Coyoacán 2015. Foto: vlastní.

6.2.2 Schopnost „rozdvajování“

Přeměna rituálních předmětů v předměty „pouhé“ hodnoty lidového umění, je důkazem huicholského chápání „rozdvajování se“ (Martinez, 2014), tedy navázání vztahů s okolním světem mimo jejich komunity. Jsou si vědomi, že za hranicemi jejich komunit je svět jiný, který o ten jejich jeví zájem a oni na to reagují tvorbou „výjimečného umění“, neboť to, co je v očích mimo jejich kulturu považováno jako lidové umění mající významnou kulturní a estetickou hodnotu, je v jejich očích pouhým nepřírozně vytvořeným předmětem k přímému prodeji.

Schopnost „rozdvajování“ mají hlavně umělci, kteří uzavřeli již zmíněnou „dohodu“ s bohy. Naučili se totiž vyrábět umělecké předměty, které jsou pro kupujícího cizince z hlediska huicholského náboženství a rituálního významu nezávadné a bezpečné. Nehrozí, že by se zakoupením těchto předmětů na ně snesla kletba nebo jim hrozilo něco zlého, vysvětluje don Octaviano¹⁷⁸, tito Huicholes dobře ví, co dělají. Don Pedro tvrdí¹⁷⁹, že sem vlastně tak trochu

¹⁷⁸ Rozhovor s donem Octavianem, Morelia, listopad 2015.

¹⁷⁹ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

spadají všichni umělci včetně něj¹⁸⁰, protože vlastně i on prosí své bohy o posvěcení předmětů, které má přichystané k prodeji. Sám říká, že stejně tak jako se k předmětům modlí a svěťí je, také žádá bohy o umožnění jejich prodeje. Podstatné však je, jak upozorňuje don José shodující se ve svém tvrzení s donem Pedrem a donem Octavianem, že korálkovaný motiv nenapadne Huichola sám. Zde je právě ten rozpor – i když huicholský umělec uzavřel „dohodu se svými bohy“, stále potřebuje *peyote* dle tradičního způsobu k tomu, aby nabyt vizí, které posléze zhmotní do svých mozaik. Don Pedro tvrdí¹⁸¹, že na toto téma vedl nejméně jeden rozhovor se svým bratrem, který při tvorbě svých děl tímto způsobem postupuje. Bratr mu prý tvrdí, že *peyote* mu v tom případě vyjeví jen to, co chce, neboť dobře zná jeho záměr vyrobit dílo k prodeji, a don Pedro tomu věří.

Pak jsou zejména mladí Huicholes, kteří mají se svou vlastní tradicí problém. Již jsem zmiňovala umělce, kteří pouze napodobují odpozorované tradiční motivy. Místo aby vytvářeli zejména pro turistický trh něco jako „pseudo – indiánské“ umění¹⁸², skončí velmi často nechtěnou tvorbou rituálně relevantního umění, které se může stát v huicholském vidění světa velmi mocným a nebezpečným nástrojem.

Don Octaviano říká¹⁸³, že jsou také takoví umělci, kteří se při tvorbě uměleckého předmětu chtějí co možná nejvíce oprostit od svého tradičního rituálního vlivu a zázemí, a proto se rozhodnou na čas svou komunitu opustit a odjet tvořit do městského prostředí, aby mohli tvořit díla, bez rituálního významu a náboje. Mezi ně často pak také patří ti, kteří odjíždějí bydlet do velkých měst, dokonce na několik měsíců a vytvářejí tzv. umění na zakázku. Don Pedro takto jezdí do Ciudad de México vždy na 3 měsíce, nejen proto, aby byl se svým synem, který zde žije a pracuje pro CONACULTA, ale také proto, že zde prodává předměty, které v průběhu roku vyrobil. Jak sám tvrdí, již několikrát mu bylo nabídnuto vyrábět na zakázku, ale na rozdíl od svého bratrance to nedělá. Tvrdí, že mu to není přirozené:

já jsem umím vyrábět pouze podle tradičního způsobu. Potřebuji mluvit s bohy, žádám a modlím se k *peyote*, ať vede mou ruku, bohové mi poskytují vize a já je tradičně pouze zaznamenávám. Tvořím dle toho, co cítím a co vidím, *peyote* mě vede, bez něj si to neumím představit, ztrácelo by to pro mě smysl a měl bych pocit, že podvádím. Takhle lidem

¹⁸⁰ Samozřejmě zde automaticky nepočítá s umělci, o kterých již mluvil don Octaviano, o mladých umělcích, kteří pouze napodobují huicholské umělecké předměty. Ibid.

¹⁸¹ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

¹⁸² Což je mnohdy také původně jejich cílem.

¹⁸³ Rozhovor s donem Octavianem, Morelia, listopad 2015.

poskytuje střípek své kultury a toho, jak žijeme. Umělecké předměty také vyprávějí část naší historie.¹⁸⁴

Umělci na zakázku často nepracují sami za sebe a neprodávají na ulici. Z počátku pracovali pro různá muzea a umělecké sbírky, v současnosti se však poptávka razantně proměnila. V posledních letech bývají zaměstnáváni v obchodech s mexickým uměním zejména pro turisty, anebo v malých galeriích, většinou však vždy zaměřených na rychlý prodej a turismus. Stává se zde, že nabídka zde prodávaných uměleckých předmětů jasně odpovídá na poptávku, a ta je v posledních letech dost bizarní a budu se jí věnovat v jedné z následujících kapitol. Mezi toto umění patří nejčastěji rozmanité korálkové předměty větších rozměrů jako sošky a lebky a *cuadros de estambre*.

„Tradičními“ a staršími Huicholy, stejně tak jako mnohými sousedními etniky, je této převážně mladší generaci velmi často vytýkáno, že obchodují s jejich indiánskou podstatou a duchovnem, nicméně nezadržuje je to v další tvorbě a vývoji. Z řečeného se může jevit, že je produkce huicholských uměleckých děl značně problematická, což je do jisté míry pravda, neboť huicholský umělec začne sám sobě pokládat otázky, zda není lepší účastnit se a podílet se na rituálu samotném, než jej pouze uměním interpretovat. Hlavní hnací silou pro velkou část Huicholů je fakt, že vyvíjejí úsilí proto, aby šli ve šlépějích svých vlastních předků, a díky tomu mají zase pocit, že jejich umění nabývá rituální hodnoty a není pouhým komerčním objektem určeným k obohacení cizinců.

¹⁸⁴ Rozhovor s donem Pedrem, Coyoacán leden 2016.

Obrázek 40 - 43. Kravské lebky vyzdobené na zakázku pro prodej do uměleckých sbírek. Majitelé konceptu, se kterými jsem se setkala, se obhajují tím, že Huicholům dávají možnost výdělku. Lebky je možno objednat na zakázku, jak typ zvířecí lebky, tak barevná kombinace. Morelia, 2015. Foto: artemarakame.com - se svolením autora.

6.2.3 Poptávka po „původním a exotickém“

Pro to, co a v jakých podmínkách Huicholes tvoří, je podstatný i tlak, který přichází se současnou poptávkou po huicholském umění. Mezi největšími zájemci jsou mesticové a turisté. Na řemeslných trzích velkých mexických měst, lze snadno nalézt huicholské prodavače nebo alespoň huicholské umělecké předměty, které jsou dle již výše zmíněných rysů snadno rozpoznatelné. Navarrete tvrdí, že Huicholes prodávají medializovanou verzi své vlastní kultury (2014), která je do jisté míry smyšlená, umělá a přizpůsobená naší kultuře. Tvrdí, že tato verze huicholského umění je totiž pro nás lehce pochopitelná, na rozdíl od té původní rituální, že to Huicholes dělají pro dobro kupujícího „na míru“. Hlavní motivací chápe prodej těchto uměleckých předmětů a následný výdělek z něj. Právě tento způsob se jeví jako ta nejschůdnější cesta, jak oslovit a zaujmout cizince, právě tím, že mu vyjdou vstříc. Kupec si tedy nekupuje nic víc, nežli kus kulturní authenticity, kterou sám této indiánské kultuře přisuzuje (Navarrete, 2014) a která jeho touhu po exotickém kousku uspokojí, neboť i takhle pro něj představuje něco fascinujícího, jež se zcela odlišuje od vlastní kultury, ve které žije.

Samotný proces prodeje je jednoduchý, huicholský prodejce spoléhá na rozpoznatelné symboly a motivy, kterými je kupec přilákan. Tyto symboly klientovi barvitě osvětlí prostřednictvím krátkého huicholského mýtu, čímž je kupec uspokojen a má pocit jistého zasvěcení, pochopení huicholské kultury. Domů si pak odnáší kousek, který věří, že je původní a autentický.

6.2.4 „Odhalený“ umělecký produkt k prodeji

Mnou dotázání Huicholes s teorií od Navarrete příliš nesouhlasí. Don Octaviano a don Pedro se spíše přiklánějí k tomu názoru, že jsou umělci, kteří si nedávají pozor na to, co říkají a mnohdy cizinci prozradí o své kultuře více, než je nutné. Toto vyzrazení nevnímají přímo jako ohrožení své komunity nebo etnika celkově, ale spíše jako poskytnutí nepřislušné informace nezasvěcené osobě. Don José se obává¹⁸⁵, že velké množství uměleckých předmětů určených k prodeji v sobě skrývá rituální vědomí a část tradice, byť prvotní snaha je vyrábět umělecká díla k tradičním huicholským rituálům a k prodeji odděleně. Nelze tedy úplně říci, že veškeré huicholské umění jako celek je oknem do huicholského světa. Na druhou stranu je však pravděpodobné, že mnoho uměleckých předmětů jím je zcela neúmyslně a nevině. Souvisí to však se samotnými umělci, kteří mnohdy cítí nutkavou potřebu nepříliš zasvěcenému kupujícímu něco povědět o daném artefaktu, čímž mu vlastně ne zcela vědomě přibližují svou vlastní realitu a vyzrazují tím tak velkou část jejich vlastní tradice, jak vysvětluje don José¹⁸⁶.

Profesor Neurath tvrdí, že se tomu tak stává u ikonografických popisů děl, kdy se sám Huichol snaží co nejjednodušeji cizinci vysvětlit význam použitých motivů za pomoci huicholských legend. V těchto chvílích totiž přichází do střetu přirozená potřeba nezasvěceného poučit, s úmyslem uchránit co nejvíce svou několikasetletou tradici před vnějším světem (2013, 26).

6.2.5 První příklad novodobého prodeje: Arte Huichol na přání - bizarní verze umění

Potenciální klientelu lze rozdělit do dvou hlavních skupin - národní a mezinárodní. Národní skupina je tvořena převážně mladými mestici. Dnešní Mexiko prochází silnou vlnou přijetí svých indiánských kořenů, trůfám si s rukou na srdci tvrdit, že se jedná o současný trend. Mít něco tradičního, mexického, indiánského a nestydět se za to je současný postoj mexického mestického obyvatelstva ve velkých městech. Mezinárodní skupina se pak skládá pochopitelně s cizinců, kteří Mexiko navštíví. Jejich motivace je založena hlavně na touze po „tradičním“, mexickém či indiánském neboť je to pro něj jako pro cizince „exotické“.

Současná poptávka po huicholském umění na zakázku je nejsilnější zejména co se tradičních huicholských motivů týče. Barevné korálky, geometrické mozaiky a všudypřítomný a do očí bijící *peyote* je největším lákadlem, a zároveň neomezenou studnicí možností, v rámci zakázkového umění. Současný kupec totiž netouží primárně po tom, si autentický (a exotický)

¹⁸⁵ Rozhovor s donem José, Guadalajara říjen 2015.

¹⁸⁶ Ibid.

indiánský kousek doma pouze vystavit, nýbrž se s ním chce chlubit a udělat z něj předmět denní nebo alespoň časté potřeby. Platí tak huicholskému umělci často za to, aby z předmětu denní nebo časté potřeby, udělal předmět „huicholský“.

Obrázek 44 - 46. Zleva doprava: příklad obalů na iPhone 5 (vpravo snadno rozpoznatelný motiv kukuřice, *peyote* a jelena.). Láhev od Coca Cola (*peyote* vpravo dole, jelen na hrdle). Motocyklistická helma v praxi (rozpoznatelný motiv *peyote* na temeni). México D.F., 2015. Foto: vlastní.

Isabel Martínez (2014) ve své práci tvrdí, že pro huicholské zakázkové umělce tato skutečnost nepředstavuje až tak velký problém, protože je pro ně důležité neustále dotvářet svůj způsob chápání světa (kosmovizi), tudíž pro ně není podstatné vytvářet nějaký finální produkt, nýbrž je důležitá právě přeměna něčeho, co je jim blízké, do něčeho, co je blízké zase kultuře naší. Tímto se dostávám k asi nejzajímavější části, co se huicholského umění posledních let týče – bizarnímu huicholskému umění. Právě snaha o přiblížení se nám - laikům a snaha ze strany Huicholů nás taktéž pochopit, dává vzniknout jedinečným předmětům, které mnohdy předčí představivost kupců a zůstává nad nimi rozum stát. Nejčastěji tato situace nastává u uměleckých předmětů vyrobených na zakázku, neboť huicholský umělec bývá zcela otevřen požadavkům svého klienta a nestanovuje mu hranice. Don Octaviano se znepokojuje nad tím¹⁸⁷, že ti, kteří tímto způsobem pracují, jsou jistým způsobem ignoranti, protože tvoří doslova dle zadání, aniž by si sami zjistili, jaký předmět vyrábějí. Co se týče umění na zakázku, v módě není tolik samotná výroba, jako okorálování předmětu vlastního výběru. V těchto případech pak vzniká bizarní produkt nejen na rozporuplné hranici dvou zcela odlišných kultur (tradiční huicholské a moderní západní), ale ve většině případů také, troufám si říci, že na hranici kýče.

¹⁸⁷ Rozhovor s donem Octavianem, Morelia, listopad 2015.

Obrázek 47. Na zakázku vyrobená maska Darth Vadera z kultovních Star Wars. Důkaz protnutí tradičního huicholského umění s moderní západní kulturou. Guadalajara, 2015.

Zde lze spatřit modrý *peyote* na čele v klasu kukuřice, dále vpravo sluneční paprsky, zajíce a hada. Kolem čelistí orlí křídla, dole u krku vlny Tichého oceánu v poutním místě San Blas a opět sluneční paprsky. Foto: bratr dona Pedra.

Problémem je znevážení původních kulturních hodnot a tradic (Martínez, 2014), k němuž díky tomuto bizarnímu požadavku dojde, což si kupec nebo objednatel z valné části neuvědomuje nebo mu na tom nezáleží. Ze strany těchto umělců pak dochází k uspokojení z právě onoho kulturního „přiblížení a pochopení cizince“, jak vysvětluje don Pedro na příkladu svého bratrance, který se této výrobě posledních několik let věnuje a nevidí na ni nic špatného.

Zvláštním tématem by pak bylo také dostupné „huicholské umění“ nabízející se zejména v oblasti Mayské riviéry. V této oblasti Mexika je velká koncentrace zahraničního turismu, což pochopitelně představuje množství „laických kupců“. Zde je velice patrný „synkretismus“ s dalšími náboženstvími, důkaz snahy o uspokojení zahraničního klienta a případného kupce. Kupec si tak zakoupí něco, čemu má pocit, že sám rozumí (soška Buddy) s motivem něčeho, co je pro něj typické mexické a exotické, čemu nerozumí, ale nevadí mu to.

Obrázek 48. Křesťanský kříž vyzdobený po huicholském vzoru, prodáváný v rámci kolekce huicholského umění v obchůdku s mexickými uměleckými předměty. Tulum 2015. Foto: vlastní.

Obrázek 49. Korálkovaný Buddha po huicholském vzoru je čím dál tím žádanějším zbožím. Když jsem se ptala prodávajícího na cenu, bylo mi sděleno, že je pouze na objednávku kvůli svému častému vyprodání. San Cristóbal de las Casas, 2016. Foto: etsy.com

6.2.5.1 Arte Huichol v současném módním průmyslu

Mně osobně zaujala současná situace, kdy se o tradiční výrobky etnologické hodnoty začne zajímat novodobý oděvní průmysl. Zejména v posledních 3 letech jsou stále v módě styly s obecnými názvy *etno* a *boho*, které nečerpají pouze inspiraci z tradičních indiánských kultur, někteří návrháři etnika přímo vykrádají a tradiční vzory prezentují za své vlastní, jako v případě francouzské oděvní návrhářky Haute Couture Isabel Marant¹⁸⁸. Francouzská návrhářka Isabel Marant¹⁸⁹ byla v roce 2015 obviněna mexickým indiánským etnikem Mixe z plagiátorství, když uvedla ve své kolekci jaro/ léto 2015 tradiční vyšívání oděv tohoto etnika ze Santa María Tlahuilottepec za svůj vlastní návrh. „Její návrh“ byl následně k prodeji v butikách po celém

¹⁸⁸ Informace vyňata z mexického tisku, k dispozici online na:

<http://www.excelsior.com.mx/global/2015/11/19/1058371> Datum posledního přístupu: 3.5.2017.

¹⁸⁹ Stránky francouzské návrhářky včetně kolekce jaro/léto 2015 k dispozici online na:

<https://www.isabelmarant.com/en/> Datum posledního přístupu: 15.1.2017.

světě. Po té, co případ vyšel najevo a dostal se do médií přiznala, že se tímto etnikem inspirovala, avšak obhajovala se, že návrh nevydávala explicitně za vlastní. Případ je stále v soudním řízení, neboť právníci Isabel Marant nechali návrhářčin design patentovat a požadují od komunity Santa María Tlahuitoltepec platit za autorská práva, chtějí-li dále motiv vyšívát.

Mexický návrhář Ricardo Seco však velice svérázným způsobem ve své tvorbě prezentuje míchání současných módních trendů s tradičními indiánskými vzory (obrázky 50 - 51). V tomto konkrétním případě se nebál navázat spolupráci s americkou značkou sportovní a běžecké obuvi New Balance a pro svou jarní módní přehlídku v Paříži představil své modely v této značkové obuvi pokryté huicholskými motivy, které si nechal na zakázku pro svou přehlídku v Evropě vyrobit, čímž sklídl úspěch za oceánem¹⁹⁰.

Obrázek 50 - 51. Galerie Yarawé, Avenida Francisco I. Madero, México D.F., 2015.

Tato verze známé americké obuvi se stala hitem a její vyhotovení je v hlavním městě snadno dostupné a k dostání na objednávku s dodejkou do 3 týdnů v přepočtu za 7000,- Kč. Když jsem se v galerii Yarawé, na ulici Avenida Francisco I. Madero ptala na podmínky výroby a zdobení, dostala jsem možnost donést si buďto svou vlastní sportovní obuv New Balance nebo oznámit číslo chodidla a objednat si. Orientační dodej 3 týdny je z důvodu odvezení obuvi do rodné komunity Huichola, který tento druh umění na zakázku poskytuje, jak mi bylo vysvětleno.

Poslední velkou osobností, která využila v roce 2013 huicholské motivy byl světový obuvnický král Christian Louboutin, který neváhal použít tradiční korálkový motiv na dámskou společenskou obuv (obrázky 52 – 53) a obul do nich nejednu celebritu.

¹⁹⁰ Módní přehlídka a obuv značky New Balance s huicholskými motivy vyrobenými na zakázku byla představena na Paris Fashion Week, který se uskutečnil na jaře 2015. Disponible en: <http://www.vogue.mx/moda/estilo-vogue/galerias/ricardo-seco-en-paris-fashion-week-otono-invierno-2015/3985/image/1272695>

Jsem zastáncem toho názoru, že v této podobě tradiční indiánské motivy na světová módní mola nepatří a podpoře kultury daného etnika to nijak neprospívá.

Obrázek 52 - 53. Autor: Christian Louboutin. Lze spatřit *peyote* v oblasti paty.

Foto: http://us.christianlouboutin.com/us_en/

6.2.5.2 Arte Huichol v současném hudebním průmyslu

V rámci současného hudebního průmyslu se huicholské umění také vyskytlo. V roce 2015 dostal Elton John při své koncertní šňůře po Mexiku od jednoho huicholského hudebního uskupení dárek v podobě akustické kytary s perličkovým vzorem (obrázek 54), zahrnující jeho znamení zvěrokruhu. Během turné po Mexiku pak na ni zahrál pár skladeb.

Francouzské duo elektronické hudby Daft Punk typické pro svou vizáž, jejíž součástí je futuristická přilba, vystoupilo na svém koncertě v Los Angeles v její „huicholské verzi“ (obrázek 55), kterou dostali darem od svého velkého fanouška. Mexický fanoušek Daft Punk a výrobce motorkářských přileb, nechal na zakázku vyrobit u huicholského umělce Césara Menchaca přilby pro toto duo světové hudby. Daft Punk, jež v únoru 2017 odehráli v těchto přilbách koncert v Los Angeles, ohlásili světové turné na rok 2017/2018 a přislíbili při něm využití svého mexického dárku.¹⁹¹

¹⁹¹ Zdroj: <http://alohamx.com/wp/daft-punk-la-rompera-con-estos-cascos-de-arte-huichol/>

Obrázek 54. Elton John se svým dárkem před koncertem, México D.F. 2015.

Foto: <http://www.huicholmusical.com.mx/>

Obrázek 55. Přilba pro francouzské elektronické duo Daft Punk od fanouška.

Foto: <http://masdemx.com/2017/03/arte-huichol-daft-punk-cascos/>

6.2.6 Druhý příklad novodobého prodeje: masky

Profesor Neurath tvrdí (2013: 191), že zatímco akademici si již po mnoho let nejsou jisti konkrétní definicí či charakteristikou tradičních indiánských předmětů, laická veřejnost má naprosto jasno, neb na otázku *co je typické pro indiánská etnika?* si vždy představí „tanec a masky“. Huicholes používají masky pouze k některým rituálním obřadům. Don José mi vysvětlil, že masky znázorňují obličeje huicholských bohů, kteří se na ně přišli podívat z podsvětí. Uctívají se a je v nich síla.

Mezi huicholskými uměleckými předměty, zejména těmi určenými na prodej, najdeme masky taktéž. Tyto pestrobarevné masky, které jsou potažené korálkovými mozaikami¹⁹², však uchvacují převážně pro ten význam, který jim kupec či nadšenec sám přisuzuje. Jedná se o uchvacující pocit autenticity spojený s jedinečným etnickým charakterem daného uměleckého objektu. Obecně samotné masky považuje laický kupec za velice atraktivní svědky huicholské kultury (Navarrete, 2014). Tato atraktivita převážně souvisí s celkovou huicholskou kosmovizí, která fascinuje právě z toho důvodu, že se točí kolem šamanismu, psychotropních látek, dalekých poutí a rituálů, všeho zcela odlišného od moderního technologického světa zatíženého urbanismem a zbaveného spirituality.

¹⁹² Ve výjimečných případech však také výšivkami a nášivkami.

Martínez (2014) zastává názor, že huicholské masky, jsou nejlepším příkladem toho, jak vysvětlit jeden z huicholských přístupů obchodování se svým uměním. Tyto masky nejsou totiž ničím, nežli pouhým odrazem toho, kdo si je kupuje, tedy mestice, který se snaží ztotožnit s huicholskou kulturou, „neIndiána“, a přeje si alespoň na chvíli cítit se jako Indián. Huicholská maska jako turistický suvenýr je příkladem významného rozporu. Také zde totiž platí, že touto maskou dle mylných představ Huichol ochraňuje svou tradiční kulturu. Ze strany druhé však hezky zpracovaná huicholská maska slouží k rozšiřování povědomí o huicholském umění a kultuře za hranice huicholských komunit i za hranice Mexika.

Obrázek 56 - 57. Huicholské masky na trhu, Guadalajara 2015. Předměty vyrobené pouze na prodej, na mozaikách je patrné, že neodpovídají tradičnímu huicholskému zobrazení symbolů, např. bílý jelen na levé masce či usmívající se slunce. Pro srovnání s tradičními motivy viz obrázek 30-32. Foto: vlastní.

Významnou roli v tomto ohledu hrají také použité materiály. Dřevěné masky používané v průběhu huicholských rituálů se na rozdíl od jiných předmětů nezdobí. Perličkami se při rituálech zdobí hlavně *jícaras*. Spojení tradičně společně nepoužívaných materiálů dřevo – perličky znamená vznik třetího předmětu, který se následně používá jako umělecký předmět spojený právě s *mestizos*. Huicholští umělci se tak snaží uspokojit stále vzrůstající poptávku po jejich umění, aniž by museli sáhnout na to, co je jim posvátné. Mezi uměleckým předmětem a mestici tak postaví jakýsi symbolický most na základě již docela známé či snadno rozpoznatelné ikonografie, s níž jsou v jejich očích spjatí, byť samotné rozmístění či použití těchto ikonografií najednou, pro samotné Huicholy pozbývá jakéhokoliv smyslu (Martínez, 2014). Tyto masky jsou dobrým příkladem spojení, které Huicholes navázali s moderním

světem.

Masky, které se běžně prodávají, znázorňují výjevy z „toho druhého huicholského světa“, kterým je míněn ten svět „nahore“ na zemi. Tyto masky ukazují to, co je pro kupce „dostačující“ a zároveň atraktivní, nemusí ukazovat to, co by ve skutečnosti ty „skutečně huicholské“¹⁹³ našim očím ukazovat měly (Navarrete, 2014). Kupcům se tak do rukou dostane maska, která pro samotné Huicholy postrádá skutečný význam, bez rituální síly a která sama o sobě není pro Huicholy aktivní z hlediska zrcadlení podzemního světa, které je jejím pravým a skutečným posláním.

6.3 Shrnutí huicholského umění

Krása a jedinečnost huicholského umění a uměleckých předmětů nespočívá pouze v „exotické představě“, kterou o tomto indiánském etniku máme. Měli bychom se snažit spíše pochopit jejich schopnost rozdvajovat se, a tím se svým způsobem zároveň vlastně snažit porozumět okolnímu světu. Isabel Martinez (2014) si myslí, že možná právě výjimečnost, jíž si jsou sami dobře vědomi, je pouhou jednou částí z jejich „rozdvajování“ sloužící k pochopení této krásy. Možná, že kdybychom se také my pokusili porozumět jim, pomohlo by nám to k navázání zcela jiných vztahů s tímto etnikem.

Umělecký způsob vyjádření Huicholů odráží jejich náboženské cítění, jež je zřejmé na nejrůznějších tradičních, zejména rituálních, předmětech, jejich oblečení a jejich hudebních nástrojích. Huicholské umění je mezi mexickým lidem velmi vážené. Uveďme si příklad, kdy je až natolik vážené, že ve státě Jalisco tamní vláda ve spolupráci s dopravním podnikem Transporte Eléctrico Urbano v hlavním městě Guadalajara, umožnila na stanici Juárez umístit huicholský *mural*, největší svého druhu na světě. Vláda mexického státu Jalisco si dala za úkol šíření huicholské kultury a tradic, čímž veřejně prokazuje svou úctu k této nativní indiánské kultuře a sdílí huicholské umění se všemi obyvateli státu Jalisco.

Huicholské umění je charakteristickým svědkem této indiánské komunity a zároveň poukazuje na jejich kulturní hrdost, kterou v sobě daní příslušníci nosí. Významné faktory jako například vzdálenost, infrastruktura, modernizace, industrializace a turismus v oblasti, ovlivnily za poslední desetiletí velmi významně rozvoj indiánské umění. Tradiční metody se sice dodnes uchovávají a konzervují, avšak co se samotné kreativity Indiánů týče, z důvodu vlivu vnějších faktorů se stává, že tradiční metody se začínají mísit s těmi novými (moderními).

¹⁹³ Míneho huicholské masky vyráběné Huicholy pro rituální a kulturní potřeby jich samotných.

Mnohdy se stává, že kromě vědomého použití nových metod dochází taktéž k tzv. nevědomému užití moderní metody za cílem zjednodušení práce, mějme na mysli například huicholské tvůrce *cuadros de estambre*, kteří v tradičním postupu nahradí včelí vosk za syntetické lepidlo, pro snazší užití a větší odolnost nebo mladého Huichola, který své umění interpretuje bez osobních zkušeností s *peyote*.

Při mísení tradičních postupů s těmi moderními dochází k posunutí kulturního rozměru, složitosti a chápání zcela nového uměleckého díla. Tato díla tak dostávají zcela nový umělecký rozměr a dynamiku, neboť se také živí a čerpají z bohaté minulosti, což dává průchod novému uměleckému vyjádření. Jedinečnost díla však stále zůstává v rukou samotného indiánského umělce, v jehož rukou leží právě schopnost a síla této kombinace bez větší ztráty tradice.

Generální ředitelka de Culturas Populares e Indígenas del CONACULTA, Griselda Galicia García, prosazuje ten názor, že veškerý umělecký projev nativních obyvatel má stejnou hodnotu a mělo by se udělat vše potřebné a možné, pro jejich záchranu a uchování tradic s plným vědomím, že se dodnes jedná o živé (stále žijící) kultury (Pacheco: 2003, 10).

7. Závěr

Cílem mé práce bylo zodpovědět dvě výzkumné otázky: jaký význam má halucinogenní kaktus *peyote* pro každodenní a rituální život etnika Huicholů, ve smyslu zaznamenání komunikace s bohy a zprostředkování této komunikace pro členy komunity; a druhá otázka, jaký význam a zdali je rozdíl mezi rituálními uměleckými předměty a uměleckými předměty určenými výhradně k prodeji mexickým mesticům a turistům. Závěry jsem formulovala na základě výzkumu, realizovaného během sedmiměsíčního pobytu v Mexiku.

Z polostrukturovaných rozhovorů vyplynulo, že *peyote* má v jejich kultuře zcela zásadní význam. V rámci každodenního života pro ně představuje samotné vtělení bohů a předků a hlavní komunikační prostředek s bohy. Nejen, že jim umožňuje se s bohy „setkat“, ale také s nimi komunikovat a žádat o rady a odpovědi na své otázky. Na *peyote* stojí celá huicholská kosmovize. Dotázaní jsou přesvědčeni o tom, že *peyote*:

- je prostředkem, který jim pomáhá se se svými předky setkat
- je prostředkem, který jim umožňuje se svými předky komunikovat
- je jejich převtěleným předkem a zároveň božstvem
- díky němu dostávají „dar vidění“
- léčí nemoci, se kterou si *mara'akame* neví rady, stačí si jej vložit do úst a pomalu žvýkat, po čase až se jedinci udělá zle od žaludku, veškerou nemoc a to špatné v sobě ze sebe dostane zvracením
- očišťuje tělo a duši
- přináší zdraví a dlouhověkost
- má - li *peyotero* u sebe *peyote*, jeleni před ním nebudou utíkat a sami se nechají chytit a usmrtit
- má - li *peyotero* u sebe *peyote*, je ochráněn před divokými zvířaty a ta na něj nezaútočí ani mu neublíží

Při komunikaci s bohy mohou Huicholes řešit své problémy, mohou se k nim modlit a žádat o zdravou a bohatou úrodu. Co se dále týče každodenního života, na *peyote* také závisí průběh celého roku, neboť jednotlivé zemědělské cykly se odvíjejí od tradiční poutě za jeho sběrem na posvátné území Wirikuta. Ukázalo se také, že v posledních deseti letech musí Huicholes za posvátné území sběru *peyote* aktivně bojovat, neboť oblast jeho endemiténího výskytu je zároveň oblastí bohatého výskytu nerostných surovin a velká část půdy byla rozprodána těžebním koncesím. Byla jsem obeznámena s tím, že pro Huicholy je Wirikuta základním územím, materiálním a kulturním zdrojem, na němž stojí celá jejich identita. Zničení tohoto posvátného

místa by tudíž znamenalo velkou komplikaci pro přežití celé huicholské komunity, přestože jeho ochrana je zahrnuta v mexické ústavě.

Zároveň jsem si ale v této souvislosti položila ještě jednu otázku, zda se dá skutečně „dosáhnout“ posvátného místa Wirikuta? Došla jsem k závěru, že ve skutečnosti nikoliv, aniž by se dostavilo něco jako obětní smrt, neboť „skuteční bohové - předkové“ jsou mrtví. Každý Huichol, který vykonal poutě, se tedy posvátnu pouze přiblíží právě požitím *peyote*. Wirikuta samotná jakožto cíl poutě na mne působí jako směs radosti a melancholie. Melancholie z mrtvých předků a z jelena, který taktéž pro získání *peyote* musí být usmrcen. Vnímám to jako dosažení jakéhosi bodu zlomu v životě každého Huichola, neboť se v nich mísí radost z dosažení cíle poutě, s žalem z fyzické nepřítomnosti jejich předků.

Peyote je také signifikantní pro huicholskou uměleckou tvorbu, která je úzce spjata s huicholskými rituály a náboženstvím. Jejich tradice je dodnes velmi živá a kontinuálním procesem se přetváří do kreativní formy, lépe řečeno, do samotného uměleckého díla, které v sobě nese poselství několika generací a celé jedné indiánské kultury. Některé tradice mají tendence „zkamenět“ a dále se nerozvíjet, zůstanou tak jako důkazy generací předků. Na základě mého několikaměsíčního pozorování a studia Huicholů bych řekla, že jim nic takového nehrozí, neboť jejich tradice je dosud stále velmi živá, a taktéž jejich umění. Domnívám se, že huicholské umění je důkazem jejich kulturní dynamiky a schopností pohybovat se mezi dvěma světy: tím jejich a západní moderní civilizací. Není to nic překvapivého, když vezmeme v potaz, že jejich šamanistická tradice zastává názor, že člověk je schopen se znásobit, tolikrát, kolikrát je potřeba, shromažďovat v sobě naprosto protichůdné osobnosti. Z mého výzkumu vyplývá, že hlavní hnací silou pro velkou část Huicholů je stále úsilí jít ve šlépějích svých vlastních předků, a díky tomu zachránit jisté duchovní aspekty jejich uměleckých děl a nenechat je klesnout na úroveň pouhého komerčního objektu. Troufám si říci, že tím zabraňují případné vulgarizaci svého umění, alespoň prozatím.

Respondenti potvrdili, že samotné motivy uměleckých děl jsou svědectvím jejich komunikace s bohy. Huicholští umělci jsou tudíž prostředníky mezi bohy a uměleckým artiklem nesoucí huicholský mozaikový výjev. Komunikace s bohy je pro huicholské umělce zásadním zdrojem inspirace a umělecký předmět pak zaznamenaným svědectvím o ní, což platí zejména pro tradiční rituální umělecké předměty. Zatímco tradiční huicholský rituální předmět je takřka nemožné spatřit, není tomu tak s předměty prodejními.

Situace s uměleckými předměty na prodej se ukázala být mnohem složitější. Zatímco při tvorbě rituálních uměleckých předmětů je dodržována tradice (*el costumbre*), u uměleckých předmětů určených k prodeji to tak v současnosti často není a téma staví samotné Huicholy do

opozice. Se vzrůstajícím zájmem o huicholské umění v posledních letech se pro Huicholy stal obchod s jejich uměním velmi významným zdrojem příjmu. Zvýšená poptávka tak narušila „správný postup“ výroby huicholských uměleckých předmětů. Zatímco tradiční umělci stále potřebují *peyote* k výrobě, jiným stačí pouhé napodobování s cílem rychlejšího procesu výroby. Co se týče samotné merkantilizace jejich umění, můžu říci, že záleží zejména na motivaci huicholského umělce. Nejčastější současnou motivací je pochopitelně finanční zisk, i tak k němu však vedou tři rozdílné cesty: jednou z nich je huicholský umělec postupující tradičním „správným“ způsobem, pomocí *peyote*, klasickými materiály a finálním svěcením; pak existuje huicholský umělec hledající inspiraci pomocí *peyote*, avšak vyrábí díla na zakázku; a nakonec umělec bez inspirace *peyote* vyrábějící prakticky cokoli s motivací rychlého finančního zisku. Posouzení správnosti této skutečnosti nechávám každému dle jeho uvážení.

Ověřila jsem si také tvrzení nedávno zesnulého profesora, antropologa a obránce lidských práv Rodolfa Stavenhagena¹⁹⁴, který v roce 2014 tvrdil, že Huicholes jsou v současnosti jako etnikum nuceni jednat a řešit své problémy sami, neboť je vláda nebere příliš v potaz. Jsou tak nuceni spolupracovat také s jinými obyvateli v oblasti a společně se na celé věci podílet. A to je důležité, že jsou schopni se sami zorganizovat a „bojovat“, protože ne vždy mají indiánská etnika tuto možnost, nemají dostatečnou znalost zákona, neznají organizace, které by jim mohly pomoci, nemají k dispozici zastupující právníky, nemohou jít do boje za svá práva, protože k tomu nemají možnost. Ale Huicholes to (prozatím) zvládají a bojují společně.

V dnešní době povědomí o Huicholech a oblíbenost tohoto etnika, jakožto hudebníků, umělců a „šamanů“, vzrůstá. Doufám také, že jim jejich upozorňování na sebe skrz umělecké předměty pomůže neupadnout do zapomnění a všudypřítomný *peyote* na uměleckých předmětech v ulicích mexických měst bude na sebe upozorňovat tak dlouho, dokud se jejich problémy skutečně nezačnou řešit. Stále si totiž myslím, že i když si huicholští umělci o svém umění rádi povídají, je vždy na nich samotných jaké informace kupci poskytnou, jak pravdivá ta informace bude a nakolik ochraňují sami sebe. Nemyslím si, že by se cítili, vzhledem ke své historii, naší západní moderní civilizací přímo ohroženi, spíše se domnívám, že nám mnohdy servírují tu verzi své kultury, kterou si sami přejeme.

¹⁹⁴ Rozhovor R. Stavenhagen dostupný na youtube:

<https://www.youtube.com/watch?v=7HZ0VVJ0bgM&t=19s>

8. Seznam použité literatury

Prameny:

- Poznámky z polostrukturovaných rozhovorů – zbylé přepisy v přílohách
- NEURATH, Johannes. *Huicholes*. Comisión Nacional para el Desarrollo de los Pueblos Indígenas. México, 2003.
 - *Arte Huichol*. Coedición: Artes de México y del Mundo S.A. de C.V.. Consejo Nacional para la Cultura y las Artes/ Dirección general de publicaciones. México: 2013.
 - NEURATH, Johannes. *Máscaras enmascaradas. Indígenas, mestizos y dioses indígenas mestizos*. Relaciones, 26. México, 2005.
 - *Las fiestas de la Casa Grande*. Coedición: Conaculta – Instituto Nacional de Antropología e Historia/ Universidad de Guadalajara. México, 2002.
 - *Mitologías indígenas de Norteamérica*. V Enciclopedia Iberoamericana de Religiones 5. Mitologías amerindias (Alejandro Ortiz Rescaniere, ed.). Editorial Trotta. Madrid, 2006.
 - *Cacería ritual y sacrificios huicholes: entre depredación y alianza, intercambio e identificación*. V Journal de la Société des Américanistes. Paris, 2008.
 - *Alteridad constituyente y relaciones de tránsito en el ritual huichol: iniciación, anti-iniciación y alianza*. V Cuicuilco, 15. México, 2008.
 - *Momias, piedras, chamanes y ancestros. Un estudio etnohistórico sobre la temporalidad de la muerte en el Gran Nayar*. V Catalina Rodríguez, María Eugenia Sánchez y Lourdes Báez (coords.), *Morir para vivir en Mesoamérica*, Consejo Veracruzano de Arte Popular/ INAH. México, 2008.
 - *Simultanéité de visions: le nierika dans les rituels et l'art des Huichols*. V Philippe Descola (ed.), *La Fabrique des Images. Visions du monde et forms de la representation*, musée du quai Branly. Paris, 2010.
 - *Anacronismo, pathos y fantasma en los medios de expresión huicholes*. México, 2010.
 - *Envoltorios sagrados y culto a los ancestros. Los huicholes actuales y el antiguo reino del Nayar*. Arqueología Mexicana, 106. México, 2010.
 - *Ambivalencias del poder y del don en el Sistema politico-ritual wixarika*. Federico Navarrete y Berenice Alcántara (eds.). Sociedades amerindias más allá del Estado. IHH – UNAM. México, 2011.
 - *Don e intercambio en los mundos rituales huicholes. Una contribución a los debates sobre chamanismo y ontologías indígenas*. Laura Romero (ed.). *Curanderismo y chamanismo: nuevas perspectivas*. Puebla, BUAP. México, 2011.

- *Wirikuta y la búsqueda colectiva de visiones*. La Jornada en el Campo/ Correo de las Culturas 107 (INAH). México, 2012.
- *La dialéctica de la ilustración antropológica: mitología huichola como crítica de la modernidad*. Pedro Pitarch y Gemma Orobitg (eds.), Modernidades indígenas. México, 2012.
- *Personas jícara y personas flecha. Una cultura material*. Piergiorgio Di Giminiani, Sergio González Varela, Marjorie Murray y Helene Risor (coords.). V Tecnologías en los márgenes: Antropología, mundos materiales y técnicas en América Latina. México, 2015.
- *Dos Hermanos Mayores. Venados de cera y chaquira en una jícara*. Artes de México, 117. La búsqueda del venado. México, 2015.

Literatura:

- AGUIRRE, Gonzalo. *Medicina y magia*. Instituto Nacional Indigenista. México: 1973.
- ALCOCER, Paulina et Neurath, Johannes. *El uso de las herramientas mágicas*. V Arte antiguo cora y huichol. La colección de Konrad T. Preuss, Artes de México, 85. México, 2007.
- BEALS, Ralph L. *Problems of Mexican Indian Folklore*. V *Journal of American Folklore*, vol. 56., čís. 219, str. 8 – 16. 1943.
- BENÍTEZ, Fernando. *En la tierra mágica del peyote*. Era, 2. ed. México, 1971.
- BENTLEY, K. W. *The Isoquinoline Alkaloids, A course in organic chemistry*. Pergamon Press Ltd. First edition, 1965.
- CARRASCO, David. *Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obrádní centra*. Praha: Prostor, 1998.
- CALVO, Thomas. *Los albores de un Nuevo Mundo: siglos XVI Y XVII*. Colección de documentos para la historia de Nayarit. Centro de Estudios Mexicanos y Centroamericanos (Cemca)/ Universidad de Guadalajara (UDG). México, 1990.
- DÍAZ POLANCO, H. *Derechos indígenas en la actualidad*, boletín de Antropología Americana, 33: 91-99. México, 1998.
- DIGUET, Léon. *Fotografías del Nayar y de California, 1893 – 1900*. Centro de Estudios Mexicanos y Centroamericanos de la Embajada de Francia. Instituto Nacional Indigenista. México, 1991.
- ESCALANTE, Yuri. *Derechos Religiosos y Pueblos*. Instituto Nacional Indigenista. México, 1998.
- FABILA, Alfonso. *Los Huicholes de Jalisco*. Ed. Instituto Nacional Indigenista. México, 1959.

- FERNÁNDEZ, Adela. *Diccionario Ritual de Voces Nahuas*, Ed. Panorama. México, 1985.
- FRIČ, Alberto Vojtěch. *O kaktech a jejich narkotických účincích*. Nakladatelství Titanic. Praha, 2015.
- FURST, Peter T. *Huichol*. Ed. Carrasco, David. *The Oxford encyclopedia of Mesoamerican cultures: the civilizations of Mexico and Central America*, svazek 2. Oxford University Press. New York, 2001.
- GÓMEZ, Magdalena. *Los pueblos indígenas en la Constitución Mexicana*. Instituto Nacional Indigenista. México, 1995.
- GONZÁLEZ, Yolotl. *Diccionario de Mitología y Religión de Mesoamérica*. Larousse. México, 1999.
- GREGOR, Cletus. *Pueblos Indígenas y derechos constitucionales en América Latina: un panorama*. Instituto Indigenista Interamericano e Instituto Nacional Indigenista de México. México, 2000.
- GUTIÉRREZ, Arturo. *La peregrinación a wirikuta: el gran rito de paso de los huicholes*. CONACULTA. INAH. Universidad de Guadalajara. México, 2004.
- HERNÁNDEZ, Rafael. *Plantas Medicinales*. Árbol Editorial. México, 1981.
- INEGI (Instituto Nacional de Estadística y Geografía). *Perfil sociodemográfico de la población que habla lengua indígena*. Aguascalientes. México, 2014.
- INSTITUTO NACIONAL INDIGENISTA. *Información Relativa a la Cultura Huichol*. Instituto Nacional Indigenista. México, 2001.
- ITURRIOZ LEZA, José Luis. *Reflexiones sobre la identidad étnica*. Universidad de Guadalajara. México, 1995
 - *Los wixárika*. El Colegio de Jalisco. Universidad de Guadalajara, Campos Universitario del Norte. México, 2001.
- JÁUREGUI, Jesús y NEURATH, Johannes (coods.). *Flechadores de estrellas. Nuevas aportaciones a la etnología de coras y huicholes*. Coedición: Conaculta – Instituto Nacional de Antropología e Historia/ Universidad de Guadalajara. México, 2003.
- JÁUREGUI, Jesús y MAGRIÑÁ Laura. *Estudio etnohistórico acerca del origen de los mexicanos (hablantes del náhuatl) de la sierra Madre Occidental*, v Dimensión Antropológica, vol. 26, zří - prosinec, 2002, str. 27- 81. Dostupné online na: <http://www.dimensionantropologica.inah.gob.mx/?p=863>
- KINDL, Olivia. *La jícara huichola: un microcosmos mesoamericano*. Instituto Nacional de Antropología e Historia. Universidad de Guadalajara. México, 2003.

- KINDL, Olivia y Neurath, Johannes. *La formas expresivas del arte ritual o la tension vital de los gestos creativos*. México, 2008.
- LUMHOLTZ, Carl. *El México desconocido : cinco años de exploración entre las tribus de la Sierra Madre Occidental, en la tierra caliente de Tepic y Jalisco, y entre los tarascos de Michoacán* / obra escrita en inglés por Carl Lumholtz ; přeložina od španělstiny Balbino Dávalos. México, 1945.
 - *Symbolism of the Huichol Indians*. Memoires of the American Museum of Natural History; v. 3, pt. 1. New York, 1900.
- MARTÍNEZ, Isabel. *Todos los sueños del mundo*. Artes De México, no. 114. México, 2014.
- MONTEJANO y AGUIÑANA, R. *El Real de Minas de la Purísima Concepción de los Catorce*, S. L.P. Ciudad de México: Luz Portátil, 2000.
- NAVARRETE, Linares, F. *Los pueblos indígenas de México*. Cd. De México: Comisión Nacional para el Desarrollo de los Pueblos Indígenas. México, 2008.
 - *Itinerario Por Mundos Contradictorios y Siempre Vivos*. Artes De México, no. 114. México, 2014.
- ORTEGA, José de. *Maravillosa reducción, y Conquista de la provincial de San Joseph del Gran Nayar, Nuevo Reino de Toledo*. En Fluvia, S. J. Francisco Javier (ed.). *Apostólicos Afanes de la Compañía de Jesús en su Provincia de México*, CEMCA /INI, str. 1-223. México, 1996.
- ORTIZ MONASTERIO, Pablo. *Corazón de venado*. Casa de las imágenes. México, 1992.
- PACHECO SALVADOR, Gabriel. *José Benítez y el arte huichol: la semilla del mundo*. CONACULTA. Dirección General de Culturas Populares. México, 2003.
- PREUSS, Konrad Theodor. *Fiesta, literatura y magia en el Nayarit. Ensayos sobre coras, huicholes y mexicanos*. J. Járegui y J. Neurath (eds.). Centro de Estudios Mexicanos y Centroamericanos/ Instituto Nacional Indigenista. México, 1998.
 - *Mitos y cuentos nahuas de la sierra madre occidental*. Instituto Nacional Indigenista. México, 1968.
- PENDELL, Dale. *Pharmako/ Gnosis. Moc rostlin a cesta jedů*. Fantastika a daimonika. Praha, 2009. Copyright 2006 by Dale Pendell.
- ROJAS, Beatriz. *Los Huicholes en la historia*. Centro de Estudios Mexicanos y Centroamericanos. Ve spolupráci s: Colegio de Michoacán, Instituto Nacional Indigenista. México, 1993.
- RUY SÁNCHEZ LACY, Alberto; ORELLANA DE, Margarita. *Arte huichol*. Artes de

México, 75. México, 2005.

- SÁNCHEZ AZUARA, Gilberto. *El dios Huichol y otros cuentos de magia, misterio y brujería*. Universidad Autónoma de Aguascalientes, Programa de la Comisión Editorial. México, 1992.
- SECRETARÍA DE GOBERNACIÓN. *Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos*. México, 2014.
- SCHAEFER, Stacy B. a FURST, Peter T. *People of the peyote: Huichol Indian history, religion & survival*. Albuquerque: University of New Mexico Press, 1996.
 - *Shamans, peyote and coca sacraments: a path that maintains indigenous traditions and identity in a time of globalization*, *Časopis Cultura y Droga*, 13: 145-172. México, 2006.
- SCHEFFLER, Lilian. *Los indígenas mexicanos. Ubicación geográfica, organización social y política, economía, religión y costumbres*. Panorama Editorial. México, 1993.
- SGM (Servicio Geológico Mexicano). *Monografía geológico-minera del estado de San Luis Potosí*. Pachuca, Hidalgo: Secretaría de Economía. México, 2008.
- STAVENHAGEN, Rodolfo. *Los derechos indígenas: algunos problemas conceptuales*, *Alteridades*, 7 (14): 131 – 143. México, 1992.
- STEPHENS, Michele M. „...As long as they have their land: The Huichol of western Mexico, 1850 – 1895“. West Virginia University. Duke University. 2015.
- TORRES, José de Jesús. *El hostigamiento a „el costumbre“ huichol: los procesos de hibridación social*. El Colegio de Michoacán, A.C. Universidad de Guadalajara. México: 2000.
- ZINGG, Robert. *Los Huicholes, una tribu de artistas*. Instituto Nacional Indigenista. México, 1982.
 - *La mitología de los huicholes*. Jay C. Fikes, Phil C. Weigand, Acelia García de Weigand (eds.). El Colegio de Michoacán. México, 1998.

Internetové zdroje:

„Ley de la Salud General“ k dispozici na webových stránkách:

http://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/142_010616.pdf Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

“Huicholes” k dispozici na webových stránkách:

http://www.cdi.gob.mx/pueblos_mexico/huicholes.pdf Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

“Wirikuta y la búsqueda general de visiones” k dispozici na webových stránkách:

<http://www.mna.inah.gob.mx/contexto/wirikuta-y-la-busqueda-colectiva-de-visiones-j-neurath.html> Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

“Salvemos Wirikuta” stránky organizace k dispozici na webových stránkách:
<http://salvemoswirikuta.blogspot.cz/2010/08/huichol-route-through-sacred-sites-to.html>
Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

“Drug law Reform” k dispozici na webových stránkách:
<http://www.druglawreform.info/informacion-por-pais/mexico/item/248-mexico#> Datum
posledního přístupu: 4.5.2017.

“Mexické zákony” k dispozici na webových stránkách:
http://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/1_150816.pdf Datum posledního přístupu:
4.5.2017.

“Institución de planeación municipal” k dispozici na webových stránkách:
http://www.transparencia.tepic.gob.mx/docs/leyes/28_indigena.pdf Datum posledního
přístupu: 4.5.2017.

“Pueblos indígenas y derechos constitucionales” k dispozici na webových stránkách:
<http://documents.worldbank.org/curated/en/373011468196447687/pdf/104772-PUB-ADD-ISBN-PUBLIC-Bari%C3%A9-Pueblo-Indigenas-Constituciones-compl.pdf>
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0185262015000201> Datum posledního
přístupu: 4.5.2017.

“Permiten a pueblos indígenas uso y transporte de peyote” k dispozici na webových
stránkách: <http://www.lja.mx/2016/01/permiten-a-pueblos-indigenas-uso-y-transporte-de-peyote/> Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

„Indígenas defienden uso ancestral de coca, *peyote* y otras sustancias.“ k dispozici na
webových stránkách: <http://www.eltiempo.com/archivo/documento/CMS-11668784> Datum
posledního přístupu: 4.5.2017.

“Antropogeneze v geologii. Důsledky těžby a zpracování nerostných surovin.” k dispozici na
webových stránkách: <https://is.muni.cz/elportal/estud/pedf/js10/antropog/web/pages/4-1-dusledky-tezby-zpracovani-nerostnych-surovin.html> Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

„INEGI (Instituto Nacional de Estadística y Geografía), 2014b, „Infraestructura y afluencia
turística“ v Sistema municipal y estatal de la base de datos,“ k dispozici na webových
stránkách: <http://sc.inegi.org.mx/sistemas/cobdem/index.jsp> Datum posledního přístupu:
4.5.2017.

„CAMINEX (Cámara Minera de México), 2013b. „Estatutos“ en Cámara Minera de México,“
k dispozici na webových stránkách:
<http://www.caminex.org.mx/index.php/secciones1/conocemos/estatutos/> Datum posledního
přístupu: 4.5.2017.

„First Majestic, 2013b. „Projects“, en First Majestic Silver Corp.,“ k dispozici na webových
stránkách: <http://www.firstmajestic.com/s/ProjectsOverwiev.asp> Datum posledního přístupu:
4.5.2017.

„First Majestic, 2013c. „Management Team“, en First Majestic Cop.,“ k dispozici na
webových stránkách: <http://www.firstmajestic.com/s/ManagementTeam.asp> Datum
posledního přístupu: 4.5.2017.

„Ley de Justicia Indígena y Comunitaria para el Estado de San Luis Potosí.“ k dispozici na webových stránkách: [http://www.stjslp.gob.mx/transp/cont/marco%20juridico/pdf-
zip/leyes/LAJICESLP/LAJICESLP.pdf](http://www.stjslp.gob.mx/transp/cont/marco%20juridico/pdf-
zip/leyes/LAJICESLP/LAJICESLP.pdf) Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

„Convenio 169 de la OIT sobre Pueblos Indígenas y Tribales en Países Independientes.“
http://www.cdi.gob.mx/transparencia/convenio169_oit.pdf Datum posledního přístupu:
4.5.2017.

“Acuerdos estatales” k dispozici na webových stránkách:
[http://www.diputados.gob.mx/documentos/medio_ambiente/puntos_acuerdos/PA126,6124.pd
f](http://www.diputados.gob.mx/documentos/medio_ambiente/puntos_acuerdos/PA126,6124.pdf) Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

„La Constitución Política del Estado Libre y Soberano de San Luis Potosí“ k dispozici na webových stránkách: <http://www.iadb.org/research/legislacionindigena/leyn/docs/Mex-Mex-San-Luis-Potosi-Constitucion-.pdf> Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

„La Ley Reglamentaria del Artículo 9º de la Constitución Política de San Luis Potosí sobre derechos y cultura indígena“ k dispozici na webových stránkách:
<http://docs.mexico.justia.com.s3.amazonaws.com/estatales/san-luis-potosi/ley-reglamentaria-del-articulo-9-de-la-constitucion-politica-del-estado-sobre-los-derechos-y-cultura-indigenas.pdf> Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

“Periódico Oficial del Gobierno del Estado de San Luis Potosí “k dispozici na webových stránkách:
<http://www.ordenjuridico.gob.mx/Publicaciones/CDs2010/CDForestal/pdf/SL14.pdf> Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

„Agua y derechos humanos en el Altiplano Potosino“ k dispozici na webových stránkách: <http://venadomestizo.blogspot.cz/2016/08/agua-y-derechos-humanos-en-el-altiplano.html> Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

“SGM (Servicio Geológico Mexicano Panoramas mineros.” k dispozici na webových stránkách:
<http://www.gob.mx/sgm/articulos/consulta-los-panoramas-mineros-estatales> Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

“Modista francesa robó diseño de prenda original oaxaqueña” k dispozici na webových stránkách:
<http://www.excelsior.com.mx/global/2015/11/19/1058371> Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

“Ricardo Seco” k dispozici na webových stránkách: <http://www.ricardoseco.com/> Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

“Ricardo Seco en Paris Fashion Week otoño/ invierno” k dispozici na webových stránkách: <http://www.vogue.mx/moda/estilo-vogue/galerias/ricardo-seco-en-paris-fashion-week-otono-invierno-2015/3985/image/1272695> Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

“Inspirados en arte huichol” k dispozici na webových stránkách:
<http://lovetolouboutins.tumblr.com/post/96189357250/inspirados-en-arte-huichol>
Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

“Christian Loubotin” k dispozici na webových stránkách:
http://us.christianlouboutin.com/us_en/ Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

“Isabel Marant” k dispozici na webových stránkách:
<https://www.isabelmarant.com/en/> Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

“Rodolfo Stavenhagen” k dispozici na webových stránkách:
<https://www.youtube.com/watch?v=7HZ0VVJ0bgM&t=19s> Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

“Historie a osobnosti české diplomacie – Aleš Hrdlička” k dispozici na webových stránkách:
http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/osobnosti_v_historii/ales_hrdlicka.html Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

“Palula, conflict ambiental en San Luis Potosí” k dispozici na webových stránkách:
<http://www.jornada.unam.mx/2016/04/07/opinion/026a1pol> Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

“Compañía bicristal” k dispozici na webových stránkách: <http://www.bicristal.com/>
Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

„Preciosa Ornela“ k dispozici na webových stránkách: <https://preciosa-ornela.com/cz/> Datum posledního přístupu: 4.5.2017.

9. Seznam zkratek

CAMINEX	Cámara Minera de México
CONACULTA	Consejo Nacional para la Cultura y las Artes
INAH	Instituto Nacional de Antropología e Historia
INEGI	Instituto Nacional de Estadística y Geografía
INI	Instituto nacional Indigenista
SGM	Servicio Geológico Mexicano
UNAM	Universidad Nacional Autónoma de México

10. PŘÍLOHY

10.1 PŘÍLOHA 1: Části přepisů rozhovorů s Huicholy

Zde jsou uvedeny části přepisů rozhovorů, které nebyly využity pro samotnou práci.

Don PEDRO, peyotero, 57 let, Coyoacán leden 2016

- *Čím se zabýváte, když jste zpět ve své komunitě?*

„*Cantador* bývá často doprovázen hudebníky. Společně s bratrem, bratrance a jejich syny hrajeme o všech významných huicholských svátcích. Staráme se v naší komunitě o hudební doprovod. Hrajeme také při huicholských rituálech. Vlastně se staráme o všechnu hudbu. Když nehrají vytvářím různé věci z *chaquira*.“

- *Kolik vás žije v Santa Catarina?*

„Asi 400. Přesně nevím... je to nějakých 27 rodin. Spousta mladých teď odešlo do měst. Stejně jako mí synové. Nejstarší studuje tady v DeFe, mladší v Guadalajaře na univerzitě. Nebránili jsme jim s ženou, když chtěli odejít. I když nám to některými sousedy bylo dost vytýkáno.“

- *Takže vy hrajete pro celou komunitu?*

„Ano ano, jsme jediní, kteří to berou vážně a kteří se starají o hudební doprovod v průběhu důležitých svátků, slavností a náboženských rituálů. Ostatní si hrají jen tak pro radost, pokud hrají.“

- *Jak důležitá je pro vás hudba v rámci komunity?*

„Je velmi důležitá. Bez hudby bychom se neobešli. Hudba je jakýmsi doprovodem všech výjimečných událostí. Například při různých náboženských slavnostech je hudba přímým průvodcem, nikoliv kulisou. Díky hudbě ostatní poznají v jaké fázi rituálu nebo slavnosti se právě nacházíme. No a pak samozřejmě doprovázíme občas také *cantadora*.“

- *Váš otec byl také hudebník?*

„Ne, můj otec byl *curandero*. Byl pro lidi velmi důležitý, protože léčil zlé nemoci. Docházeli za ním téměř všichni ze Santa Catarina. Uměl lidem pomoci, vždy jim za pomoci bohů uměl ulevit od bolestí a nakonec je také vyléčil. Nevyléčil pouze ty, kteří již byli opravdu velmi velmi vážně nemocní. Všem ostatním pomohl.“

- *Jak jste se dostal až do Paříže? To je přece velice neobvyklé.*

„Můj synovec spolupracuje s INI. Stejně jako můj mladší syn, šli studovat antropologii a historii na univerzitu do města. Nabídl mi podílet se na nějakém projektu nebo výstavě, popravdě jsem tomu moc nerozuměl. No a potom nás pozvali vystoupit v rámci folklórního festivalu v Paříži. V životě jsem tak daleko ani já ani nikdo jiný z mé rodiny nebyl. Ale byl to neskutečný zážitek to vidět. Nejvíce se mi líbila Eiffelova věž, myslel jsem si, že je na pohlednicích vždy jen domalovaná (smích), ale nahoře jsem nebyl. Vlastně nikdo z nás. Nechtěli jsme rozhněvat naše bohy.“

- *Nechtěli jste rozhněvat vaše bohy?*

„Ano. My Huicholové věříme, že se bohům nelíbí nadpřirozeně vysoké věci, stavby a budovy. Neměli bychom chodit výše než nám hory samy dovolí.“

- *A co vaše cesta letadlem? Víte v jaké výšce letíte?*

„To není problém, o to jsem předtím své bohy požádal a dostal jsem od nich svolení. To je v pořádku.“

- *No a jak se vám v Paříži líbilo?*

„Bylo to moc velké a byla tam moc velká zima. Byli jsme tam v listopadu a museli jsme mít bundy a svetry na tradičním huicholském oděvu, který nám ženy vyšily pro tuto cestu. Moc jsme se tomu smáli. Ale nejvíce zima mi byla na nohy. Musel jsem mít *huaraches*¹⁹⁵.“

- *Vy jste měli na nohou všichni huaraches? Ale ty přece nosíte naboso...*

„Ano, celou dobu. Ale druhý den nám náš průvodce daroval každému pár hrubých ponožek (smích), jinak bychom skutečně zřejmě nachladli. Je to ale naše typická obuv, neuměli jsme si představit, že bychom si najednou obuli jiné nepohodlné boty.“

- *Říkal jste, že váš otec byl curandero...*

„Ano to byl. A byl moc důležitý pro nás všechny. V Santa Catarina jsme na něm byli závislí. Staral se a léčil nás všechny. Když jsem byl malý, pozoroval jsem jej při práci. Moc se mi to líbilo. Nejvíce vždy jak vysál nemoc z těla ven.“

¹⁹⁵ Tradiční huicholské kožené sandály.

- *Jak „vysál nemoc z těla ven“? To si zřejmě neumím představit...*

„Ano ano, *hikurí* mu vždy ukázal kde je nemoc a tatínek se jí potom krouživými pohyby snažil dostat co nejbližší k pupíku, aby ji mohl vysát. A potom ten kamínek vyhodil ven oknem.“

- *Jaký kámen vyhodil ven oknem? A jaktože mu peyote poradil?*

„Ale *peyote* přece má být rádce. *Peyote* nás neustále provází. A zejména pro mého tatínka byl zcela nezbytný, neboť jeho pomocí pak mohl lidi léčit a pomáhat jim. Vždy z nich nemoc vysál a pokud to udělal dobře, už se nemoc nikdy nevrátila. No a vždy, když tu nemoc vysál z těla ven tak vyplivl malý kamínek. A to byla ta nemoc, která osobu trápila. Několikrát jsem to viděl na vlastní oči.“

- *A proč vy nejste také curandero?*

„Mě to *peyote* nedovolil. Neměl pro mě toto poslání. Jsem tedy hudebník a vyrábím věci z *chaquira*. Neměl jsem ten dar, který měl můj otec. U mě se bohové rozhodli jinak.“

- *Mrzí vás to?*

„Ne. Nás Huicholy to nemrzí. Je to totiž rozhodnutí bohů a my nevíme, jaké mají bohové plány. Nemáme jim tudíž nic za zlé. Bohové o nás mají rozhodnuto už jak se narodíme. Jediné co si můžeme sami pokazit je *peregrinación*, to je totiž hlavně o vůli a víře. Člověk musí svést boj sám se sebou.“

- *Takže hrajete a mimo to jste huicholský řemeslný umělec?*

„Ano, tak to je.“

- *A máte něco z toho raději?*

„Hmmm (chvilka odmlčení). Když hraji tak je to velmi důležitá role. Je v tom hodně zodpovědnosti a cítím se být důležitý a dělat pro svou komunitu něco velmi významného. Když však vyrábím věci z *chaquira*, cítím, že jsem mnohem více ponořen sám do sebe a zároveň jsem tím mnohem více otevřený bohům. *Peyote* mi umožňuje se s bohy setkávat, sice ne vždy ale docela často. A díky nim posléze tvořím jednotlivé mozaiky. Komunikují se mnou a já se potom cítím lépe. Rozumím tomu, co po mě chtějí. A dělám to vše velmi velmi rád.“

- *Jakou roli tedy pro vás při tvůrčím procesu peyote hraje?*

„Zásadní. Bez *peyote* by mé umění nebylo uměním a nedávalo by žádný smysl. Byl by to pouhý předmět. Stejně jako byl pro mého tatínka, který byl *curandero*, nezbytný a ukazoval mu nemoc v těle a jak jí z toho těla dostat ven. Žádám bohy o povolení něco tvořit a zároveň o inspiraci. Oni mě vedou a rozhodují o tom, co vytvořím. Můj dědeček byl také umělec a tvrdil, že jsme boží ruce. Že skrze nás umožňujeme bohům tyto věci zhmotňovat. Protože ty věci se rodí díky nim, nikoliv díky nám. A také určují barvy a symboly. Bohové mi vždy dají najevo, jak má celkové dílo vypadat. Vidím jej od samotného počátku ve své hlavě.“

- *Peyote vám také radí, jaké barvy máte použít?*

„Ano, bohové nám barvy neukazují, ale přímo se v těch daných barvách zjeví. A já v tom případě ihned vím, jaké barvy mám použít.“

- *Je nějaká barva konkrétně důležitá nebo významnější než-li barvy jiné?*

„Ano, je to žlutá barva. Žlutá barva je barva slunce. Používá se docela často. Znázorňuje nejčastěji jelena, slunce nebo kukuřici. Ale je to velmi důležitá barva mimo umění. Je to totiž barva charakteristická pro *peregrinación*. *Peyoteros* si pomalovávají obličej, aby se tak uchránili od všeho zlého, zároveň je to barva, jež nám připomíná naše předky.“

- *Vyrábíte pouze umění na prodej?*

„Ne, po celý rok vyrábím různé rituální pomůcky. A pak až věci na prodej. Věci na prodej vyrábím ve volném čase. Jednou za rok pak jednu navštívit svého nejstaršího syna tady do DeFe, kde mi zajistil tady takové malinké místečko na prodej. Mladšímu synovi dávám také nějaké věci na prodej. To, co získá z prodeje si může nechat jako příspěvek na bydlení. Nemáme mu jinak se ženou moc co dát a bydlíme hodně daleko.“

- *Vyděláte si prodejem hodně?*

„Něco si vyděláme. Za většinu si jezdím koupit korálky do centra města těsně před odjezdem zpět do Santa Catarina. Nakoupím si materiál na další práci. Hlavně korálky. Ty si musíme shánět docela těžko. Je potřeba mít kvalitní korálky, jinak by se to celé rozpadlo.“

- *Jaké materiály tedy používáte?*

„Kupuji si korálky ze skla, jsou to korálky z Evropy z České republiky, odtamtud jste přece vy! Ano jsou to skvělé korálky. A kde leží Česká republika vím díky tomu, že jsem byl v Paříži, než jsem do Evropy odcestoval, půjčil jsem si knihu a hledal jsem jednotlivé státy na mapě,

abych alespoň trochu věděl. Korálky z České republiky jsou nejlepší, jsou všechny stejně velké, mají stejné dírky a jsou skleněné. Často nám prodávají náhradní korálky z Číny nebo z jiných zemí, ale vesměs to jsou korálky plastové a ty se často ničí. Ty nejsou vůbec dobré. Ty nakupují jen ti, kteří chtějí podvádět. Když by vám náhodou spadl předmět korálkovaný z nepravých korálků, rozbije se nejen předmět, ale také ty korálky. Když by vám však vypadl ten z korálků pravých, některé korálky se mohou vysypat nebo odlepit, ale nerozbijí se.

Dřevěné sošky si dělám sám nebo mi s nimi pomáhá strýc. Vyřezáváme zvířata, nejčastěji jaguáry a oceloty. A lebky vytvářím z papíru. To mne naučil dědeček. Ten papír se napouští včelím voskem, aby vždy ztuhnul a držel tvar. Dá se tak dobře tvarovat a korálkované předměty jsou pak také lehčí.“

- *Co nejčastěji tvoříte?*

„Já dělám rád sošky, jaguáří hlavy a zvířata. Moje manželka dělá drobnou bižuterii a malé náhrdelníky. Já dělám velké náprsenky a náramky. Moje žena pak také šije naše rodinné tašky. To je jako ta, kterou mám na sobě (ukázka). Naše rodina nejčastěji používá černou, bílou a hnědou barvu, ale jiné rodiny také spoustu jiných barev a výrazných odstínů. Na téhle je například dvouhlavý orel, symbol mé rodiny. Bambulky pod tím jsou pak také spjaté s mou rodinou, jiné rodiny je mají v jiném počtu a jiných barevných kombinacích. Má žena na taštičky vyšívá pouze jeleny, *peyote* nebo orly. V každé výšivce jsou symboly spjaté s naší rodinou.“

- *Vy se tedy mezi jednotlivými Huicholy poznáte podle taštiček, které nosíte a symbolů, které na nich jsou?*

„Ano, také podle oblečení. Každá rodina používá jinou kombinaci barev a symbolů, takže také podle toho se velmi často poznáme. Nebo máme jinak spletené *huaraches*. Bohužel se to však už v poslední době stírá a rozdílů nejsou tak markantní, spousta Huicholů už začíná obchodovat také mezi sebou, takže nelze říci, že by se jednalo o sázku na jistotu. Ženy se například mezi sebou zase poznávaly dle vyšité zástěry či šátku, ale jak jsem už řekl, začíná se to docela dost měnit. Dodržujeme to striktně u rituálních oděvů, ty se téměř neliší od oděvů našich předků, také motivy dodržujeme, ale jinak ne. Ale pozor, nepoznáme z jaké jsme kdo rodiny, to popravdě už dnes skoro nelze, poznáme ale z jaké je kdo oblasti, z jaké pochází komunity, to poznat lze.“

- *Jak odlišujete umělecké předměty určené k rituální potřebě od těch, které jsou určeny k prodeji?*

„Je to jednoduché. Máme dané, co jsou rituální předměty a jak mají vypadat to víme přesně a tyhle předměty používáme k obětinám o velkých huicholských svátcích nebo k jednotlivým oslavám a náboženským rituálům v rámci komunity. Potom ještě máme rituální potřeby tzv. „na doma“ neboli ty, které používáme doma. Jedná se o předměty, které jsou určeny pro naši soukromou rituální potřebu, a které obvykle pokládáme jako obětní dary bohům na oltář, který máme doma. Každá huicholská rodina má doma oltář, na které pokládá obětiny určené k uctívání svých bohů a předků. Mimo každodenního jídla a fotografií tam jsou také různé předměty, které vyrábíme. Ten oltář většinou tvoří jelení lebka, protože se předpokládá, že z každé rodiny, alespoň jeden muž ulovil jelena při své pouti za *peyote*. Jeho lebku má pak nazdobenou doma, nejčastěji ji pokrývají korálky a pod ní je potom oltář s obětními dary. Popravdě mám trochu problém rozlišovat předměty na prodej s obětními předměty. Vlastně asi mohu říci, že je nerozlišuji, neboť každý předmět, který vyrobím na oltář položím. Položím jej na oltář a požádám bohy, ať je to věc, která slouží, a zbaví se jakékoliv zlé moci. Když už tam těch předmětů je moc, některé z nich vezmeme na prodej. Ale skutečně vysvěcuji všechny předměty bez rozdílu a žádám bohy, aby jim posvětili. Zároveň bohům děkuji za inspiraci a za to, že mě tvorbou a zdobením daných předmětů vedli. Je to vlastně modlitba a projevení vděku zároveň.“

- *Co si myslíte o aktivitách INI?*

„Synové mi vysvětlili, že aktivity INI jsou pro nás Huicholy velmi důležité, protože aslespoň na sebe upoutáváme pozornost a vzrůstá o nás celkově zájem, kterým se dostáváme do povědomí čím dál tím více lidí. Můj nejstarší syn tvrdí, že také díky těmto aktivitám můžeme zásadně ovlivnit ochranu našeho posvátného území Wirikuta.“

Myslím, že je to dobře, protože mám také sám za sebe pocit, že díky těmto aktivitám a častým spolupracím s INI se v nás probouzí chuť bojovat za své území. Cítíme takovou jistotu, že v tom nejsme sami, ale že nám chce někdo pomoci. Myslím si, že v některých komunitách si ani neuvědomovali jak velkým problémem je prodej koncesí v oblasti Wirikuta. Mnozí z nich to vnímali jako přirozený vývoj a některým částem ve Wirikuta se začali vyhýbat. Naštěstí je spousta Huicholů z různých komunit, kteří jsou do této problematiky velmi zainteresovaní a dávají si také práci s tím, vysvětlit podrobně v jednotlivých komunitách, o jaký problém se jedná a že je nutno jej řešit. Takže si myslím, že to s tím souvisí. A že je to dobře.“

- *Říkal jste, že jste peyotero, máte tedy pocit, že jste alespoň ve vaší komunitě mohli zaznamenat dopad těžařských koncesí v průběhu vaší poutě do dané oblasti?*

„Bohužel ano, při posledních poutích, jsme si o tom povídali. Nelze to pocítit tolik při sběru peyote, peyote roste v celé oblasti Wirikuta, ta je opravdu velká a táhne se skrz pohoří Real de Catorce, takže roste všude pořád stejně. Alespoň já jsem měl ten pocit. Nicméně čeho si lze všimnout je, že se přesunula zvířata. Přesunula se z oblastí, kde probíhá těžba do oblastí zejména vyšších, kde tak často viděna nebyla a zvýšil se tak také výskyt jelenů. Někteří Huicholové si myslí, že hojný výskyt při poutích není zcela „přirozený“, protože bohové nedávají snadné úkoly. No a pak také z určitých částí pohoří v určitých fázích poutě lze vidět z dálky těžbu.“

- *Můžete mi prosím popsat symboly na této lebce, kterou jste vytvořil?*

„Ano, samozřejmě a rád. Po obou stranách lebky je uprostřed znázorněné slunce, ten flíček uprostřed znázorňuje orla, který před sluncem letí, a který je taktéž národním symbolem Mexika. Okolo slunce jsou sluneční paprsky. Sluneční paprsky jsou ve tvaru šípů a připomínají tedy, že Huicholové se dělí na personas – flecha a personas – jícara. Šípy posléze přecházejí v kukuřičné klasy. Jednotlivé barvy listů znázorňují čtyři roční období a také čtyři huicholské světy a světové strany. Mezi jednotlivými kukuřičnými klasy jsou jelení hlavy, které jsou zároveň také peyote a také bohy. Proto přecházejí v zelený peyote s bílými flíčky až do stínu jelena, který znázorňuje naše bohy a naše předky zároveň. Kruhové oči symbolizují cestu, po níž tě peyote vede za svými bohy. Zelená ústa očistu, to, že peyote ústy vchází dovnitř a ústy taktéž vychází ven.“

Don JOSÉ, *mara'akame*, 61 let, Guadalajara říjen 2015

- *Jak jste se stal mara'akame?*

Můj dědeček byl *mara'akame*. Od mala se mi věnoval a vyprávěl mi příběhy našich předků, když jsem pak byl větší, vodil mě po poutních místech, učil rituály a trávili jsme spolu hodně času v přírodě kde mě učil jak ji správně naslouchat, chápat ji a snažit se jí porozumět. Vždy jsem měl velmi hezký vztah k přírodě, vždy jsem ji rozuměl a ona rozuměla mě.

- *Kdy jste zjistil, že máte dar?*

Začal jsem mít sny. Souviselo to s tím, že jsem začal sám rozmlouvat s přírodou. Ve snech se mi potom zdálo, že jsem pták a letím nad naší vesnicí, nebo že jsem had a plazím se po zemi. Celou noc jsem byl vlastně v kůži zvířete, ale ráno jsem se budil zpátky jako člověk. Opakovalo se to a měnilo. Ale těmi zvířaty to začalo.

- *Mluvil jste o tom s vaším dědečkem?*

Ano, a on mi potvrdil to, že mám dar. A že teď se musím rozhodnout, jakým směrem se dám, jak využiji daru, který se mi dostal, kterým směrem zaměřím svou energii a já mu řekl, že chci být *mara'akame* jako on. Pak jsem tedy od dědečka dostal první pětibarevné peří, mám ho dodnes u sebe doma, a řekl mi, že to budu potřebovat jako *mara'akame* ke každému posvěcení a ke každé modlitbě. A tak se také stalo. (...)

- *A co se dělo posléze?*

Pak jsem začal snít mnohem silněji a měl jsem plno starostí v souvislosti s tím, protože jsem svým snům nerozuměl a nevěděl, co mám s nimi dělat. A ptal jsem se na to svého otce a ten mi řekl, že má normální sny, a tak mě dědeček vzal velice brzy do *Wirikuta* za *peyote*, protože mi řekl, že jsem připraven. A tam jsem poprvé byl součástí *danza del peyote* a dostal jsem od dědečka hodně léku¹⁹⁶, opravdu hodně a pamatuji si, že jsem z toho usnul. Já jsem však skutečně nespál, ale měl jsem oči otevřené a viděl jsem spoustu zvířat, a pak jsem se rozešel jejich směrem, ale nedotýkal jsem se země, ale šlapal jsem po spoustě hadů, kteří leželi na zemi. A potom se přede mnou objevilo stádo jelenů, zastavili se a dívali na mě, a potom vyběhli také vlci, a ptali se mě co tam dělám, a já jim řekl, že mě dovedl dědeček a oni mi řekli, že to tady ochraňují a přišli se na mě podívat a přivítat mě. (...)

No a pak se zjevil ještě jeden jelen, byl mnohem větší než všichni ostatní a začal ke mě mluvit. Řekl mi, že mám vzít s sebou těchto pět medicín¹⁹⁷ a dá mi také pět per jako část jeho vlastní síly. Pak jsem se už probouzel, ale cestou zpátky jsem ještě upadal do snů. Jenže po návratu do vesnice za mnou začali chodit příbuzní nemocných a chtěli, ať jim pomohu, a já najednou věděl co mám dělat a vyléčil jsem je. Občas jsem se radil s dědečkem, ale potom lidi pomalu začali chodit jen za mnou.

- *Jak to pokračovalo?*

Potom jsem se stal na 5let *cantadorem*. Splnil jsem svůj úkol a měl také svůj malý chrám. 5 let jsem rozdělával oheň a zpíval naší komunitě, vyprávěl jim příběhy, které mi vyprávěl dědeček a učil se dále a dále. A pak už jsem se seznámil se všemi a všichni bohové už mě znali. Pak jsem také dalších 5let byl *comisario* a sloužil své komunitě. Vykonával jsem správně a se ctí všechny úřady, které mi byly uděleny. (...)

¹⁹⁶ Myslí se tím *peyote*, *peyote* = *medicina*.

¹⁹⁷ Míněno 5 kusů *peyote*.

Mě je 61 let. Studoval jsem 25let, z toho 5 jako *cantador*, 5 jako *curandero*, 5 jako *comisario*... celkem už 50let poskytuji *consultas* a dělám obřady. Takže tak to začalo, příroda mi ve snech ukazovala cestu, a já věděl, že je ta cesta správná.

- *Oheň? Jak moc významné je rozdělávání ohně?*

My *mara'akame* musíme být spjati s ohněm, protože on nás hlídá a provází. Díky němu nás mohou hlídat také naši bohové, kteří tak ví o každém našem kroku, pádu i zaškobrtnutí. A pak je tady zem a slunce, ti také stojí při nás a sledují naše kroky. Ale proto, aby ses s bohy seznámil, musíš první do *Wirikuty*...

- *Co jste dělal když jste do Wirikuty došel?*

Ve *Wirikutě* jsem jedl *peyote*, vždy odpoledne v hodině modlení se k bohům o posvátném tradičním obřadu, kdy jedli *peyote* také ostatní. V noci jsem pak cítil divné věci, vše co jsem cítil, co jsem viděl, co se mi stalo zapříčinila *Nuestra Madre Hikuri*¹⁹⁸. Vždy, když se se mnou setkala jsem měl pocit, že mám obrovský tlumok na zádech. Ve svých vnitřnostech, zejména v oblasti břicha, jsem cítil něco na způsob velkého studeného hada, který cestoval všude po mém těle, nahoru a dolů, až se nakonec uhnízdil v mé hlavě. Pak jsem začal slyšet hvízdát *Nuestro Hermano Mayor*¹⁹⁹, přišel a sedl si vedle mě. Nepřestával hvízdát a byl po mém boku. Tohle se mi pravidelně stávalo, když jsem byl tam, kde jíme *peyote* a když jsem se snažil zpracovávat veškeré zprávy, které mi mí bohové sdělují. Společně s *Nuestro Hermano Mayor* jsme se snažili pochopit a zpracovat vše, co nám bohové vzkazují.

- *Takže míníte, že po požití peyote je skutečně možné setkat se s bohy nebo je alespoň slyšet?*

Ano, samozřejmě. Sám jsem toho byl nespočetněkrát svědkem. V *peyote* jsou naši bohové, on je ta brána, kterou musíme projít, a proto také není snadné jej nalézt.

- *Je pro vás tedy důležitý?*

Nikoliv. Je tím nejhlavnějším. Bez něj bychom nebyli *Huicholy*. Na něm se zakládá naše kosmovize. On je naše učení, moudrost, naše minulost, a také naše budoucnost. V něm je vše.

¹⁹⁸ Mějme na mysli *peyote*.

¹⁹⁹ Opět *peyote*, avšak nyní v jiné podobě. Pamatujme, že v průběhu rituálu požití *peyote* se *Huicholům peyote* zjevuje v různých fázích a postavách.

- *Jakou má pro vás souvislost s uměním?*

Já sám po svých prvních zkušenostech jsem si pokládal otázku zda *hikurí* může být *jelen* a *matka kukuřice* zároveň. Začal jsem cítit tu potřebu, vše co slyším, cítím a zažívám nějak zaznamenat. A pak mne jednoho dne napadlo, dalo by se to všechno namalovat? A pocítil jsem druhou část mého daru.

- *Jakože i umělecký dar?*

Tohle mne napadlo vždy opakovaně a cítil jsem ve svém nitru, že se naplňují veškerá slova mých předků. Vždy když jsem pak polapil běžícího jelena, prosil jsem jej, aby hned nezmizel a následně jsem tiše seděl, díval se na něj a myslel na všechny možné vztahy a souvislosti mezi námi Huicholy a jeleny. Následujícího dne jsem si uvědomil, že jsem se předešlou noc setkal s *Moudrostí* a že já sám jsem byl najednou jiný. Už jsem nebyl ten, který toužil po vědění. Najednou jsem byl zcela někdo jiný, *jiná osoba*. Od té doby, vždy když jsem hluboce spal, navštěvovali mne všichni mí předkové a předkové mé rodiny a rozmlouvali se mnou. A vždy těsně předtím, než jsem se vzbudil, jsem slyšel úprk zvířecích tlap. Budil jsem se pak s otázkami, proč se mi děje právě tohle?

- *Takže kromě vašich snů se zvířaty se začali objevovat také vaši předkové osobně?*

Ano. Pokaždé, když jsem na to pomyslel, jsem najednou před očima viděl velké a jasné světlo, něco co vypadalo hodně křehce a třepetal se ve větru, jakoby svítící pavučinu. A vzpomněl jsem si na to, že když jsem byl malý, tak mi tatínek říkal, že nemám mrhat svým životem, protože jednou budu velice moudrý a vážený, a nemám se snažit své předky rozpoznat, jen vnímat a pochopit, co se mi snaží sdělit. Tatínek své vize vrýval do své *jícara* a posléze je zdobil také barevnými nitěmi, které na ně za pomoci včelího vosku lepil a také tak zdobil své šípy. V té době ještě neměl ke své potřebě *estambre*, a tak používal vlněnou nit'. Vždy používal pouze černou a bílou, a tak nás všechny znázorňoval, celou naši rodinu. A tak jsem si teda řekl, že také já budu schopen zaznamenávat své vědění do obrazů, a proto jsem se takto rozhodl. Akorát já používám tedy *estambre*. Jsem modernější než můj tatínek (smích).

- *Můžete být tedy *mara'akame* a umělcem zároveň? Bohům to nevadí?*

Když jsem byl mladý dlouho jsem hledal svou cestu, nevěděl jsem, co budu, až vyrostu. Ale jednou jsem se zeptal bohů, na vše co se mi děje a oni mi odpověděli, že se mi nic neděje pro nic za nic. Řekli mi, že v duši žádám o povolení, abych mohl následovat dvě odlišné cesty; na

jednu stranu, že si přeji vydat se na cestu poznání jako můj dědeček, a na stranu druhou, že se chci oddat malování obrazů jako můj tatínek. No a řekli mi, že mám být klidný, protože jsem takhle vlastně celistvý, že to celé jsem já. A pak mi řekli, ať udělám *nierika*, a tak jsem udělal svou první, a při první příležitosti jsem ji odnesl do *Wirikuty* jako dar a poděkování bohům.

A ve *Wirikutě* jsem pak měl další sen, bohové a předci se mnou opět rozmlouvali a řekli mi, že i když mé poslání je být *mara 'akame*, tak mohu dělat také obrazy. Ale dali mi podmínky, že pět let musím pravidelně lovit a nakonec musím obětovat býka a přitom provést poslední rituál. A až vše vykonám, tak pak mohu začít své obrazy také peněžit. No a pak jsem začal prodávat. Jeden z mých prvních obrazů dokonce koupili lidé z INI!

- *Jak na vás přišli?*

Jednou jsem se potkal s paní doktorkou z Guadalajara a požádala mě, ať jedu s ní léčit lidi do Guadalajary, tak jsem jel. Tam byli lidé, kteří nás potřebovali, bylo tam dost odstěhovaných Huicholů. A potom jsem jel také do México D.F., a tam jsem poznal spoustu zajímavých lidí, se kterými jsem pracoval než jsem se vrátil zpět do své komunity.

- *A co teda hlavně malujete?*

V mých obrazech se vždy setkáš s *peyote*, s letícími orly, s postavami, které se je snaží ulovit svými *muwieri*, s kameny a také s ženskými postavami. A pak vždycky malují lilie, a cítím nejen přitom jejich vůni, když by sis k tomu obrazu přičichla, tak je budeš cítit také. Tak nějak jsem začal vnímat svůj svět prostřednictvím obrazů. Třeba když jsem měl ošklivý zánět v noze, tak jsem viděl, jak v ní mám tři velké jasně svítící kameny, a tak jsem se do jednoho ze svých obrazů také namaloval, sedím tam a svítí mi noha.

- *Jak jste viděl, že Vám svítí noha, omlouvám se, ale tomu nerozumím?*

My *mara 'akame* máme od bohů dar vidění. Když je někdo nemocný nebo jej něco bolí, bohové nám umožní to ucítit a uvidět. *Peyote* nás v tom potom utvrdí a ukáže nám, kde přesně se problém vyskytuje a jak jej máme vyléčit. A vidím to také na sobě, tak jsem se nakreslil, protože to byla opravdu velká bolest.

- *A když se vrátím k obrazům... znázorňujete třeba vaše zvyky? Třeba právě danza del peyote?*

Ne, to nedělám nikdy. To si nezsvěcení nezaslouží vědět. Já znázorňuji tradice a rituály mých předků, tak jak mi je oni interpretují, když si spolu povídáme ve snech. Nejsem ani připraven

na to, abych zaznamenával průběh našich tradic. To si nemůžu dovolit, to není moje práce. A nechci rozzlobit bohy. *Danza del peyote* se nemaluje, to je tajemství, naše soukromí. Můžu nakreslit akorát jak tancují předci, to bohům nevadí.“

- *A podle čeho si vybíráte znázorňované motivy? Podle toho, co „vidíte“ nebo se Vám zdá ve snech?*

Nikoliv. Já sám jsem zpočátku nerozuměl tomu, jaký význam má třeba šíp, nebo orel, nebo květiny. Ale pomocí písní jsem je po čase pochopil. A teď bych se bez nich ve svých obrazech neobešel. Jak jsem již říkal, znázorňuji co mi bohové ukazují ve snech. Vidím konkrétní barvy, ucítím dar... po té se dám do práce.

- *A jak jste už zmiňoval, vy tedy při tvorbě svých obrazů vosk už vůbec nepoužíváte? Proč?*

Správně. Nepoužívám, ale můj otec jej používal vždycky až do své smrti. Používal k tomu originální vosk, který sbíral u včel *wawemete* v pohoří. Pracuji s voskem, ale ne s čistým voskem. Míchám do toho různé příměsi a občas také lepidlo. Dělán to kvůli tomu, aby mé obrazy více a déle vydržely. Často s nimi někam cestuji.

- *A bohům to nevadí?*

Nikdy jsem se jich na to neptal. Takže nevadí (smích). Oni by mě na to jinak zajisté sami upozornili.

- *Podle čeho se rozhodujete, jaké barvy na svůj obraz použijete?*

Já se nerozhoduji, já to předem vím. Zjeví se mi to ve snech a vím to. Kdybych chtěl nějakou barvu změnit, protože ji třeba právě nemám k dispozici, tak bych to stejně nemohl udělat, protože bych to tím celé zničil. *Peyote* mi určí barvy, bohové o tom rozhodují. Já se nad tím zamýšlet nemusím.

- *Je nějaká barva důležitější než ty ostatní?*

Žlutá! Žlutá je barva našich předků, také barva našich prarodičů, barva *Nuestro Abuelo Fuego*. Malujeme si tím také obličej když vykonáváme pouť do *Wirikuty*. Žlutá barva pochází ze třech prvků: z *Nuestro Abuelo Fuego*, z *Nuestro Padre Sol* a ze žlutých kořenů.

Černá barva zobrazuje temnotu *Tikarika*, šedá barva zase období sucha, zelená období dešťů, protože se vše zelená.

- *Odlišujete od sebe obrazy k prodeji od těch ostatních?*

Ne. Ani ne. Prostě některé z obrazů prodám a ostatní ne.

- *Takže primárně nevytváříte obrazy k prodeji?*

Ne, myslím si, že ne. Tvořím obrazy z vnitřní potřeby tvořit, protože cítím, že chci nebo potřebuji něco zaznamenat, je to součást mého poslání. Ale znám i takové, kteří tvoří obrazy přímo k prodeji a dělají je prostě tak, jak se jim líbí. Obvykle používají a kombinují hodně barev a motivů najednou, aby to bylo celkově líbivé a cizinec si to koupil. Jsou tací, kteří mají názor, že cizincům je jedno, co si kupují, jestli to má nějaký význam nebo ne, protože nesmýšlí stejně jako my a nemají stejné hodnoty. My tyto obrazy mezi sebou docela snadno poznáme, protože vidíme, že barvy mnohdy nedávají smysl a ani uskupení motivů. Prostě to poznáme. Víme, že to není autentické. Ale spousta lidí také často tvoří obrazy s běžnými motivy, třeba malují také auta nebo domy nebo jiné věci, které s naší mytologií nemají nic společného. A zase za tím účelem, že to cizince zaujme a prodej jde lépe. Já bych to dělat nemohl, myslím si, že by mi to ani nešlo. Jako *mara'akame* jsem v téměř nepřetržitém kontaktu s bohy, mě by to ani bohové nedovolili. Hlídadí mě.

- *Co si myslíte o těch, kteří vytvářejí umění primárně k prodeji, odsuzujete je?*

Já je neodsuzuji. Doba není lehká a já rozumím tomu, že se tím vydělává více peněz a rodinám se potom žije lépe, možná také klidněji. Někteří z nich totiž mají třeba děti mimo komunitu na školách a není lehké vyjít. Nevnímám to tedy špatně a nemám s tím problém. Pokud samozřejmě nevyzrazují některá naše tajemství nebo zvyky, které nechceme aby cizinec znal. Jsou i takoví, kteří si pustí ruku nebo pusu na špacír, ty potom dokonce trestáme. Naštěstí se to ale moc často neděje. Většina si na to dává pozor a hlavně z vlastního zájmu a k lásce ke své kultuře a bohům nic nevyzradí.“

- *Angažujete se nějak co se ochrany oblasti Wirikuta týče?*

My se jako Huicholové angažujeme všichni do jednoho. Ale pokud myslíte jestli já konkrétně jsem členem nějaké skupiny, která veřejně vystupuje nebo nějakého spolku, tak ne. Zajímám se ale o to, a často o tom s dalšími Huicholy z komunity mluvím a nabádám je k uvědomění si a pochopení závažnosti celé situace. Máme ohledně toho také sjezdy, tak na pár sjezdech jsem byl. My *mara'akame* to cítíme jako povinnost za naši komunitu. Ale samozřejmě pozorně sleduji dění. To, co se děje, není v pořádku. Na druhou stranu se už ale také děly mnohem horší

věci. Nezbyvá nám než neustále bojovat a donutit mexickou vládu, ať si indiánských etnik začne více vážit, a pomůže nám zachovat naše kulturní dědictví, protože ona za ten prodej může. Měli bychom být chráněni, což se neděje. Na druhou stranu nám ale hodně pomáhá také to, že se pomalu dostáváme do povědomí běžných lidí, kteří už o nás ví něco více, než jen že korálkujeme předměty a je o nás expozice v Museo Nacional de la Antropología. Takže povědomí o nás je větší a přidává se k nám čím dál tím více aktivistů a lidí, kteří nám chtějí pomoci. Je to dobře, my Huicholové tak máme pocit, že také vy s námi táhnete za jeden provaz. Ale zatím se nic nemění. My však neztrácíme naději a budeme dále bojovat. My, Huicholové, jsme toho už spoustu přežili a uchráníme si také své posvátné území. Bohové a předkové nám v tom pomohou.“

- *Bojíte se, že by to také mohlo dopadnout špatně?*

Ne, naši bohové a předkové to nedopustí. To však ale neznamená, že přestaneme bojovat. Naopak. Čím více boje budeme projevovat, tím lépe nás potom za to odmění. Jenomže problém Wirikuty není jenom o nás Huicholech. Je to také o lidech, kteří v oblasti bydlí a ti mnohdy Huicholové nejsou. Povrchová těžba silně a rychle ničí skrovné přístupy vody. Za chvíli se může stát, že ve Wirikutě nebude vůbec žádná voda, tím pádem tam potom vůbec nic nepřežije. Takže nebojujeme pouze za sebe, ale také za ostatní. A oni zase za nás. Mexická vláda to musí dříve nebo později pochopit. Bez vody nelze žít nikde na zemi.

Don OCTAVIANO, *Gobernador*, 52let, Morelia listopad 2015

Tvořil jste umění celý svůj život?

Ne. Jednou ve Wirikutě jsem mluvil s bohy a řekli mi, že mám od toho okamžiku zaznamenávat co mi sdělují. Tak jsem začal vyrábět umělecké předměty a pochopil jsem, že to byla součást mého poslání. Jinak mám v rámci své komunity funkci Gobernador již šest let.

Jakým způsobem vytváříte umělecké dílo?

Zaznamenám své setkání s bohy. Dávám si záležet, dá se říci, že každé dílo dělám dlouho. Po té jej vždy musím posvětit a donést ukázat bohům. Po vysvěcení nehrozí, že by symboly bezdůvodně ožily v ruce kupujícího, chráním tím naše kulturní bohatství a zároveň samotného kupujícího. Pak mám povolení od bohů dílo prodat. Takto postupují pokaždé s každým kouskem. Výjimku dělám jen u bižuterie, tu chodím posvěcovat dle množství, které mám. Než samotné předměty odnesu na prodej, modlím se k nim jednou za den také doma.

Existují rozdíly mezi jednotlivými huicholskými umělci nebo všichni postupujete stejným způsobem?

Ano, existují. Můžu říci, že se dělíme na dva druhy: ti, kteří dělají umění tradičním způsobem a ti, kteří jej dělají jen pro efektivní a rychlý prodej.

Co to znamená? Prodáváte přece všichni...?

To ano, prodej uměleckých předmětů je pro nás významným zdrojem peněz, ale je rozdíl v postupu a přístupu. My, co děláme věci tradičním způsobem zaznamenáváme naše setkání s bohy, k předmětům se modlíme a žádáme bohy o jejich požehnání. Celé je to pracný a dlouhý proces, ale je to správná cesta, tak to bohové chtějí. Druhá skupina mnohdy ani neví, co tvoří. Napodobuje to, v čem vyrůstá a co vidí kolem sebe, proces je tedy rychlejší, nepromítá se do něj osobní zkušenost ani závazek vůči bohům. Tento postup však není správný. Sice je rychlejší a možná vynáší také více peněz, protože tito umělci stihnou ve stejném čase vytvořit třeba i dvojnásobek toho, co my. Ale není to správné a mohou proti sobě poštvat bohy nebo předměty mohou ublížit.

Tomu nerozumím, jak ublížit?

Jednotlivé huicholské symboly spolu tvoří kombinace, tzv. familias. Když se vyskytují v nějaké mozaice spolu, mají moc. U některých předmětů jsou kombinace tak dokonalými opisy, že by symboly mohly začít samy od sebe ožít, ale jelikož nejsou a nebyly uctívány, mohly by se rozzlobit. V tom je to nebezpečí, že někteří napodobují tak neuváženě avšak přesně, že mohou dokonce v krajních případech ublížit. Nebo rozhněvat bohy, jak jsem už říkal.

Jak jinak komunikujete se svými bohy?

Naši předkové s námi nejčastěji komunikují pomocí meteorologických jevů, tím nám dávají najevo svou spokojenost či nespokojenost. Také s námi promlouvají skrz naši úrodu. Dle toho poznáme, zda jsou s námi spokojeni, či nikoliv. Říkají nám, že máme být silní a pokračovat v ochraně území, které nám náleží a je spjato s našim vesmírem, nesmíme ztrácet naději, protože pak bychom na úrodu, ale také na sebe přitáhli různé nemoci a stali bychom se slabými. My to ctíme, víme, že je tomu tak.

A co peyote?

Peyote je zásadní pro setkání s nimi. Jedná se o osobní setkání, jedině tímto způsobem s nimi můžeme vést dialog. Vše ostatní jsou jejich projevy vůči nám, nebo odpovědi na naše modlitby.

Co pro vás Huicholy znamená Wirikuta?

Naši předkové nám vždy kladli na srdce, abychom se řádně starali o naši posvátnou půdu, protože oni se v ní sami nacházejí a sbírají síly k tomu znovu ožít. Proto je pro nás tak důležité do půdy nepřírozně nezasahovat, ochraňovat a ctít ji. Vše, co do ní zasejeme, co z ní roste, to jsou naši předkové. Naši předkové na naši úrodu dohlížejí zespodu, ochraňují její kořeny. Navíc ve Wirikutě se nacházejí rostliny a kaktusy, které žijí i stovky let. Ty nejstarší mají okolo 400-500let, byly tady již když přišli Španělé, byly svědky mnoha okamžiků, doprovázely naše předky a nyní doprovázejí nás. Víte, vy máte třeba kroniky, máte je uloženy v muzeích, v sejfech, smíte se jich dotýkat pouze v bílých rukavičkách. My nemáme kroniky, my máme rostliny, kaktusy, Tierra Madre...to jsou naše kroniky, zde je vepsaná naše historie, zde je vše, na co si potřebujeme pamatovat. Není pro nás důležité, aby naši historii četl někdo jiný, my sami víme jaká je naše historie, je vepsaná ve všem, co nás obklopuje.

Jak vnímáte současný boj za vaše posvátné území Wirikuta?

To, co se nyní děje, je pro nás velmi důležité, protože dá se říci, že poprvé za celou dobu trvání konfliktu s mexickou vládou, jsme se poprvé semkli dohromady. Tím myslím nás, lid Wixárika a místní obyvatelstvo. Uskutečňujeme společné schůze a ceremonie. Jezdíme společně přednášet o našem problému. Jsme spjatější a jednotnější než-li kdy jindy, a to je pro nás důležité. Je nás více a dokazujeme tím, že problém není jen náš – indiánský, ale týká se také ostatních obyvatel bez výjimečného rasového a etnického zařazení. Víte, tady v Mexiku je to problém, pořád se stává, i když pravda, čím dál tím méně, ale stává se, že jste-li etnický „nevyhovující“ jsme považováni za „degradovanou lidskou rasu“. Pro některé je Indián jako pes bez rodokmenu. Je to absurdní ale je to tak. Připodobňují nás jako menšinu k nějakým potulným nečistým „vořechům“. A přitom by to mělo být naopak, ne? V našich žilách koluje krev našich předků, málo z nás odešlo, jsme ze starých huicholských větví²⁰⁰, část původního obyvatelstva.

²⁰⁰ Don Octaviano měl v tomto případě na mysli, něco na způsob starých „huicholských rodů“. Jelikož však nejsou písemné ani dostupné důkazy o tom, že něco na způsob huicholských rodů skutečně existuje, neboť si to Huicholes velmi střeží, rozhodla jsem se použít doslovný překlad „ramas Huichol“.

Vy jste předtím spolu nekomunikovali?

Aktivně se dá říci, že ne. Vždy jsme se respektovali, ctili svá území. Takže my se nyní s ostatními obyvateli oblasti máme zájem více seznámit, a vzájemně se pochopit a podržet v této situaci, která nás společně zasahuje. Oni sami nám často říkají, že nás tady přes rok vidávají jak vykonáváme naše poutě, vidí nás z dálky, ale vlastně nic více o nás neví. Ne, že bychom se předtím nechtěli přátelit a seznamovat, ale existuje mezi námi právě ta úcta. My vykonáváme poutě na naši posvátnou půdu, oni část této půdy obývají a je jejich domovem. My s tím problém nemáme, protože se o ní hezky starají a je to jejich domov již po celá staletí. Začínáme se přátelit, protože mimo jiné zjišťujeme, že nás sužují stejné potíže. Já osobně toto velice vítám a jsem za to moc vděčný, navíc nemám nic proti seznamování se s jinými kulturami, jsme všichni bratři. My, Wixárika, jsme vždy byli přátelští a otevření. Dokonce když před několika staletími přišli misionáři, tak je naši předkové přivítali s otevřenou náručí a naslouchali jim. Myslím si, že naše otevřenost a přátelskost nám umožnila přežít tolik staletí a pevně věřím, že nám pomůže také nyní.

Navíc ty problémy nejsou pouze na našem posvátném území, ale také již několik desítek let v oblastech, které naše komunity obývají. Tam je to problém, protože to zasahuje přímo do každodenního života obyvatel.

Jaké jsou problémy tam?

Třeba v oblasti Santo Domingo znečištění půdy už začíná být docela velký problém. Před pár lety tam zřídili skládku toxického odpadu. To, že narostly problémy se zdravím nikoho moc nezajímá, protože my Wixárika nechodíme k lékařům, ale chodíme k našim *curanderos* a *maras akames*, takže se to nedá „dokázat“. Vláda tvrdí, že potřebuje skutečné lékařské zprávy. Což je smutné, ale asi to je bohužel do jisté míry možná i pochopitelné, tento fakt hraje silně v náš neprospěch a zároveň cítíme, že naše kultura není plně respektována. Ale tohle není problém pouze naší kultury, tento problém se táhne indiánskými kulturami napříč celým Mexikem. Ale abych se vrátil zpět k problému... bohužel se nám však také stává, že se zvýšila úmrtnost zvířat, která chováme a vyháníme na pastviny. Toxický odpad se vsákl do půdy a naše zvířata jej spasou v podobě nově narostlé trávy, která je již sama o sobě toxická. Nejen, že se zvýšila úmrtnost, ale také počet potratů a nemocných mláďat. Tohle je pro nás devastující.

Největší problém je však s vodou, s pitnými zdroji. Mluvil jsem již s lidmi a komunitami, kde přístup k vodě je opravdu mizivý nebo žádný. V některých oblastech už dokonce vodu nesmí pít, protože se jim dělá zle a mají z ní zdravotní potíže. Musí si tam jezdit kupovat barely

s vodou, stojí okolo 50 pesos jeden, jsou těžké, mají problém je dopravit do svých domácností a musí hlavně s vodou velmi šetřit, protože jim musí vystačit k jídlu a pití, osobní hygieně, k mytí nádobí a k napojení dobytka či zalití svých políček. Je to strašné, vody je opravdu málo. Přijít o vodu by znamenalo, že bychom se museli z oblastí, které obýváme odstěhovat. A někteří nadobro. Máme zprávy, že v některých oblastech jsou hlavně zdroje podzemní vody, a ta není nekonečná. Znamenalo by to navždy opustit domovy a jít žít jinam...ale otázka je, i kdybychom byli vyhnáni, tak kam půjdeme?

Ale přece půda, kterou obýváte by vám měla patřit, měli byste o ní sami rozhodovat?

Problém je, že se to stále týká našeho území. Území, na které máme nárok, které obývali již naši předkové, území, které bylo naše mnohem dříve předtím, než existovaly státy Nayarit a Jalisco a dokonce vlastníme také „títulos virreinales“ dokumenty²⁰¹, které dokazují, že půda kterou obýváme, nám patří. Soudržnost s ostatními kmeny obývající Sierra Madre Occidental a částečné přijetí katolické víry nám přineslo uznání a obdržení těchto „títulos virreinales“ v roce 1718 od samotných španělských místokráľů. Ale vraťme se zpět k Wirikutě...

Další problém je, že některá z mnoha půd patřící pod různé ejidos zároveň patří také bohatým zemědělcům v oblasti. Jedná se půdu, která je součástí oblasti Wirikuta, byla předchozími úmluvami uznána jako součást našeho posvátného území, zemědělci na ní nic nepěstují, ale kladou si na ni nárok. Tato půda je však v posledních letech nabídnuta jednotlivým koncesím a v případě, že by byla prodána, majitel za ní dostane jistý obnos peněz, což je pro některé majitele pochopitelně velice výhodné a je to pro něj hlavní motivací k prodeji. Koncese však nejsou jediným problémem. S touto půdou, která má své vlastníky bývá docela často ještě jeden problém, o kterém se nemluví vůbec. Často bývá majitelem pronajímána některým narco - skupinám, sám jsem byl dokonce jednou svědkem toho, jak domluva pronájmu probíhala slovy „klidně si zde vysaďte mák, nebo marihuanu. V případě většího problému se budeme odvolávat na indiánské obyvatelstvo v oblasti a tvrdit, že je to k jejich léčebným účelům“. Toto je problém mnohem větší. Již něco o čem jsem mluvil před chvílí. Neváží si nás, jsme pro některé mnohdy „podřadná lidská rasa“, dělají si s námi co chtějí, a my bohužel nemáme moc jak se bránit. Jednou uctíváme peyote, tím pádem jsme automaticky vnímáni jako narco-indiánská skupina. Vrhá to na nás stín. To není dobré. Bohužel se o tomto

²⁰¹ Zmiňuje také prof. Neurath ve své práci Huicholes, pág. 8. (A finales del siglo XVIII, los pueblos huicholes recibieron títulos, que hasta la fecha son fundamento legal de la propiedad communal de la tierra y definen los límites de cada comunidad.)

nemluví a nemluvíme o tom vlastně ani my, protože to přímo neohrožuje naši existenci natolik, jako udělené těžební koncese. Nezbyvá nám, než bojovat a modlit se k našim bohům a panence Marii Guadalupské.

Vy se modlíte k panence Marii Guadalupské?

Ano, samozřejmě, je patronkou Mexika. Součástí naší země. Modlíme se k našim bohům, a také k ní. Ona je součástí toho všeho. V naší komunitě jsme ji postavili také malou svatyňku. Je důležité na ni nezapomínat, ochraňuje všechny Mexičany, včetně nás Indiánů.

Oslavujete tedy nějaké křesťanské svátky?

V období velikonočního půstu se Huicholové postí pravidelně každý pátek, a potom ještě úplně poslední čtvrtek a pátek (Jueves Santo y Viernes Santo). Každá komunita však dodržuje své zvyky, které nemusí být všude totožné. Například u nás v San Sebastián Teponahuaxtlán se dodržuje naprosté ticho, nesmí se pít alkohol, nesmí se spát po dobu 40 hodin jako symbol 40 dní putování do Wirikuty... Symbolizuje to pokání, bolest a naši oběť. A my to opravdu dodržujeme. Ne v tom slova smyslu jak si možná myslíš, že bychom se navzájem hlídali a dohlíželi na sebe. To ne, my to opravdu děláme kvůli sobě samým a dohlížíme na sebe sami. Navíc víme, že na nás dohlížejí naši předkové, ti jsou s námi pořád. Obelhat sebe, znamená obelhat také naše předky, a ty obelhat nelze.

Don JESÚS, peyotero, 44 let, Guanajuato říjen 2015

- *Co vás nejvíce motivuje v boji za ochranu Wirikuty?*

„Je potřeba uchovávat všechna posvátná místa, protože právě tam se nachází veškeré učení. Všechna posvátná místa jsou nositeli učení. Jsou to místa, které určili naši předkové, abychom my, budoucí generace, mohly interpretovat historii a mohli ji dále naplňovat. Oni nám určili nějaký řád, kterým se máme řídit, a proto se jím řídit musíme. Právě proto je důležité, abychom vykonávali všechny nezbytné poutě na všechna posvátná místa.“

- *Čím je samotná pouť tak důležitá?*

„Dokazujeme tím, že jsme stále naživu a že cesta, kterou naši předkové vytyčili a otiskli do ní svou stopu, je stále živá. My po ní také jdeme a otiskujeme naše stopy vedle stop našich předků. A tohle je také záměr celé naší svaté pouti do Wirikuty.“

- *Jako jak velkou hrozbu vnímáte těžařské společnosti v oblasti posvátného území?*

„Víme, že těžařské společnosti ohrožují svaté místo Wirikuta a v případě, že by dosáhly svého cíle a naplnily svůj těžařský záměr, pro nás *Wixárika* by to byla velká hrozba. A v případě, že by se dosáhlo cíle těžařských společností v celém měřítku, mělo by to za příčinu konec našeho lidu, neboť bychom přišli o naše nejdůležitější duchovní místo.“

- *V čem tedy tkví ta důležitost?*

„My, lidé *Wixárika* (uuhárika) jsme totiž nejšťastnější, když můžeme navštěvovat naše posvátná místa a vznést tam své díky našim bohům a předkům. To se nám děje ale se všemi našimi posvátnými místy, nejen s Wirikutou. Pro nás je štěstím, když můžeme dosáhnout jakéhokoliv místa, které nám předurčili nebo označili naši předci.“

- *A v případě konkrétně Wirikuty?*

„V případě Wirikuty je to pro nás ještě o to výjimečnější a důležitější v tom, že se tam vydáváme a nalzáme *hikurí*, náš *nierika*, který nám umožňuje se osobně spojovat s našimi bohy a předky, tohle je naše štěstí.“

- *Takže v tom hraje roli právě peyote?*

„*Hikurí* je pro nás zcela zásadní. Souvisí s námi od samotného stvoření světa, protože po té, co se stvořil svět, se také stvořilo mnoho božstev s různými úkoly. A právě jeden z nich *nierika*, byl stvořen samotným *El Rostro del Venado, El Venado Nuestro Hermano Mayor*. On je ten, který nás učí, on je naším učitelem a vůdcem, a on je ten, který nechal svůj největší otisk ve Wirikutě.“

- *Pro vás Wixárika je tedy Wirikuta jako posvátné místo důležitá hlavně proto, že zde nalzáte hikurí?*

„Já bych řekl, že Wirikuta je taková univerzita. Tam se vše učí – milovat lidstvo, milovat *madre tierra*, milovat přírodu, která nás obklopuje a celkově milovat životní prostředí. A kdybychom neměli *hikurí*, tak bychom tohle všechno nevěděli, nebo si tak silně neuvědomovali. Neměli bychom tu možnost spojovat se s našimi bohy, když do Wirikuty přijdeme. Neměli bychom žádné vědění.

Hikurí je ten, který nás učí, ten, který v nás živí plamen touhy žít, ten, který nám dává sílu, ten, který nám vysvětluje...*hikurí* je pro nás nejdůležitější. A proto je pro nás důležité udržovat cyklus a rok od roku s neustálou pravidelností sem vykonávat naše svaté poutě.“

- *Ale vy se angažujete ještě z osobnějších důvodů, vy přece máte dobré přátele v oblasti, která má být bezprostředně zasažena těžbou...*

„Tady se nejedná o těžbu, ale úzce to s ní souvisí. Santo Domingo je malá oblast v bezprostřední blízkosti Wirikuty, asi 4km od ní. V Santo Domingo je odsouhlasená stavba velkého odkladiště radioaktivního a jiného těžebního odpadu, bohužel však nejen z Wirikuty a okolí, ale také z celé země. Problém je znečištění, které je s tím úzce spojené. Výstavbou odkladiště se nejen ohrozí vesnice Santo Domingo, ale dojde k širokému znečištění přírody kolem. Je to krásná oblast, asi jen 11km od našeho Valle Sagrado. Je to velice krátká vzdálenost. Rostou tam kaktusy staré 200 let, kaktusy, kolem kterých šlo nepřeborné množství našich předků, je tam také spousta zvířat a vzácných ptáků. Když se tam odkladiště odpadu vybuduje, bude to znamenat znečištění celé oblasti, protože odpad se dostane do veškeré půdy kolem, a také do vzduchu. Pak již nebude cesty zpět, protože veškerá příroda zahyne. Bude pomaloučku hynout, až tam nakonec nezbyde nic, než neúrodná půda. Víte, obyvatelé, kteří v oblasti žijí, jsou stejně jako my *Wixárika* velice hrdí. Když jsem si s nimi povídal mohu s rukou na srdci říct, že oni oblast neopustí, ani dojde-li k vybudování odkladiště odpadu. Jim je jedno jestli umřou na rakovinu nebo ne, nebudou opouštět svou zem a svůj domov. Říkají, „víte, my jsme jen jedna nebo dvě generace“, ale ta příroda....ta příroda si sama nepomůže. Prostě zemře a pak nebude už nic. Půda bude zcela znečištěná, nepoužitá a mrtvá.

My *Wixárika* to vnímáme z hlediska naší podstaty a kultury, ale není to problém pouze náš, ale také jiných indiánských etnik. My se snažíme ochraňovat přírodu kolem nás. Však co se stalo s přírodou a zvířaty na jiných místech?! Byly zničeny, zmizeli z důvodu tolika změn a týrání půdy. V moderním světě jsou jisté pochyby o tom, jak dlouho ještě země přežije. Ale je to vtipné a smutné zároveň! Protože právě ten progres a modernizace ničí půdu, přírodu a zvířata, protože pro bílé a mestice je mnohem důležitější přírodu ovládat než-li ji ochraňovat. My *Wixárika* to máme jinak. A věřím, že nejen my, ale také jiná indiánská etnika. My jsme totiž součástí země, a země je součástí nás. Květiny nám voní vzduch a jsou to tedy naše sestry, porosty, kaktusy, stromy, zvířata jako jeleni a orli jsou jedineční. Jsou našimi bratry a sestrami. A jsou pro nás naprosto jedineční a nepostradatelní. Wirikuta je spirituálním centrem. Je to místo, kde se završuje duchovní učení našich předků. Je to naším dědictvím. Nejen naším, ale také dědictvím celého světa. A to si málokdo připouští.“

- *O co vlastně konkrétně žádáte mexickou vládu, co je vaší prioritou?*

„My *Wixárika* bychom si asi nejvíce ze všeho přáli, aby se s námi zacházelo jako s lidmi, kteří nesou dědictví svých předků, aby si nás vážili a podle toho s námi také jednali. Náš boj o

Wirikutu totiž není bojem, který má za cíl vlastní prospěch. Jedná se o duševní boj. My musíme bojovat, jinak by nám to naši předci a bohové neodpustili. My chceme bojovat, je to náš svět. Náš boj totiž není o tom, abychom my někomu uškodili a zasáhli tak do jeho duševního, rodinného či ekonomického blaha, my nikomu neškodíme ani to není naším záměrem. Náš záměr je ochránit své životní prostředí s jeho ekosystémy, neboť je to dědictví naší matky země. A hlavně bychom si přáli, aby se o těchto věcech mluvilo s námi. Aby s námi vláda mluvila a neřešila tyto věci bez našeho vědomí. Protože, tohle je náš svět, a my nemáme kam jinam jít. Tady je naše všechno.“

- *Takže chráníte vaše dědictví a životní prostředí?*

„Ano, takhle to je. To životní prostředí je mnohem více důležité než si možná myslíte a připouštíte. Odhaduje se, že například při těžbě zlata a stříbra se spotřebuje kubík vody za vteřinu. Nejčerstvější studie této problematiky se snaží žalovat tyto těžbařské společnosti, protože spotřebují a zároveň znečišťují okolo 437 miliónů kubíků vody za rok. Když se to přepočítá na lidi, tak to znamená, že těžbařská spotřeba za rok je stejná jako voda, kterou ročně spotřebují celé 3 miliony lidí. Poslední tři mexičtí prezidenti udělili celkem 23 tisíc koncesí napříč mexickými státy, což vlastně znamená, že federální vláda odevzdala celo třetinu mexického území zahraničním těžbařským společnostem.“

- *To je naprosto šílené...*

„Ano, to je. My věříme, že *La Tierra Madre* je vše, co máme. To nejdůležitější. Ta nás živí a živila také naše předky, a teď nás o ní chce někdo připravit, protože nám ji naše vlastní vláda, která by nás měla chránit, prodá. Je to těžké. Je to opravdu těžké. Wirikuta je země našich předků, to oni nám řekli, že tento kus země musíme chránit a uctívat. Když o něj přijdeme tím, že rostliny a zvířata začnou pomalu umírat, budeme umírat také my. Bez Wirikuty přestaneme existovat. Již nebude co předávat dalším generacím k ochraně, protože ta naše v ochraně selhala.“

CHU, aktivista, 36 let, Guadalajara říjen 2015

Chu je mladý huicholský aktivista. Jeho rodina pochází z komunity San Martín de Bolaños, ale Chu již několik let žije v hlavním městě státu Jalisco, Guadalajara, kde studuje na univerzitě. Střídavě žije se svou rodinou v San Martín a po dobu školního roku ve městě. Chu patří ke skupině aktivistů, kteří bojují za indiánská práva v Mexiku, za ochranu životního prostředí (zejména v severních oblastech Mexika) a v neposlední řadě samozřejmě za boj na ochranu

huicholského posvátného území *Wirikuta*. Chu vysvětluje, že ochrana *Wirikuty* není jen ochranou posvátného území jednoho indiánského etnika, ale má mnohem větší přesah, například, co se ochrany životního prostředí týče. Usiluje o to, aby těžební společnosti přímo komunikovaly s Huicholy, což se konkrétně týká jeho domácí komunity, jelikož jeden z aktivních dolů je ve velice přímé blízkosti. Nabádá huicholskou společnost, aby o problematice více diskutovala také mezi sebou a pravidelně pořádá „semináře a workshopy“, které jsou zejména informativního charakteru pro jednotlivé huicholské komunity, aby byly v obraze, v jaké fázi se jednotlivá vyjednávání nacházejí.

- *Co pro vás Huicholy znamená peyote?*

To, co pro nevěřící lidi třeba voda. Všechno. Je to naprostá podstata našeho světa. Je to zpodobnění našich bohů, je to naše historie, náš život, náš vesmír. Základní kámen všeho. *Peyote* a Huicholové, jedno bez druhého by neexistovalo. Naše legendy praví, že *peyote* seslali na zem bohové, aby díky němu mohli být v kontaktu s námi. Je to taková brána pochopení našeho světa.

- *Mohli by Huicholové žít bez peyote?*

Nemohli. Přestali by ze dne na den existovat. Najednou by neměli smysl života, protože by se přetrhla komunikační nit mezi nimi a bohy. To prostě nejde. *Peyote* k nám Huicholům neodbytně patří. Právě proto je ochrana našeho posvátného místa *Wirikuta* tak důležitá. Protože právě tam roste *peyote*, tam jej najdeme po vykonání poutě a to je ten nejvyšší bod v životě každého Huichola – získat *peyote* a posléze díky němu začít komunikovat s bohy. Často se setkávám na univerzitě s předsudky ze strany převážně zahraničních studentů, kteří se po příjezdu do Mexika o nás dozví. Vždy se na mě šibalsky usmívají a prohodí něco jakože jsme komunita legálních narkomanů. Což samozřejmě nejsme a mnozí Huicholové to vnímají jako velice silnou urážku. Já to tak neberu, vím, že za to může jejich neznalost, takže se jim to snažím jednoduše nastínit a vysvětlit. A i kdyby to tak bylo, tak bychom jej nekonzumovali legálně (*smích*), protože mexické zákony považují *peyote* za nelegální co se konzumace týče, neboť obsahuje nepovolené alkaloidy. Ale proti tomuhle jsme ani nebojovali, bylo by to zbytečné...

- *Počkat, takže ze zákona je konzumace zakázaná a vy přesto konzumujete...? Nemáte strach?*

Ano, i přesto konzumujeme a strach nemáme. Nevidíme důvod, proč bychom s tím měli přestat, když je to naší podstatou. Kdybychom jej prodávali dále a nabádali cizince k jeho konzumaci,

což by se z naší vlastní podstaty a přesvědčení stejně nemohlo stát, tak by to možná bylo pochopitelné, ale takhle nás všechny zatknout nemohou, bylo by to absurdní. Strach nemáme...není proč. Strach máme akorát z těžebních koncesí, ale ze zákazu konzumace nikoliv. Víte mexické zákony vždy opomíjeli menšiny a indiánská etnika. Vždy se něco zakáže, ale co se týče nás indiánských etnik, tak se dělá jakoby nic. Prostě nás nikdo nekontroluje, sama vláda si uvědomuje, že je to absurdní a že to nelze, si myslím já. Takže pak se všemu vyhýbá, nevyjadřuje se k problematice a tak dále. Jednu dobu se o to hodně zajímala média...ale od dob cenzury a masivního úplatkářství se o tom prostě nemluví a neřeší se to. Jakoby nic. Nyní se ale mluví o našem posvátném území Wirikuta, těšíme se, byť malé mediální pozornosti a toho třeba pro naši ochranu co nejvíce využít. Teď je ta správná příležitost.

- *Kolikrát jste pouť do Wirikuty vykonal?*

Už celkem osmkrát. Je to úžasné a jedinečné. Pokaždé je to úplně jiné. Nikdy nevíte, co vás čeká. Pokaždé je to jako poprvé. Loni jsem měl poprvé tu možnost dělat při pouti společnost svému mladšímu bratrovi. Byl jsem pro něj docela zásadní podpora, protože si nejsem jistý, jestli by to zvládl, kdyby mě tam po celou dobu neměl. Pouť do Wirikuty je pro nás vyvrcholením roku. Je to událost, na kterou se připravuje ve velkém očekávání a vlastně každý rok mezi poutěmi je příprava na pouť následující a takhle pořád dokola.

- *Co pro vás osobně pouť znamená?*

Pro mě osobně velice moc. Znamená to pro mě připomenutí a ponoření se do vlastních indiánských kořenů a historie. Pochopení toho, kdo jsem, kdo my všichni jsme a co tady děláme. Je to ještě o to umocněno tím, že velkou část roku žijí mimo svou komunitu a studují na univerzitě v Guadalajaře. Žijí tedy částečně ve zcela odlišném prostředí a velice mi chybí má rodina a komunita. Dá se říct, že žijí moderně, ale zároveň pocházím z tradiční huicholské rodiny. Je v tom taková troška fyzická rozdvojenost, avšak nikoliv duševní a duchovní. Každoroční pouť do Wirikuty je pro mne o to náročnější, neb se musím ponořit hluboko do svého nitra, abych sám sebe připravil na komunikaci s bohy. *Peyote* totiž konzumuji pouze při vykonání poutě, jediný okamžik v roce.

- *Co by se stalo kdyby Huicholové přestali mít přístup do oblasti Wirikuta?*

Úzce to souvisí s tou první otázkou. *Peyote* je endemická rostlina a roste pouze v této oblasti. Přijít o *peyote* by bylo také přijít o pouť, o celou oblast Valle Misterioso o pro nás – posvátnou půdu, kterou nám předurčili naši předkové. Je to pro nás naprosto nemyslitelné.

Proto je potřeba toto území ochránit. Pro nás by to bylo mnohem horší, než kdyby například křesťanům bylo odebráno nějaké poutní místo, nebo zbořena nějaká katedrála. Křesťané mají spoustu dalších míst po celém světě, nemají jen jedno jediné. My ano, my jej máme, a je to právě Wirikuta.

- *Pomáhá vám někdo nebo jste v tom sami?*

Už dávno v tom sami naštěstí nejsme. Pomáhá nám spousta mesticů, kteří se nyní zaangažovali. Několik z nich se nám v samotném začátku snažili nastínit celý problém, jeho rozsah a jeho dopady. Vůbec jsme si nemysleli, že by situace byla až tak vážná, protože zatím to ve Wirikutě není moc znát, ale faktem je, že ta půda je prodaná. Tito lidé se snaží mít situaci neustále aktualizovanou, mají dokonce přístup k materiálům mexické vlády, takže nám vždy řeknou, v jakém stavu věci jsou a v jaké fázi boje jsme my. Víte ono to není jednoduché být *indígena*, vláda se s vámi totiž nebaví. Oni sice neustále vydávají nějaké zákony na naši ochranu, ale neuvědomují si, že musí chránit také zemi kolem nás, že tak nás ochrání vlastně nejvíce. Tím, že nám vezmou půdu, a v tomto případě ještě posvátnou, tím nás zabijí všechny do jednoho.

- *Vším programem je tedy „pouze“ boj za ochranu Wirikuty?*

Nikoliv. V začátku to tak bylo, jenomže pak jsme zjistili, že problém nemáme pouze my a netkví pouze v oblasti Wirikuta. Problémy začaly již koncem devadesátých let, kdy se začaly poblíž zavírat původní doly se stříbrem. V těch dolech byla zaměstnána naprostá většina populace z pohoří Real de Catorce. Ti lidé již několik mnoho let nemají žádnou práci ani možnost se kdekoliv nechat zaměstnat. Navíc ani neumí nic jiného než kutat stříbro. Tato oblast je pro zbytek Mexika naprosto nezajímavá z hlediska investic, v tom je právě ten paradox. Jediné co zde je bohaté je půda, a to na nerostné suroviny. Prodáním koncesí k těžbě neřeší problém obyvatel této oblasti, protože se jedná o povrchovou těžbu a ta není, co se lidské pracovní síly týče, náročná. Takže se zamoří kyanidem prodané území a započne těžba a rozlehle znečištění celé oblasti. Obyvatelé Real de Catorce budou dále bez práce a nyní také bez živé půdy a dostatku pitné vody a my, Huicholové, bez cíle své poutě a místa, kde se zrodilo Slunce. Tudiž to není pouze náš problém. Nejhorší však je, že nejsme zdaleka jediné etnikum, kterému se něco podobného děje, s tímto problémem bojuje spousta domorodců na celém americkém kontinentu. Chceme jít také příkladem těmto etnikům, nevzdávat se, tvrdě bojovat a dosáhnout zrušení udělených koncesí.

No a potom samozřejmě bojujeme za ochranu našeho životního prostředí. To znečištění, které těžba v oblasti vyvolá bude nedozírných rozměrů. Kyanid, který se běžně používá se vsákne do půdy, kterou nezvratně zkontaminuje, budou umírat rostliny a v oblasti již nebude nic růst. Žije tady spousta rostlin, které nerostou nikde jinde na světě, pouze tady. To vše zmizí. Kontaminovaná půda bude navíc kontaminovat také vodní zdroje a vymřou také zvířata. Lidé žijící v oblasti nebudou mít co pít, a budou-li používat místní vodu, byť k mytí, tak jako tak to jejich život poškodí.

- *Ale v oblasti se již přece těží... četla jsem, že First Majestic zde již těží od roku 2011...*

Ano, to je pravda. A následky také na sebe nenechávají dlouho čekat. Již nyní vidíme jaký dopad to v oblasti má v tomto malém měřítku. Proto musíme bojovat proti dalším koncesím. Původní projekt při výstavbě dolu La Encantada byl mnohem větší, než se ve skutečnosti nakonec zrealizoval. Ukázalo se totiž, že na tak velký projekt není v oblasti dostatek vodních zdrojů, které jsou při pohony těchto dolů nezbytné. Při původních rozměrech dolu by totiž bylo nutné přivádět vody z daleka z jiných vodních zdrojů, což by bylo samozřejmě finančně velice náročné. Dále jsou v provozu také doly La Parrilla a San Martín.

- *Všechny se nacházejí poblíž oblasti Wirikuta?*

Ano, ale nepřímě se jí dotýkají, jsou vzdálenější. La Encantada se nachází ve státu Coahuila, La Parrilla je ve státě Durango a San Martín téměř na dohled od mé komunity San Martín de Bolaños, tam se začalo těžit asi před rokem a půl. Kromě dolu La Encantada se všechny doly nacházejí na území obývaném Huicholy nebo v jeho těsné blízkosti. Ale s tím jsme se nějak naučili žít. Nyní však, když se jedná o prodání posvátné půdy, jsme již nemohli dále čekat a museli jsem vyjít do opozice.

Víte, pro těžbu v oblasti Real de Catorce jsou dokonce vydána nařízení, kterými se musí First Majestic řídit. Například, že musí předem stanovit z jakých vodních zdrojů bude vodu čerpat a musí za ni platit poplatek; musí si vyžádat povolení od jednotlivých obyvatel a vlastníků půdy, aby vozy mohly přejíždět přes jejich pozemky a platit za to; musí jasně stanovit, jakým způsobem a do jaké míry bude těžba probíhat a také určit její časový rámeček, místní skupina je pak pověřena toto nezávisle kontrolovat; v případě demolice historických monumentů v oblasti je potřeba svolení INAHu (Sociedad Histórica y Arqueológica Nacional de México) a jsou nuceni platit pravidelné komunitní příspěvky pro rozvoj tamních obyvatel, ať už v peněžité formě či výstavbou veřejných staveb, lepší infrastruktury atd.

- *Myslíte, že to celé může dopadnout špatně? Že boj prohrájete?*

Bohužel ano, může. Mexická vláda totiž, co se komunikace a vyjednávání týče, není vstřícná. Koncese jsou již prodané, výstavba v oblasti má začít na přelomu roku 2017/ 2018 takže popravdě netušíme nakolik je rozhodnutí vlády nezvratné. My budeme bojovat do posledního dechu. Věříme, že to dobře dopadne. Bohové stojí při nás.

10.2 Příloha 2: Úmluvy a zákony ochraňující území Wirikuta

Existují různé právní dokumenty, ze kterých vyplývá územní ochrana nad Wirikutou či huicholskou kulturou z hlediska jejího rituálního významu pro toto etnikum. Jedná se o dokumenty různé právní síly: od mezinárodní úmluvy (např. ILO 169) přes zákony jednotlivých mexických států, návrhy správy daného území či historické koloniální dokumenty „*títulos virreinales*“. Dále následuje chronologický výčet těchto právních dokumentů jako doplňující informace o ochraně Wirikuty.

- Stát San Luis Potosí dne 29. června 2010 schválil zákon *Ley de la Consulta Indígena*²⁰² (tzv. zákon o indiánském poradenství). Dle tohoto zákona je povinným obsahem poradenství „udělování koncesí, kontraktů a dalších právnických instrumentů, které by postihly užívání a využívání tohoto území a jeho přírodního bohatství“. Znovu upraven a doplněn byl v roce 29. září 2014.
- Články 6 a 7 Mezinárodní Deklarace práv původních obyvatel světa – Úmluva č. 169 Mezinárodní organizace práce při OSN (ILO 169) (ratifikované Senátem a Presidentem republiky) determinují²⁰³, že veškeré vlády jsou povinny konzultovat s indiánskými etniky všechna budoucí legislativní a administrativní opatření, která by se jich konkrétně, či jejich území mohla týkat. Zainteresované indiánské kmeny by měly mít právo rozhodovat o území, na kterém se nacházejí nebo jej využívají, a také určit si priority využití tohoto území, zda je nezbytné toto území z důvodu rozvoje napadnout, s přihlédnutím na rozsah dopadu a vlivu na jejich každodenní život, náboženství, instituce a duchovní klid.
- *La Constitución Política del Estado Libre y Soberano de San Luis Potosí*²⁰⁴, v článku 9 říká, že stát San Luis Potosí má multikulturní složení a přiznává právo zachovat způsoby

²⁰² Ley de Justicia Indígena y Comunitaria para el Estado de San Luis Potosí. K dispozici online na: <http://www.stjslp.gob.mx/transp/cont/marco%20juridico/pdf-zip/leyes/LAJICESLP/LAJICESLP.pdf>

²⁰³ Convenio 169 de la OIT sobre Pueblos Indígenas y Tribales en Países Independientes.

http://www.cdi.gob.mx/transparencia/convenio169_oit.pdf

²⁰⁴ La Constitución Política del Estado Libre y Soberano de San Luis Potosí

<http://www.iadb.org/research/legislacionindigena/leyn/docs/Mex-Mex-San-Luis-Potosi-Constitucion-.pdf>

života svých indiánských etnik. Zákon zároveň zaručuje úctu a rozvoj jejich jazyka, kultury, zvykům, tradicím, tradiční medicíně a tradiční specifické společenské organizaci. Stát také zaručuje těmto menšinám právní ochranu a přístup k jurisdikci.

- Ve výše zmíněném zákonu státu San Luis Potosí, v článku 15²⁰⁵, se píše, že všichni obyvatelé státu mají právo užívat zdravého přírodního prostředí (...) vláda San Luis Potosí spustí programy pro uchování, ochranu a zlepšení podmínek v přírodní oblasti. (...) Vydané zákony budou pro veřejné blaho a podnítí rozvoj kultury ochrany přírody, zlepšení přírodních podmínek, rozumného a ohleduplného využití přírodních zdrojů v oblasti a propagaci flory a fauny rozprostírající se na území státu San Luis Potosí.
- *La Ley Reglamentaria del Artículo 9º de la Constitución Política de San Luis Potosí sobre derechos y cultura indígena*²⁰⁶, schválena 9. září 2003, ochraňuje indiánská etnika, jejich kulturu a tradice ve státě San Luis Potosí, stejně tak jako kulturu a tradice etnik, které do státu San Luis Potosí přijdou a setrvají v něm buďto přechodně nebo trvale. Poslední úpravy proběhly 1. května 2008.
- Administrativní dekret, kterým se prohlašuje *Área Natural Protegida* pod názvem *Sitio Sagrado Natural a Huiricuta y la Ruta Histórico-Cultural del Pueblo Huichol*, zahrnuje 140 211, 85 ha v délce 138, 78 km. Dekret byl publikován v *Periódico Oficial del Gobierno del Estado de San Luis Potosí* 27. října 2000²⁰⁷ a upraven 9. června 2001. Stanovuje, že lid *Wixárika*, který pravidelně vykonává pouť, bude mít volnou cestu a poutníci budou respektováni všemi obyvateli v oblasti, stejně tak jako návštěvníky.

²⁰⁵ Článek 15. Tamtéž.

²⁰⁶ *La Ley Reglamentaria del Artículo 9º de la Constitución Política de San Luis Potosí sobre derechos y cultura indígena*

<http://docs.mexico.justia.com.s3.amazonaws.com/estatales/san-luis-potosi/ley-reglamentaria-del-articulo-9-de-la-constitucion-politica-del-estado-sobre-los-derechos-y-cultura-indigenas.pdf>

²⁰⁷ *Periódico Oficial del Gobierno del Estado de San Luis Potosí*, originál k nahlédnutí zde:

<http://www.ordenjuridico.gob.mx/Publicaciones/CDs2010/CDForestal/pdf/SL14.pdf>

- V *Reforma a la Constitución de San Luis Potosí*, z 11. července 2003²⁰⁸, je uznána existence lidu *Wixárika*, známými také jako Huicholes a uznává také jejich právo k ochraně přírodního prostředí, stejně tak jako k přírodním zdrojům uchovaných na a pod zemí, v oblasti, kterou obývají či využívají pro své náboženské účely.
- 29. dubna 2008 byla s tehdejším prezidentem Felipem Calderónem jakožto svědkem, podepsána úmluva *Hauxa Manaka* pro uchování a rozvoj kultury *Wixárika*. Podepisovanými byli zástupci mexických států San Luis Potosí, Jalisco, Nayarit, Durango a Zacatecas, a president *Unión Wixarika de Centros Ceremoniales*. Tímto dokumentem se tedy zástupci huicholských autorit a zástupci jednotlivých států, stejně tak jako Federální vláda, se zavázali k tomu chránit a upevňovat historickou kontinuitu posvátných území a poutních cest etnika Huichol. Součástí úmluvy jsou také jednotlivé zákony vztahující se k ochraně přírodního bohatství, fauny a flóry jež jsou nepostradatelnou součástí rituálů a všeobecné šíření jejich kultury jakožto národního dědictví. Úmluva byla znovu dána v řešení 6. prosince 2011²⁰⁹.
- *El Plan de Manejo de la Reserva Wirikuta*²¹⁰ byl zpracován společně s členy *Wixárika* a pojednává o ochraně vody, země, rostlin a zvířat na posvátném území, včetně restrikcí vztahujících se k toxickému těžarství.
- Don Octaviano tvrdí, že Huicholům byly před dvěma stoletími uděleny „*títulos virreinales*“ dokumenty²¹¹, které dokazují, že půda kterou obývají, jim patří. Soudržnost s ostatními kmeny obývající Sierra Madre Occidental a částečné přijetí katolické víry jim mělo přinést uznání a obdržení těchto „*títulos virreinales*“ v roce 1718 od samotných španělských místokráľů.

²⁰⁸ *Reforma a la Constitución de San Luis Potosí*, z 11. července 2003 dostupná z: <http://apps.slp.gob.mx/po/>

²⁰⁹ Disponible en: http://www.diputados.gob.mx/documentos/medio_ambiente/puntos_acuerdos/PA126,6124.pdf

²¹⁰ El Plan de Manejo de la Reserva Wirikuta, disponible en:

http://urdimbres.com/wirikuta/Plan_de_Manejo_Wirikuta.pdf

²¹¹ Zmiňuje také prof. Neurath ve své práci Huicholes, str. 8. (*A finales del siglo XVIII, los pueblos huicholes recibieron títulos, que hasta la fecha son fundamento legal de la propiedad communal de la tierra y definen los límites de cada comunidad.*) Bohužel konkrétnější zmínky a samotný zdroj se mi nepodařilo dohledat.

10.3 Příloha 3: Voda a lidská práva na Altiplano Potosino – Wirikuta

PROHLÁŠENÍ

Voda a lidská práva na Altiplano Potosino – Wirikuta

ze dne 22. srpna 2016

Zdůrazňujeme význam přírodně-kulturního dědictví lidstva v oblasti Altiplano – Wirikuta, nacházejícího se v ekoregionu pouště státu Chihuahua, který představuje pouze 0,3% jejího povrchu, nicméně je však domovem pro více než polovinu všech druhů ptactva, savců a rostlin, z nichž je zaznamenán největší vzorek nejvyšší rozmanitosti endemických kaktusů na světě.

Je třeba brát v úvahu, že Altiplano – Wirikuta je polopouštní oblast s vážnými problémy zásobování vodou pro nás zde žijící komunity, je však potřeba zaměřit se na škody, které byly těžbou způsobeny již v minulosti a za druhé, na latentní hrozby v regionu způsobené těžební činností a toxickou kontaminací, vzhledem k tomu, že v oblasti existují hluboká naleziště stříbra a zlata, důležité zásoby olova, antimonu a zinku, které vytvořily veliký tlak na těžbu s přímou i nepřímou investicí jak domácího, tak zahraničního kapitálu. Navíc došlo k růstu zemědělského průmyslu v oblasti na úkor zničení půdy v rozloze tisíců hektarů, za účelem výstavby průmyslových skleníků, které používají velké množství pesticidů, nadměrně zatěžují těžbu podzemních vod a násilím se snaží modifikovat přirozené klimatické podmínky v oblasti za účelem zabránění poničení jejich plantáží deštěm a vyhnouti se nemocem, jež by mohly jejich úrodu napadnout. Toto má za následek nadměrné využívání podzemních vodních zásob, ke dnešnímu dni až 16 miliónů kubíků ročně, které nikdy nemohou být obnoveny.

Jsme si vědomi významu a důležitosti vody pro nás, kteří oblast obýváme, stejně tak jako pro naše budoucí generace. Jsme si také vědomi našich základních lidských práv, protože dobře víme, že přístup k vodě a hygienickým zařízením je nejen zásadním významem pro lidskou důstojnost a soukromí, ale je také jedním z hlavních mechanismů na ochranu kvality našich vodních zdrojů.

Pokračujeme v boji, který započali obyvatelé pouště a Altiplano Potosino, s podporou civilního obyvatelstva a vědců, jako jsou například členové Red de Etnoecología y Patrimonio Biocultural del Conacyt z Colegio de San Luis a další, spojení s lidem Wixárika ve věci základního lidského práva na přístup k pitným zdrojům vody. Jsme si vědomi pokroku ve vědeckém výzkumu ohledně závažnosti současné a budoucí situace, která se týká oblasti Altiplano Potosino, zejména oblasti Wirikuta v kontextu vody, období sucha, klimatických změn a mezinárodními projekty s devastujícími účinky, jako je právě příklad těžbařství v oblasti. Jsme si také dobře vědomi, jak vážný dopad to má na život obyvatel

oblasti lid Wixárika a zde žijící zemědělce, kteří se nachází v kritických hydrologických podmínkách, a že pokud se včas nezaujme správný postoj ve věci zachování přírodního bohatství a neutěšitelné budoucnosti obyvatel, jak pro lid Wixárika, tak pro celou oblast chihuahuenského pouště.

Požadujeme:

4. Respekt, šíření a ochranu lidských práv obyvatelstva zdejších ejidos a dalších komunit obývajících Altiplano Potosino a lidu Wixárika v jejich dynamické činnosti spojené s vlastní tradiční rituální náboženskou činností v oblasti Wirikuta.
5. Garanci přístupu k přírodním pitným zdrojům vody nám, kteří obýváme již stovky let posvátné území Altiplano – Wirikuta, informaci o každé průmyslové aktivitě v oblasti nebo také jakémkoliv megaprojektu, který se chystá zabrat naši půdu, vzhledem k tomu, že vodní zdroje jsou zde omezené a zcela nezbytné pro náš život a my jsme ti, kteří se rozhodli i nadále obývat toto území našich předků a ochraňovat a udržet vhodné podmínky pro život, aby zde mohly žít také další naše generace.
6. Aby žádná autorita ze tří úrovní vlády ani ze tří mocí mexického státu nepodnikala kroky v souladu se zničením našeho posvátného území Wirikuta a celé oblasti Altiplano, aby naopak podnikli kroky ve věci pozastavení odkladiště toxického odpadu, který je v plánu vybudovat v Palula, a aby se stejně tak zrušily všechny těžbařské projekty, které ohrožují naše území.

Estación Catorce, 22. srpna 2016.

Obyvatelé:

El Salto, Las Margaritas, La Victoria, la Merced, Estación Catorce, Wadley, San Juan de Matanzas, La Pila, Refugio de Las Amayas, Ojo de Agua, La Cañada, Matehuala, Guadalcazar, Mastranto, Comunidad Wixárika de San Sebastián Teponahuaxtlán, Cedral, charco Largo, Lavaderos, Santa María del Refugio, Tanque Arenas, El Rayito, El Garabato, Santa Cruz de Carretas, El Duraznillo, Castoñón, Cabecitas, Tanque de Dolores, El Bozal, La Victoria, La Merced, Santo Domingo y Salaverna municipio de Mazapil

Organizátoři a jedinci:

Pastoral Social de la diócesis de Matehuala, Asociación Jalisciense de Apoyo a Grupos Indígenas A.C, Mazacalli A.C, Nierika A.C, Ofrenda reestableciendo el Equilibrio.

Rubén Albarrán, (vocalista de Café Tacvba)

Hernán Vilchez (Director del documental “Huicholes: Los Últimos Guardianes del Peyote”)